

A pedagógiai prevenció

A pedagógiai prevenció

A hatásyakorlás területei

Első rész

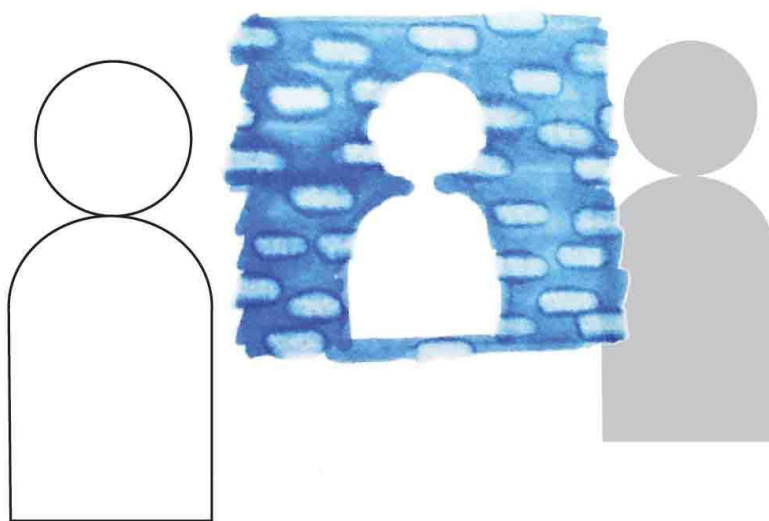
Tartalomjegyzék

Ssz.	Szerző	Téma	Oldal
1.	Dr.habil Czakó Kálmán PhD	A pedagógiai prevenció területe	7
2.	Koroknai Zsolt DLA	Jelképzés és jelértelmezés	14
3.	Dr. Fábiánné Páger Anna	A követő nemzedék telefonos szolgálata	17
4.	Dr.Kollárné Balla Anna	Mert mindnyájan elmegyünk	20
5.	Dr.Gloviczki Zoltán PhD	Latin és görög dokumentumok. "Ut sit..."	25
6.	Dr.habil Czakó Kálmán PhD	Kritikai gondolkozás	27
7.	Dr.Benkő András	A kábítószer fogyasztás visszaszorítására hozott intézkedések	32
8.	Dr.Kenesei Éva PhD	Prevenció és zene	41
9.	Dr.Horváthné dr. Tóth Borbála PhD	A pedagógusok prevenció- és személyiségfejlesztési lehetőségei a hatékonyabb oktatási-nevelési folyamat elősegítéséhez	44
10.	Dr.Mészáros Ilona PhD	A család védő közege	49
11.	Máhr Gábor	Szeressél	51
12.	Villányi Györgyné Jutka	Kisgyermek nevelés: Örök értékek és továbblépési utak a prevenció oldaláról a kisgyermeknevelésben	52
13.	Dr. Némethné Rátvai Eszter	Iskolába lépők fogadása. A kisgyermekkor stressz oldása a reziliencia eszközeivel	59
14.	Gergely Judit	Intézmények együttműködése	64
15.	Gergely Zoltánné Julianna	Szociális gondoskodás a Szuha-Ruda-Bán völgyében. – Prevenációs tevékenységek Észak –Borsodban	67
16.	Ormándiné Sárpataki Ágnes	Terhek, elvek, derű	72
17.	Dr.Kisida Erzsébet PhD	A nevelés és az oktatás a társadalom jövőjét alapozza meg	73
18.	Dr. habil Czakó Kálmán PhD	A prevenció eredményének kialakulása, a pedagógiai tranzakciók időigénye	82
19.	Máhr Gábor	Az én bánatom	91
20.	Orosz Árpád	A lelkiület fejlesztése, hídépítés a folyó két partjáról kiindulva	92
21.	Máhr Gábor	Az én örömem	95
22.	Dr.habil Czakó Kálmán PhD	25 év a Preventív pedagógiai munkát megalapozó ismeretek és tapasztalatok, valamint az eredmények elégtelensége	96
23.	Dr.Boga Bálint	A társadalom magatartása az öregekkel szemben. Age-izmus	107
24.	Kiss János	"Ne bánts"	118
25.	MPT szakosztály munkatársai	A társadalmi együttműködés	121

01.

Dr.habil CZAKÓ Kálmán PhD

*a Megelőzési szakosztály korábbi elnöke
egyetemi docens, neveléstudomány*

1

A PEDAGÓGIAI PREVENCIÓ TERÜLETE

1.A 'preventív toposz'

A preventív jelzővel ellátott **τόπος** (toposz = hely) főnév jelöli a térben-időben megvalósuló megelőző beavatkozásnak, a megelőző hatásgyakorlásnak a helyét, ami lehet fizikai és/vagy objektívált eseménynek a helye. A 'preventív toposz' kifejezés jelöli azt a - fizikai vagy nem fizikai – pontot, amelyen kezdeményezőként beavatkozásunkkal egy elérendő állapot létrehozására van mód legalább egy faktor (folyamat, személy, kontextus) megváltoztatásával a rendelkezésre álló kezdő és befejező időpontok határai közötti időtartományban. - Másként járunk el, amikor egy meglévő állapot paramétereire igazodva avatkozunk be az általunk megváltoztatandónak ítélt állapot kezelőiként, amelyben az elérendőnek tartott állapottól eltérő állapot megváltoztatóiként járunk el. Ismét másként avatkozunk be a kezelés során vagy a korrekciók után kialakult új állapotban az elérhető képességek visszanyerése érdekében.

Hatásgyakorlásunk érintettje lehet vagy a teljes populáció (I-leges beavatkozás), vagy egy célcsoport (II-lagos beavatkozás), vagy egy célszemély (III-lagos beavatkozás). - A

¹ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Média

‘preventív beavatkozás’ tehát lehet I-lagos, II-lagos és III-lagos. A célcsoport kialakításának, kiválasztásának, kijelölésének eszköze a szűrés, a besorolás, a listázás, probléma gyűjtemény, terápia katalógus. A célszemély állapotát egyedi állapotfelmérése, diagnózisa alapján befolyásoljuk.

A megelőző beavatkozás helyeit számba véve arra törekszünk, hogy az egymástól eltérő területeken kezelt témákat felsoroljuk és csoportosítsuk. Az egyes beavatkozások szociológiai praxisterületekhez soroltak, mindegyikhez tartozik olyan professzió, amelyet kompetensnek tartunk a beavatkozáshoz. Valamely kompetencia megszerzése adott professzió diszciplínáihoz, vagy interdiszciplínáihoz, vagy a transzdiszciplináris megközelítéshez, azok történeti, gyakorlati, reflexív és meta-tudásanyagához kötődik. Minthogy az egyes témák között átfedések vannak, a diszciplináris alapok közös információkra épülnek, a felkészülés előbb az általános, azután pedig a speciális tudásanyag megszerzését követeli meg. A preventív tartalmak, vagyis azon tartalmak, amelyek egy kezdeményezett állapot létrehozásához szükségesek, sok diszciplínában és különböző szempontok alapján tanulmányozott tartalmak. ‘Preventív toposzokon’ a tartalmak alapján nyílik mód a beavatkozásra. A beavatkozás mindig állapotváltoztatásra, tudatosan pedig valamely cél elérésére irányul. Az ésszerű célhoz vezető út előfeltételezésünk szerint ‘járható’. A kitűzött cél és a beavatkozás eredménye nem szükségszerűen azonos, eltérhet egymástól. A beavatkozás által létrehozott változás valóságos eredmény (*E*), amit igyekszünk minél jobban céljaink eléréséhez közelíteni. Beavatkozásunk optimalizálására törekszünk.

A ‘pedagógiai prevenció’ érdekében a következő tartalmak kiemelésével illusztrálható a szükséges tudásanyag hasznosítása: jel, értelmezés, ítélet, döntés, attitűd, életciklus, mikroszituáció, hatásrendszer, eseményszférák, integrációs szintek.

A kiemelt tartalom sorszáma	Kiemelt tartalmak	Tartalom és faktorok kapcsolódása			Tartalom (1-10.) és időtartam ($\tau_2 - \tau_1$) kapcsolódása
		1.-10. - folyamat (P_r)	1.-10. - személy (P_e)	1.-10. - kontextus (C)	
1.	jel	1.- P_r	1.- P_e	1. - C	1.- ($\tau_2 - \tau_1$)
2.	értelmezés / paraméter, skála, mennyiség és/vagy minőség	2.- P_r	2.- P_e	2. - C	2. - ($\tau_2 - \tau_1$)
3.	ítélet	3.- P_r	3.- P_e	3. - C	3. - ($\tau_2 - \tau_1$)
4.	döntés	4.- P_r	4.- P_e	4. - C	4. - ($\tau_2 - \tau_1$)
5.	attitűd	5.- P_r	5.- P_e	5. - C	5. - ($\tau_2 - \tau_1$)
6.	életciklus / személy állapota	6.- P_r	6.- P_e	6. - C	6. - ($\tau_2 - \tau_1$)
7.	mikroszituáció /akciók, tranzakciók, ténymegállapítás	7.- P_r	7.- P_e	7. - C	7. - ($\tau_2 - \tau_1$)
8.	hatásrendszer / tanulás, előrelátás	8.- P_r	8.- P_e	8. - C	8. - ($\tau_2 - \tau_1$)
9.	eseményszférák	9.- P_r	9.- P_e	9. - C	9. - ($\tau_2 - \tau_1$)
10.	integrációs szintek	10.- P_r	10.- P_e	10.- C	10. - ($\tau_2 - \tau_1$)
1-10.	Tudásunk tartalma	valamely beavatkozásnál az eredmény (<i>E</i>) létrehozásához			

2. Tematizálás

A ‘szükséglet-igény-érdek-érték-cél’ szerint újra és újra *kezdeményezünk*. A társadalom

prevenációs praxisa a témák függvényében is alakul. A témák között prioritásokat jelölünk ki. A kommunikáció ébren tarthatja a prioritásokat. Nem mindegy, hogy miről gondolkozunk közösen és miben működünk együtt. Az emberi természet nem változik meg a közbeszéd, vagy a társadalmi párbeszéd hatására, de változhat a tevékenység sorrendje, mert a nyilvánosság érzeteti hatását a feladatok kijelölésében, a felelősségvállalásban és a hivatkozásokban. A témák lehetséges sokfélesége mellett az akarattnyilvánítások mindig valamilyen **törekvést** erősítenek fel. A társadalom egészében egyes érdekcsoportok szándéknyilvánítása, értékrendszere, céljai más csoporttal szemben is megjelenhetnek. A nyilvánosság gyakorlása a digitális kor lehetőségeivel erőteljes befolyás alá kerülhet, az információáramlás megváltozása az egész közösségen belül eltérő technikai lehetőségek függvényévé válhat. A közösség javát szolgáló döntéshozók mindenféle torzulással szemben, a közjó érdekében kell hogy működjenek, és szerepüknek megfelelően kell hogy eredményesek legyenek - többek között a **hatások irányításában** - a dinamikus egyensúly/ok biztosításával. Csak a megfelelő tudás birtokában és annak érvényesítésével remélhetjük jogosan ésszerű céljaink elérését.

3. Tudásunk

Szorszám	Tudásunk típusa	Mire vonatkozik a tudás	A hatásgyakorlás keretei és néhány eszköze		
			Kapcsolat létrehozását segítő rendszer néhány példával	Bekerülési rendszer néhány példával	Preventív beavatkozások a praxisrendszerekben néhány példával
1.	Történeti tudás	személyre	Felismerő, jelző, hívó, értesítő, riasztó, védő rendszerek, stb	Szűrés, laboratóriumi analízis, diagnózis felállítása, kiválasztás, mintavétel, stb	Szociális, egészségügyi, oktatási, rendészeti, közbiztonsági, közlekedési, kárelhárítási megelőzés, kockázatot csökkentő szolgáltatások, további kár elkerülésére irányuló megelőzés, lakótér kialakítása, mozgásképesség fejlesztése, helyes életmód, stb
2.		közösségre			
3.	Gyakorlati tudás	személyre			
4.		közösségre			
5.	Reflexív tudás	személyre			
6.		közösségre			
7.	Meta-tudás	személyre			
8.		közösségre			
Σ	Tudásunk		hasznosítása a preventive toposzokon		

A kiemelt tartalom sorszáma	Kiemelt tartalmak	Tudásunk néhány kiemelt területe
1.	jel	művészetek, jeltan
2.	értelmezés / paraméter, skála, mennyiség és/vagy minőség	ontológia, fenomenológia, mennyiségtan
3.	ítélet	logika, kritika
4.	döntés	pszichológia
5.	attitűd	személyiségpszichológia
6.	életciklus / személy állapota	antropológia, pszichológia, pszichiátria, teológia
7.	mikroszituáció /akciók, tranzakciók, eredmény, ténymegállapítás	humánökológia, pszichológia, pszichiátria, statisztika, természettudományok
8.	hatásrendszer / tanulság, előrelátás	szociológia

9.	eseményszférák	humánökológia
10.	integrációs szintek	bioszféra-modellek, társadalomtudományok
1-10.	Tudásunk tartalma	Uni-, inter-, multi-, és transzdiszciplináris történeti, reflexív, gyakorlati és meta-tartalom

4. Tapasztalat és előrelátás

Amit teendőként felismerünk ismereteink alapján, az változhat azon tapasztalatok következményeként, amelyeket általánosságban (I.), vagy amit egy-egy csoporthoz (II.) kötve tapasztalunk, vagy amit egy-egy személy (III.) miatt tennünk kell. Tapasztalatunk és előrelátásunk alapján más-más teendők van a teljes népesség, annak egy csoportja, vagy egy személy érdekében. - A múlt tapasztalataira szükség van a jövő tervezéséhez, a tények ismerete szükséges az előrelátáshoz. A tapasztalatok és az előrelátás alapján megalapozottabban cselekszünk, eredményesek lehetünk.

A részletekből összeálló 'egész', pontosabban a tudásunkban összegeződő 'képet', formát rövidebb-hosszabb ideig magunkban hordozzuk. Ez a valóság egészéből megragadott személyes belső 'kép' funkciója szerint megtartó, emlékként megmaradó 'kép'. A 'kép' szó használatával kiegészítve meg kell jegyezni, hogy a 'forma', a 'tudásunk alapján képzett egész', 'összesített tudás valamiről'. Az adott pillanatban összeálló kép a tapasztalatok 'megítélésének eredménye', a dolgok felfogásának formája. Az előrelátás a bekövetkező esemény előfordulásának valószínűségét előzetesen megbecsüli, az eredményt előre vetíti. Az esemény lehetetlen, valószínű vagy biztos bekövetkezését méri föl. - Az információs jelenségek összetartozása, koherenciája korrelációs függvényekkel részben leírható. Adott esemény bekövetkezésével kapcsolatos várakozásunk, a folyamatokkal kapcsolatos elvárásaink a jövő alakításának biztonságával² állnak összefüggésben. Az események ismétlődése, előítéleteink kialakulása, a ritmusok létrejötte, az elméletek és az érzékelések közötti megfelelés elvárása, a rendezettség létrehozása, a fogadás sikere, a remény bekövetkezése, önmagunkkal való azonosságunk, szocializálódásunk, a közösségek fejlődése, kapcsolataink tartóssága stb mind-mind az előrelátás fontosságának bizonyítéka.

5. Tevékenység

A személyek teendők iránti érzékenységét és sérülékenységét el kell fogadnunk és a szükséges irányban alakítanunk kell, hasonlóképpen fontos a személy egyensúlyt helyreállító képességének és önvédelmi képességének alakítása, valamint fejlesztése is. Az említett jellemzők a személyek, csoportok, nagyobb közösségek esetében meghatározói lehetnek annak, hogy mit teszünk, hogy milyen kompetenciával láthatjuk el teendőinket, milyen intézményrendszert alakítunk ki ahhoz, hogy megoldjuk személyhez, csoporthoz, közösséghez kötött, helyi, országos, regionális, globális feladatainkat.

A feladatok ellátása, problémák megoldása, kérések teljesítése, kérdések megválaszolása, új tapasztalatok megszerzése, új információhoz jutás érdekében az egyes tudásterületek tudásanyaga még elégtelen. Valamennyi tudásterületből - a sajátos összefüggések alapján - több, egymással összefüggésbe hozott tudásanyag felhasználása szükséges (inter- és multidiszciplináris) munkánk során. A teendők elvégzése a felhasználható tudásterületek összefüggéseit érvényesítve lehet hatékony és célra vezető. A mindig jelenlévő tudáshiány és a nem-fizikai rendszerekre vonatkozó adatok hiánya egyes diszciplínák transz-jellegét erősíti fel. A praxisterületekként elkülönített és elkülönítetten irányított nagyrendszerek - mint amilyen a szociális, az egészségügyi, az oktatási stb. területek - összefüggenek (interdependencia). Az élet összes teendője gyakorlati szempontból van szétválasztva az

² MOLES, Abraham A. (1973), *Információelmélet és esztétikai élmény*. Gondolat, Budapest 90-95.o

irányítás folyamatában, hiszen a kontextusok alapján minden-mindennel összefügg, a döntésben pedig valamely célra irányultan összefutnak a figyelembe vett területek.

6. Szerepvállalás

A szituációban elfoglalt helyzet mindenképpen valamilyen szerep betöltését jelenti. A szerepek vállalása azonban kompetencia, tudás, kedv, alkalmasság, jogosultság, felelősség stb szerint - a személy vállalt szituációba lépésekor is - időponthoz és szituációhoz kapcsolódik. Animátor, coach, duktör, facilitátor, coordinator, mentor, promotor, tutor, stb szerepben más-más prioritásokhoz igazodik a szerepvállaló.

7. Megelőzés

7.1. Tényismeret szükséges – Ha valójában nincs háborgásra ok, akkor nem kell elkerülni a kifogásoltakat, de meg kell előzni a nyugtalanságot például azzal, hogy tényismeretekhez jusson mindenki. A hamis és torzított információk alaptalanok és megtévesztőek. – Érvelnünk kell azzal a vélekedéssel szemben, ami tendenciózus, téves, hamis. Például 'ma tény, hogy nem a fiatalok tartják el a nyugdíjasokat!' – érvel a közgazdász, és számokkal támasztja alá kijelentését.³ – Az érvelés adott esemény adott időpontban való jellemzésére vonatkozik. Ezért egy másik időpontban újra tárgyalható az esemény, ha vannak vitatható pontjai.

7.2. Nem mindent lehet elkerülni adott esetben az adatok alapján

Bár a tanulóvezetők figyelmét már az elméleti oktatáskor felhívják arra, hogyan kerüljék el a vadbaleseteket, a sofőrök nagy része nem tudja, mit kell tennie, ha mégis autója elé ugrik egy állat. – Mondják, 'az a tapasztalat általános, hogy a vadbalesetet csak megelőzni lehet, elkerülni alig.'⁴ – Más a helyzet az ún.'diszkóbaleseteknél', ahol nem egy állat kiszámíthatatlan viselkedésétől, hanem az 'értelmes ember', a 'homo sapiens' ésszerűnek tartott, akként kezelt és elvárt viselkedésétől függ a baleset bekövetkezése. Mégis hiába érvelnek a szakemberek az adatokkal sok esetben.

7.3. Van, amit el lehet kerülni az adatok alapján

Előrelátásunk tapasztalati alapon áll, prevencióról gondolkozunk, preventív tevékenységet végzünk. A műhelykonferencia anyaga arra ad választ, hogy a pedagógia hatásterületén az elmúlt 25 év során kialakult témacsoportok melyek voltak, illetve azokból éppen mi szerepelt napirenden.

8. Műhelyfoglalkozás

A jel és a motívum privilégiuma a fennmaradás, viszont értelmezésük tendenciája csak a környezettel együtt vizsgálható, a befogadó konstellációjában. - A dokumentáció és a művészettörténeti ideák feldolgozása, replikái, a jelhagyás fragmentumaiból indulnak ki, hogy majd ugyanoda térjenek vissza a **befogadó szubjektív** értelmezési lehetőségét szabadon hagyva.- A kommunikáció alapsémájára, értelmezésére vetítve ez a kísérleti képzőművészi folyamat, sorozat - pl. a Lektrónia performansz sorozat -, mely visszajelzés értékében analitikus pontot nyújt a jel és a befogadó kölcsönhatására⁵. A jel szubjektív értelmezése önmagával hasonulva beépül a kommunikációs felületbe. – A szó fontos eszköz a nevelő számára. 'A mesterhez az értelmes beszéd, a tanítványhoz a figyelem illik' - tartja a mondás. Csakhogy a telefonszolgálatban a segítőnek előbb meg kell tanulnia, hogy kivel beszél! Megfordulnak a követelmények. A segítséget kérő hangja által közvetített tartalmat kell megérteni, ami a **segítő értő figyelmét** követeli meg elsőként. Az identitás kialakulásának érzékeny szakasza a serdülőkor, melyben a segítő tevékenység

³ http://www.delmagyar.hu/gazdasag/nem_a_fiatalok_tartjak_el_a_nyugdijasokat/2299947/

⁴ http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/a_vadbalesetet_csak_megelőzni_lehet_elkerülni_alig/2432441/ (2015.06.04.)

⁵ loop= hurok, karika, spirál, kampó, kör / • kötés, csomó, fogantyú / • ismétlődő parancssor, zárt áramkör
<http://topszotar.hu/angolmagyar/loop> (2015.03.14.)

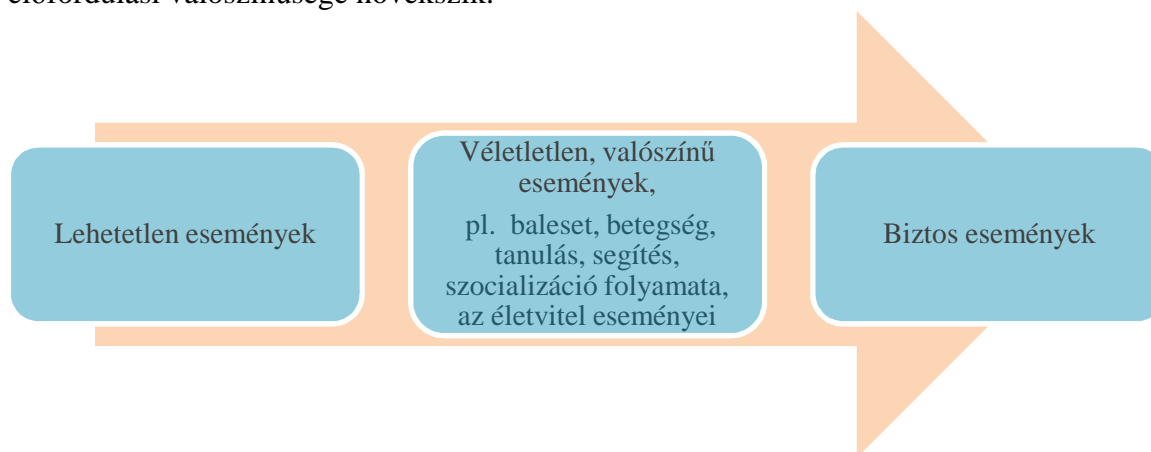
asszertív⁶ eszközrendszerét célszerű felhasználni.- Az **érintés** születésünk első pillanatától halálos ágyunkig kapcsolatot teremt és megértést, támogatást, erőt közvetít. - Fejlődésünk torzul, ha a fizikum mellett lelki épségünkre nem törekszünk. - Nem mindegy, hogy miként **gondolkozunk**, milyen kimunkált gondolatok alapján ítéljük meg tennivalóinkat. Nemzedékek éltek előttünk, akik éppúgy keresték a dolgok értelmét, életük célját, mint mi. **Elődeink** biológiai, pszichikai, szociális, lelki **örökségével** is gazdálkodunk. - Az ésszerű utat elhagyó, életútján tévelygő, kisiklott életű ember számára **a helyes mérték** megtalálása komoly feladat. Minthogy a értelem meggyőzése nem elegendő a korrekcióhoz, a jog, a szakciók világa sem hagyható figyelmen kívül. Olyan eszközökről is kell közösen gondolkoznunk, amelyek a kötelezés, tiltás, büntetés világát nyitják meg az egyes személyek és a közösségek számára.- A szó mellett **a zene** világa tud legjobban ráhangolódni az emberi szándékok érlelődésének folyamatára. Nem véletlen, hogy ahol a szavak megszakadnak, az élmények felé a ritmus, a dallam, a zenei hang elkíséri az embert. Az egészséges, ép lelkületnek is felemelője, ünnepélyének megszépítője a zene. Miért is ne volna indokolt kiemelt szerepének megfelelő elfogadása és hasznosítása? Nevelési céljaink közé tartozik, hogy mindenki és minden közösség saját méltóságának és értékének megfelelően érvényesíthesse fejlődése igényeit másokkal integrált törekvéseiben. Személyekkel találkozunk életünk minden helyzetében, és így van ez **a nevelés szituációiban** is, mely **a pillanat megélt kapcsolatrendszerén keresztül az egész emberiséghez kapcsol bennünket fejlődésünk folyamatát illetően**. Ennek ténye például a családi, intézményi, országos, globális integrációs szintjein jól érzékeltethető, mert az ember családtag, az intézmény munkatársa, az ország polgára, az emberiség egy tagja, aki nemcsak képes, hanem arra hivatott is, hogy a maradandó és értékálló minőség kimunkálója legyen. Családdal foglalkozó szakemberek, intézmények emberi erőforrásmenedzserei, országos bizottságok, globális szervezetek fogalmazzák meg a maguk integrációs jogi lehetőségei szintjén a célmegvalósítás értékekhez igazodó igényüket. – Az integrációs szinteken és az események sorában sokszor foglalkozunk a **család**, a **csoporthoz**, az óvoda, az iskola, az **intézmények**, a professziókra **felkészítő képzőhelyek teendőivel** 'prevenációs toposzként'. Az élet minden területén magunkkal visszük adottságainkat, képességeinket, kapcsolatainkat. A terhek mindig személyre és közösségre szabottak, azokat ismerni és hordozni kötelességünk. Elveink, felfogásunk, értelmességünk függvényében másként állunk teendőinkhez. Aki megtalálja élete célját, az annak elérésére minden erejével törekszik, annak életét átjárja a tudatosság, lelkületében 'új emberré' válik, kapcsolataiban megmutatkozik milyensége. A **derű** megkönnyíti életünk terheinek elviselését. - Amennyi **idő** adatik, annyi időt van módunk felhasználni céljaink elérésére.

A jelen kötet cikkei a preventív tartalmak szempontjából a következők:

⁶ Az asszertív kifejezés egy olyan viselkedésformát ír le, melynek során egy adott érzelmi konfliktusban az egyén úgy képes érvényesíteni a szükségleteit, hogy közben a másik fél szükségleteit is tiszteletben tartja. Az asszertív viselkedés gyakorlatilag az arany középutat a behódoló/alárendelt/passzív, illetve a fenyegető/agresszív magatartásforma között. – Az önérvényesítés és mások érdekeinek képviselése együtt van jelen az asszertív / célzóelítő kommunikációban. <http://lajtorjastudio.hu/tudastar/asszertiv-kommunikacio/> (2015.06.05.)

Kiemelt tartalom	Szerző és a cikk címe	Kiemelt szempont
Észlelés	Koroknai Zsolt: Jelképzés és jelértelmezés Páger Anna: A követő nemzedék telefonos szolgálata Kollárné B. Anna: „Egyszer mi is elme gyünk” Kenesei Éva: Prevenció és zene	jel szó érintés ritmus
Értelmezés	Gloviczki Zoltán: „Ut sit...”	tanács
Következtetés	Czakó Kálmán: Kritikai gondolkozás	gondolkozás
Döntés	Benkő András: A kábítószerfogyasztás visszaszorítására hozott intézkedések	szabályozás
Életrészlet	Boga Bálint: Idősek	életrészletek
Szituáció	Czakó Kálmán: A tranzakciók időigénye	tranzakciók
Szférák	Mészáros Ilona: A család védő közege	önismeret
Szintek	Ormándi Ágnes: Terhek, elvek, derű Horváthné Tóth Borbála: A pedagógusok prevenciósi lehetőségei a családon belül Villányi Györgyné Jutka: Örök és változó feladatok a gyermeknevelésben Némethné Rátvai Eszter: Iskolába lépők fogadása Gergely Judit: Intézmények együttműködése Gergely Zoltánné Julianna: Családsegítés, településszövetségi programok Kisida Erzsébet: Normák közegeiben Orosz Árpád: A lelkiület szervező ereje Czakó Kálmán: A szakmai tartalom és annak felhasználása	személy család óvoda iskola intézmények települések normák religió, romák praxisok

A megelőzés az események azon halmazára vonatkozik, amelyben egy kezdeményezett elérendő állapot létrehozásához az események előfordulási valószínűsége beavatkozásunk által befolyásolható, megváltoztatható. A lehetlentől a biztos eseményekig az események előfordulási valószínűsége növekszik.

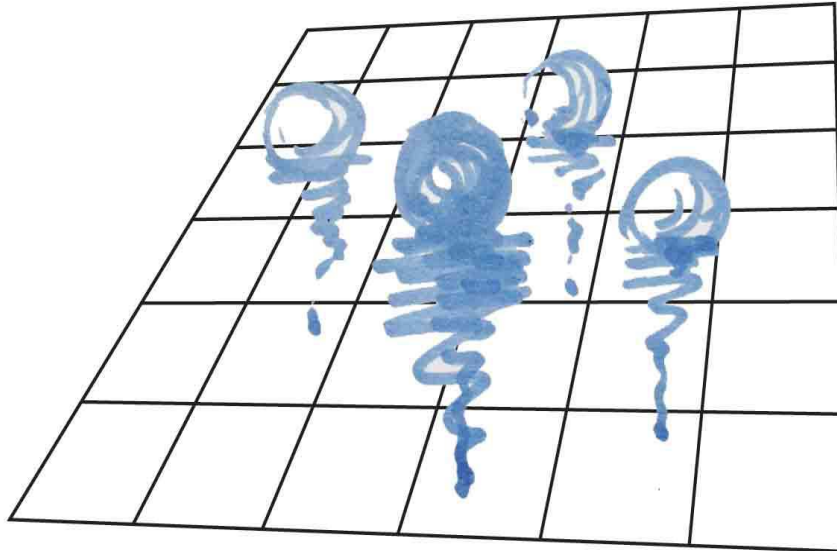

Mindez azt jelenti, hogy a cél elérése érdekében beavatkozásunk során a jelkezelés, a hangok hasznosítása, az érintés, az áthagyományozott tudás értelmezése, a gondolkozás, a jog eszközeinek használata, a zenei eszköztár és a módszertani lehetőségek alkalmazása azon események bekövetkezésének valószínűségét kell hogy növelje, amelyek az elérendő állapotot létrehozzák. – A maga idejében állapot és szituáció adja meg a tevékenység keretét.

02.

KOROKNAI Zsolt DLA

grafikusművész

7

A JEL

A jel és az értelmezés folyamatának vizsgálata az alkalmazott területről kilépve, a képzőművészet kísérleti platformjára vetítve, egy újraértékelt kommunikációs területet ölel fel.

Példában egy tíz éves művészeti performansz sorozatra utalok, nevezetesen a

⁷ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Utak

Lektrónia⁸ sorozatra, ahol a társművészeti áthatások (vizualitás, tánc, zene) tág teret nyújtanak az experimentális jelhagyás értelmezésében és ennek újbóli adaptációjában. A képzőművészetben az alkalmazott jelalkotás mint kísérleti terület, nem a narratívák készítésére alapoz, hanem szimbolikus jeleket, motívumokat dolgoz fel közvetlen hatást kiváltva a nézőkből. A kiemelés és a jelalkotás az alkotói folyamat formajegyje.

A jel szimbolika-világát fogalmi ideák és jelzett vizuális elemek montázselemei alkotják. Ezek az elvont narratívák a motívumok világába épülnek, létrehozva egy fogalmi szerkezetet.

A jel evidenciájából kilépve, mint motívum, a jelek újraképzett sorában már hasonulhat önmagával, mint egy reflektált tevékeny eltolódás. A jel és a motívum privilégiuma a fennmaradás, viszont értelmezési tendenciái csak környezetében vizsgálhatók, a befogadó konstellációjában.

A képzőművészet performatív kifejezési platformjain, a loopok a jel hordozói, mint az időegység affirmatív metrikus taktusai. A performansz folyamatában a jel stációit kiterjesztik a mű szerkezetére.

A dokumentáció és a művészettörténeti ideák feldolgozása, replikái, a jelhagyás fragmentumaiból indul ki, hogy majd ugyanoda térjen vissza a befogadó szubjektív értelmezési lehetőségét szabadon hagyva.

⁸ Lektrónia 14 Szinus, performansz, <http://www.youtube.com/watch?v=UQg0o9s-IGI&feature=youtube> (2015.03.10.)

A kommunikáció alapsémájára, értelmezésére vetítve, ez a kísérleti képzőművészi folyamat, sorozat (példa képen a Lektrónia performansz sorozat) visszajelzés értékében analitikus pontot nyújt a jel és a befogadó kölcsönhatására. A jel szubjektív értelmezése önmagával hasonulva beépül a kommunikációs felületbe.

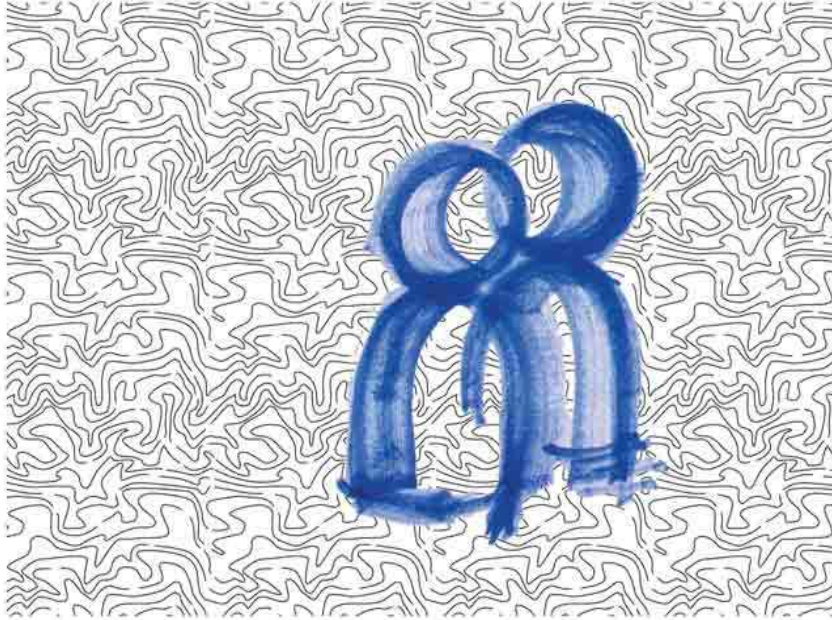
A képi értelmezés problémája, a jövőre vetített kiterjesztés, vagyis a test nem mint a kép értelmezője, hanem mint eszköz szerepel az új média felületén. Ezáltal belép a szubjektum szuverenitásának kérdése, mint az értelmezési szabadság preventív területe.

Hans Belting szavait idézve: „Ma annak a kísértésnek vagyunk kitéve, hogy a képkalkotást magán a testen hajtsuk végre, ezáltal a képhez hasonlóan a test fölött is rendelkezünk. Ez a vízió uralja az új »kép utáni« ember közelgő utópiáját.”⁹

⁹ BELTING, Hans (2006), *Valódi képek, hamis testek*. ford. Nádori Lília. In: Nagy Edina (2006 szerk.), *A kép a médiaművészet korában*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 55

03.

Dr. FÁBIÁNNÉ PÁGER Anna
mentálhigiénés munkatárs

10

A KÖVETŐ NEMZEDÉK TELEFONOS SZOLGÁLATA

Fókuszban a serdülőkorúak

1. Feladatok, problémák, nehézségek

1.1. A serdülőkor feladatai:

- szülőkről való fokozatos érzelmi leválás;
- az identitás újjászervezése és stabilizálása;
- a jövőbeli társadalmi szerepre való szocializáció;

1.2. Problémák¹¹:

- önállósodás miatt konfliktusok - a megoldásra nincsenek használható mintáik;
- a társadalomban, a környezetükben gyakoribb az agresszivitás;
- a kortársaknak nehéz nemet mondani;

¹⁰ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Hang-kapcsolat

¹¹ KOPP Mária, HUSZÁR Ilona, SZILÁRD János, BUZA Domonkos, TEMESVÁRY Beáta, BÚZA Domonkosné, KIRÁLYNÉ Dévai Margit (Münnich Iván, Kolozsi Béla szerk.) (1985), Társadalmi beilleszkedési zavarok. Budapest.

1.3.Nehézségek:

- a szülők problémái;
- Változás – 3 síkon: biológiai, pszichológiai, szociológiai;
- mintegy 20 %-uk igényelne valamilyen segítséget;

2.A serdülőkori kommunikáció sajátosságai

2.1.Változás:

- fejlődés a szavak metaforikus, átvitt jelentésének megértésében
- tudományos és műszaki terminusok használatának erősödése
- a beszéd emocionális kifejezőképességének növekedése
- a beszédstruktúra bonyolultabbá válása

2.2.Kettősség:

A beszéd, szókincs, szóhasználat fejlődése nem csak pozitív - ez csökkenti a beszédkultúra fejlődésének ütemét

prepubertástól – szélsőséges nyelvi elszegényedés zajlik

- az iskolai tananyag korlátozottan épül be az élő nyelvhasználatba
- kortárs csoportok szerepe – nyelvi divergencia
- a felnőttektől való elhatárolódás
- képzetés a felnőtt világba való sikeres bekapcsolódásra

A serdülőkor nyelvhasználata egy állomás, melynek sajátosságai közül kiemeljük:

a felnőtt beszédhez történő alkalmazkodás fokozhatja a gátlásaikat,

bizonytalanságukat,

a bizonytalanság miatt a kortársaktól várnak megerősítést,

az én-közlések helyett többes szám első személyben kommunikálnak,

vélemény, érzélem nyilvánításakor hajlamosak csoport nevében beszélni,

a felnőttektől eltérő szókészlet, nyelvhasználat - egy közösséghez, a

kortárs csoporthoz tartozást fejezi ki,

verbális agresszió /kontroll elvesztése,

hiányzó önbizalom, frusztráció, csalódás, konfliktus kezelése sokszor sikertelen,

speciális nyelvhasználatuk tüntető alkalmazása a felnőttek felé – különállásuk,

autonómiájuk hangsúlyozására.

2.3.Változások a köznyelv használatában:

régen – szóhasználati különbségek, ma – a beszéd közelít az írott nyelvhez (inadekvát)

a technika gyorsulása magával hozza a kommunikáció gyorsulását ⇒

egyszerűsödik a folytonosság miatt ⇒ a közlés tartalma romlik ⇒ új

nyelv, új gondolkodási minőség, jó fiatalnak látszani ⇒ a köznyelv közelít

a generációs nyelvhez.

2.4.Kommunikációs stílusok

	<i>passzív</i>	<i>asszertív</i>	<i>agresszív</i>
jogok	kihasználják, jogait megsértik	megvédi jogait, a másik jogait is figyelembe veszi	megsérti a másik jogait, kihasználja a másikat
célok	nem éri el a célját	eléri célját anélkül, hogy a másinak ártana	a másik rovására elérheti célját
érzelmek	frusztrált, boldogtalan, sértett, szorongó	jól érzi magát, önbizalma megfelelő	védekező, harcias, sértő, lekezelő
társas viszony	gátolt, visszavonult	szociálisan és érzelmileg kifejezi magát	hirtelen, kiszámíthatatlan, rosszindulatú, feszült

döntések	a másik dönt helyette	önmaga dönt	a másakra erőszakolja a döntését
----------	-----------------------	-------------	----------------------------------

3. Feladatunk:

- érzelmek felismerése – gondolatok, érzések tudatosítása;
- konfliktuskezelés, figyelmes meghallgatás;
- empátia;
- a saját magatartásmintáink tudatosítása;
- olyan önvizsgálat, ahol rálátunk azokra a helyzetekre, ahol alávetően, agresszíven illetve asszertíven viselkedünk;
- segíteni szavakat találni érzéseik kifejezésére;
- minden helyes viselkedésnyomot meg kell erősíteni;
- zsiráfnyelv használata;
- pozitív interakciós minták adása;
- tudatosítani: kommunikációnk tanulási helyzet, modell-helyzet;
- alternatív út előhívásában segítség: 'mi vált be eddig?'

4. Az értő figyelem¹²

Előfeltétele:

- a fogadó ki tudja rekeszteni saját gondolatait, érzéseit, ítéletét,
- kizárólag az üzenetnek szentelje magát és figyelmét,
- a konfliktusok kezelése során alapvető a saját magatartásmintáit tudatosítása.

Közléssorompók

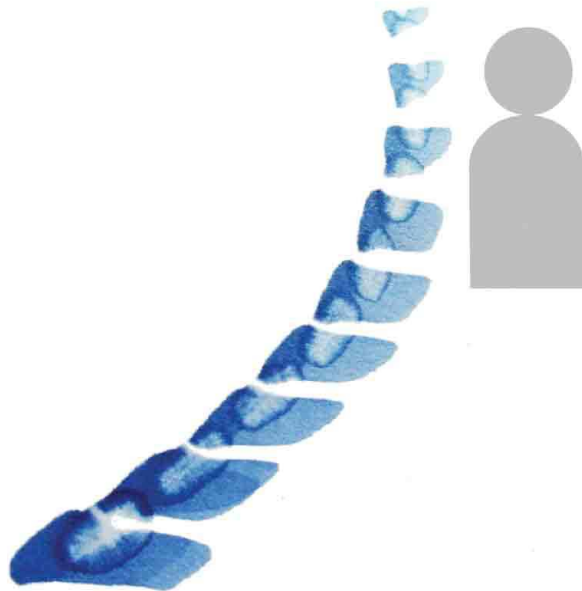
- Parancsolás, utasítás
- Figyelmeztetés, fenyegetés
- Prédikálás, moralizálás
- Tanácsosztogatás, megoldási javaslatok
- Logikai érvelés, meggyőzés
- Ítélezés, kritizálás, vádolás
- Dicséret, egyetértés
- Megszégyenítés, kifigurázás, megbélyegzés
- Értelmezés, elemzés, diagnosztizálás
- Nyugtatógatás, részvét, vigasztalás, bátorítás
- Faggatózás, rákérdézetés
- Elterelés, humorizálás, távolságtartás

¹² VANNESSE, Alfred (BÚZA Domonkos szerk.) (1993), Hallgatástól a meghallgatásig. Budapest

04.

Dr KOLLÁRNÉ BALLA Anna¹³

író, pszichológus

14

Élj, míg élsz!¹⁵

„Bár az ajtó mindannyiunk előtt akarva akaratlanul törvénytörően – és remélhetően nem örvényszerűen – egyszer kinyílik, az ajtónyitásig próbáljuk humorosan felfogni a dolgokat. Azt, hogy az élet rendje szerint mi is megöregszünk. És tőlünk telhetően próbáljuk ez az életszakaszt úgy ki és megnyújtani, hogy közben ráncosodó bőrünkben egyszerűen csak érezzük jól magunkat.

E fenti gondolkozástól vezérelve elhatároztam, összeállítok egy – a nálam is aktulis NYUGI korról szóló – könyvet, ami olykor bizony NYUGI és nemcsak KOR, hanem KÓR.”

„Mielőtt elérzékenyülnék –ez ebben a korban könnyen megy– jöjjenek a tanácsok. Azt hiszem, ezt is Ági küldte Szabadkáról:

1. Adj többet, mint amennyit elvárnak tőled, és ezt örömmel tedd!
2. Akármire fogsz, szenvedéllyel csináld végig!
3. Harapd el szavaid, ha kritizálni akarsz, de a dicséreteket a tetőről is kiáltd!
4. Mikor azt mondod: ‘szeretlek’, érezd komolyan!
5. Mikor bocsánatot kérsz, nézz az illető szemébe!
6. Bízz az emberekben, de láss keresztül a hímezett hazugságokon!
7. Te egyedüli lélek vagy, aki valamiben a legjobb a világon. Ezért bízz magadban és találd meg azt a valamit, ami lekötelezve az emberiség javát szolgálja!
8. Sose nevesd ki senki álmait! Akinek nincs álma, annak nincs is sok mindene. Ha te az emberekben magadat is megismered, az a te lelki biztonságodat

¹³ <http://www.drkollarne-ballaanna.hu/>

¹⁴ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Évek sora

¹⁵ BALLA M. Anna (2015), Nyugi-Nyögi ko(ó)r. Popart Kft

fejleszti.

- 9.Szeress mélyen és szenvedélyesen! Akkor is, ha fájdalmas lehet a szakítás, ez az egyetlen módja annak, hogy teljessé tedd az életed.
- 10.Nézeteltérésben küzdj becsületesen - gúnyolódás nélkül!
- 11.Ne ítélj el senkit a rokonain keresztül, vagy az első benyomásból!
- 12.Tanulj mások hibájából!
- 13.Ha valaki kérdez tőled valamit, amire nem akarsz válaszolni, mosolyogva kérdezz vissza: miért akarsz ezt tudni?
- 14.Jusson eszedbe, hogy a nagy szerelem és a nagy siker nagy rizikóval jár!
- 15.Az igazságot és a kegyelmedet soha ne hagyd el! Akaszd e kettőt nyakadba, hogy mindig és mindenhol a szíved közelében legyen!
- 16.Ha vesztettél, ne veszítsd el a tanulságot!
- 17.Jusson eszedbe a TTF. Tisztelet magad iránt, Tisztelet mások iránt, és Felelősség a saját tetteidért.
- 18.Ne hagyd, hogy egy kis nézeteltérés tönkretegyjen egy nagy barátságot!
- 19.Amint rájöttél, hogy hibáztál, igyekezz azt kijavítani!
- 20.Mosolyogj, miközben felveszed a telefont! A hívó érezni fogja a hangodból, hogy jó szándékkal gondolsz rá.

MERT MINDNYÁJAN ELMEGYÜNK

1.Mert egyszer mi is elmegyünk!

A kultúra szerves része kell hogy legyen mindaz, amit tudnunk kell az emberhez méltó életről születésünktől kezdve életünk utolsó pillanatáig. Beletartozik ebbe a búcsú dramaturgiája, a halál drámája, lehetséges katarzisa.¹⁶ Nem a rettegése, az egyedüllété és az elszigeteltsége a végső mozzanat, mert beletartozik a méltó búcsú, a szeretet, amire elemi erő kényszeríti még a zárkózott embert is.¹⁷ – Későbbi hiányérzetünk forrásává lesz, ha az elmenőkről nem beszélünk, csak a magunk igényeit fogalmazzuk meg, a vele való hasonlóságunkat mérlegeljük.

1.1. A kommunikációs zavar elkerülése, a tapintat paradoxona

„A beteg tapintatból magába fordul, a hozzátartozó pedig ugyanezért nem közeledik hozzá. A halálközeli krízishelyzetben, a végstádiumban lévők és szeretteik között gyakorta alakul ki egyfajta félreértelmezett megközelítés, mert mindkét fél tabuként kezeli a haldoklás tényét és igyekezik minél távolabb tolni magától a vég közelségének gondolatát. Az életük végén járók többsége ugyanis nem akarja terhelni, esetleg nyugtalanítani a környezetében élőket nyomasztó, lélekölő problémáival, utóbbiak viszont nem akarják terhelni betegüket az aggodalmaikkal. Pedig az élettől, a szeretteinktől történő búcsúzás megannyi, testi és lelki megpróbáltatással járó időszaka – az empátikus közreműködésnek köszönhetően – nem a befelé fordulásról, a mentális leépülésről, a depresszióról, hanem **az érzelmi nyitásról** szól. - Azaz „mindenről beszélek vele...úgy, mint régen, nem zárom be betegségé falába....”¹⁸ „Tőle vagyok erős?” – Igen, visszaigazolja.

¹⁶ RÁSKAI Lea (XVI.sz.) – BRÓDY MARÓTI Dóra (1936), *A halál himnusza* (Példabeszédek Könyve alapján) (1936) - Hungária Könyvek Kner Ny. Budapest.

A *Haláltánc*, Totentanz – Danse macabre; Parafrázis a Dies irae fölött zongorára és zenekarra Liszt Ferenc nagyszabású, zongorára és zenekarra írt versenyműve. https://hu.wikipedia.org/wiki/Hal%C3%A1l%C3%A1nc_%28Liszt%29 [2015.07.23.]

Aprily Lajos: *Táncrendre c. verse*. Nagyenyed, 1912.

¹⁷ HERCZKU Tünde (2013). *Médiakalauz* 2013.január

¹⁸ KOLLÁRNÉ BALLA Anna ((2014). *Szeretel - Önellátár Végezetül*. Püski. 26-28.,52-53.,58-59.,179-242., 216-217., 193-194.

1.2. Kibeszélés és lezárás

Szakmai szempontok alapján mondjuk, hogy a „kibeszélésre” igénye van a haldoklónak. Sokszor a környezete empatikus odafordulása segítheti hozzá, hogy megfogalmazza érzéseit, ami nagymértékben hozzájárulhat lelki fájdalmainak, szorongásának enyhítéséhez és ahhoz, hogy ne apatikusan töltsé utolsó heteit, napjait. A betegeknek erős az igényük arra is, hogy életük utolsó napjaiban ún. „életmérleget” készítsenek. Fontos tehát, hogy beszélhessenek arról, mit hibáztak és mit csináltak jól az életük során. Ez a belső számvetés is megkönnyítheti az elkerülhetetlen elfogadását. A haldokló és szeretteinek kommunikációja azért is fontos, mert a hozzátartozóknak tudniuk kell, hogy a távozni kényszerülő miképpen szeretné megélni életének utolsó szakaszát, ismerniük kell még a búcsúztatására vonatkozó kívánságait is. Fontos tehát, hogy ha az élete végét közeledni érző ember kéri, hallgattassék is meg. Sor kerülhet ilyenkor a ki nem mondott érzelmek, a számvetés megfogalmazására, az életet folytató követő nemzedék tagjainak megszólítására.

1.3. A meghaló mellett megszerezhető tapasztalat: az érintés fontos

A test és a lélek kéri a visszajelzést. A halálos ágy mellett olyan valakivel vagyok együtt, aki nem beszél. Miként lehet máshogy kontaktusba kerülni, minthogy én magam igyekszem őt szóval tartani?” A ’haptonómia’, a ’megérintés’ egy különleges kontaktus kialakítása révén lehetővé teszi, hogy szereteteinkkel, betegeinkkel intim, biztonságot, elfogadást és feltétel nélküli szeretetet kifejező kapcsolatban maradjunk akkor is, amikor már nincs lehetőség a szavakon keresztül érintkezni. E kapcsolat legfontosabb jellemzője a tudatos jelenlét, melyben meghallgatjuk – részben az érintésen keresztül – mindazokat az érzéseket, érzelmeket, melyeket a másik személy átél, másfelől megtehetjük e kapcsolatban azokat a gesztusokat, melyek érintenek, és azokat a tetteket, melyek beszélnek.

A haptonómia¹⁹ a fájdalomkezelés hatékony módja, mely finom és gyöngéd volta miatt a betegségek végső stádiumában is alkalmazható. Másrészt a haptonómiaalkalmazása a haldokló, szenvedő betegekkel foglalkozó személy számára enyhíti a munkájával együtt járó lelki és fizikai terhelést.

„Az érintés hatalmas szókinccsel bíró nyelv, általa kifejezhető mindaz, ami elmondhatatlan, hisz az érzés igazi nyelve az érintés.”²⁰

Kevés olyan ember akad, aki ne lenne kíváncsi arra, hogy mi vár rá a halál után, vagy aki ne reménykedne abban, hogy a földi létezés elmúltával nem szűnik meg az élet. Kevés ember akad, aki ne reménykedne abban, hogy az itt eltöltött néhány év vagy évtized csak egy állomás, ami után valamilyen esemény, valamilyen állapot, a béke vár rá. Vagy éppen azért, mert elfogadhatatlan annak tudata, hogy mindazok, akiket itt szeretünk, egyszerre csak eltűnnek, és az a rengeteg érzelem és energia, amely ezeknek a kapcsolatoknak a megszerzésével, fenntartásával, gyógyításával jár, azt gondolják, az a semmibe vész. Esetleg elfogadhatatlan, hogy nincs többé simogatás, ölelés, bársonyosan szép szavak. A legtöbb ember, ha a halállal kapcsolatos veszteségeket kell pontokba szednie, szinte kivétel nélkül érzelmi veszteségeket listáz: szerelem, szülő-gyerekek, testvérek, barátok közötti érzelmek elvesztése az, amelyek riasztónak, el nem fogadhatónak tűnnek. És kevésbé merül fel egy jó kocsis, nagy ház, vagy egyéb testi szükségletek hiánya. - A halál elsősorban érzelmi veszteség annak is, aki távozik, és annak is, aki marad. Nem véletlen, hogy olyan sokan szeretnének

¹⁹ haptonómia: A haptonómia módszerét a holland fizioterapeuta Frans VELDMAN (1921-2010) dolgozta ki az 1960-as években. Veldman a koncentrációs táborban lett figyelmes arra, milyen fontos szerepet játszik az affektív kontaktus a túlélésben. Felismeréséből bontakozott ki a haptonómia, az affektív kontaktus tudománya. - A haptonómia szó a klasszikus görög *hapsis* (αφή, jelentése: érintés, tapintás) és *nomos* (νόμος, jelentése: törvény, szabály, norma) szavak összetételéből származik. <http://haptonomia.hu/a-haptonomiáról/mi-a-haptonómia/ás> (2015.05.28.)

²⁰ MONTAGUE, Ashley (1971), *Touching: The Human Significance of The Skin*, New York, Columbia University Press.

valamilyen módon a folytatást. Tény, a halál jelensége az egyetlen fix pont a születés után. Amiről biztosan tudjuk, hogy eljön, bár annak idejét és módját nincs lehetőségünk előre kifürkészni. Kereső ember módjára kérdezzük, 'mi vár a túloldalon'?

1.4. Az irodalom tárháza kimeríthetetlen

Mi van, mi nincs, mi a teljesség? Tértől és időtől függetlenedni hogy lehet? - Weöres Sándor megfogalmazása szerint túl a téren, időn és minden káprázaton: 'a lét és a nem-lét ugyanaz'. - Minden ismereted csupán arra jó, hogy a változók közt eligazíts, de a változatlanról nem nyújt semmi bizonyosságot. Ismeret csak a változóban van és csak a változóról, mert benne külön-külön vizsgálható a Van és Nincs, helyes és helytelen, domború és homorú; de a teljességben mindez bontatlanul azonos, ezért nincs benne semmi megnevezhető. A teljesség nem egy és nem több, nem én és nem más, nem valami és nem semmi. Ha a teljességet ismerni akarod, ne kérdezz semmit, mert rá vonatkozólag minden „igen” és „nem” ugyanazt jelenti; hanem merülj önmagadba, személyed alá, s ahol nincs tovább, ahol minden mindennel azonos: ez a teljesség.

1.5. Megtérés

A 'megtérés' szót a görög „μετάνοια” fordításaként használjuk, ami 'megbánás', 'bűnbánat' jeletésű. Értelemszerűen a 'meggondoltam magamat', megbántam értelemben idézzük itt is. A 'megtérés' alapjelentése nem egy érzelm, hanem egy döntés, korábbi véleményünk megváltoztatása. – A számvetés, a mérlegkészítés összegző törekvés eredménye, mely az élet lezáró időtartamában nem szünteti meg a döntés lehetőségét, a felülvizsgálatot, az őszinte, végső látásmódot.

Élni kell az életet. Életigenlő magatartással, az apró örömeik megbecsülésével, amint arról Andrea Parodi énekel.²¹

2.A haldokló

A gyászhoz hasonlóan a haldoklásnak is megvannak a maga egymást követő, emberpróbáló fázisai.

A végstádiumú betegeknek ugyanazokkal a mentális akadályokkal kell megküzdeniük, mint az itt maradónak a szerettük elvesztését követő gyászmunka során. Mind a haldoklásban, mind a gyászban megjelenik a befelé fordulás, önhibáztatás, reménytelenség, kétségbeesés, tehetetlenség, majd a beletörődés a megváltoztathatatlanba. – A haldoklónak is el kell fogadnia a segítő szakemberek munkáját. A pap, a lelkész, a mentálhigiénés szakember, a hospice szolgálat munkatársai, a házi ápolás, az otthonápolás segítői hozzáértésük és illetékességük szerint állnak a haldokló mellett. Például a hospice speciális szellemiség, filozófia, a haldoklóval való együttélés, lehetőségek teremtése arra, hogy a haldokló képes legyen spiritualitását átélni, fizikai, szellemi képességeit használni, élvezni. - A hospice egy mozgalom mely visszavezeti a halált tudatunk és gondolataink terébe és emberibbé teszi a halált. - A hospice a halált az élet részének és olyan folyamatnak tekinti, melyet sem megrövidíteni, sem mesterségesen meghosszabbítani nem szabad. A beteghez való szeretetteljes odafordulás értelemmel és tartalommal töltheti meg ezt az életszakaszt. Nemzetközivé vált a szakemberek tudása, mozgása. Pl. 2013-ban volt Magyarországon Harvey Chochinov pszicháter Kanadából, a Manitoba Egyetemről.²² Nevéhez köthetően erősödött fel az ú.n 'emberi méltóság terápia' hazai terjesztése.

3.A szeretet olyan, mint a gyógyszer

²¹ <http://lyricstranslate.com/hu/Tazenda-Andrea-Parodi-No-Potho-Reposare-lyrics.html> (2015.05.06.)

²² <http://umanitoba.ca/outreach/evidencenetwork/harvey-chochinov> (2015.04.10.)

Másokat elfogadni, javukat akarni nem jutalmazás kérdése. – „Nem annak kell adni, aki megérdemli, hanem annak, akinek szüksége van rá.”²³ – El kell gondolkoznunk, hogy mennyire, milyen módon szeretem azokat, akikre szeretettel gondolok. Mikor öleltük meg édesanyánkat, hogyan voltunk együtt rokonainkkal? Az életet szeretni kell, meg kell tudni azt őrizni, de azt is tudni kell, hogy hogyan engedjük el a múlandóság világát. „Az élet nem a halállal fejeződik be”²⁴ fogalmazza meg mondanivalóját a cikkíró Polcz Alaine tanatológus²⁵ halálára utalva.

²³ http://www.citatum.hu/szerzo/Bojte_Csaba (2015.04.10.)

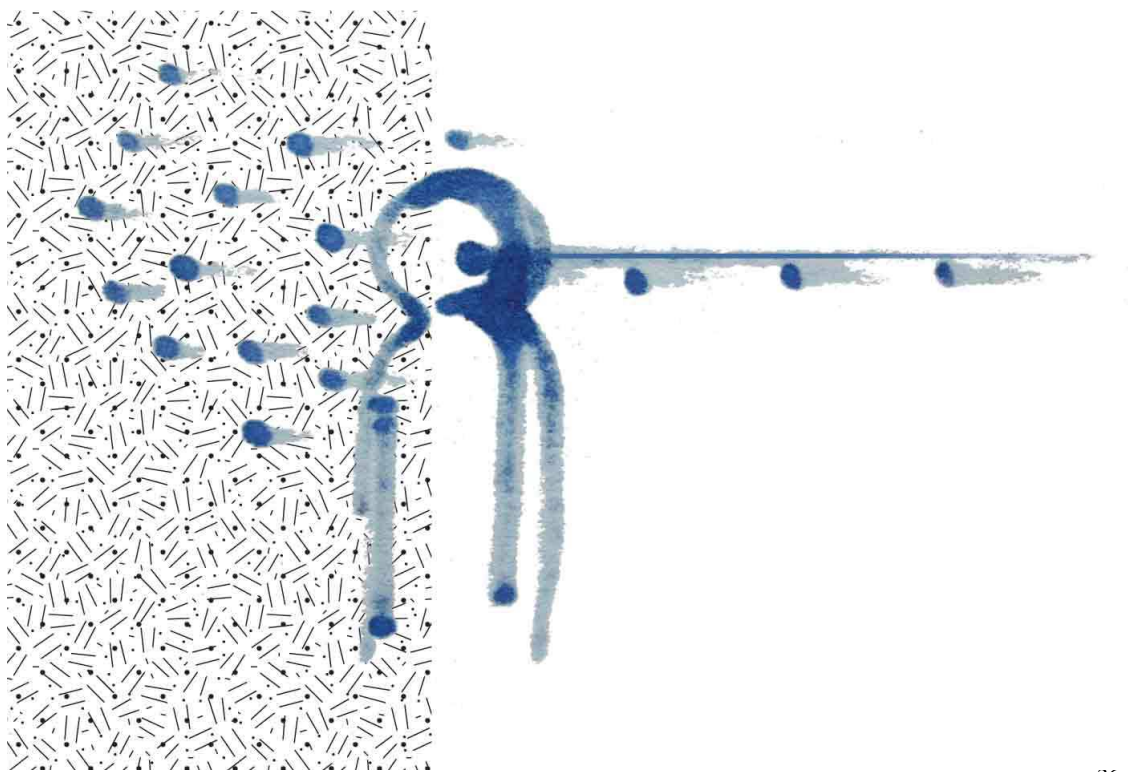
²⁴ <http://www.origo.hu/kultura/20070920-az-elet-nem-a-halallal-vezodik-elhunyt-polcz-alaine.html> (2015.04.10.)

²⁵ A tanatológia a halál (θάνατος = thánatos, halál) (λογος=lógos, beszéd) illetve a haldoklás tudománya. (2015.04.10.)

05.

Dr.GLOVICZKI Zoltán PhD

intézetvezető egyetemi docens, neveléstörténész

26

VAN-E ÉP LÉLEK AZ ÉP TESTBEN?

Egy szállóige margójára

Nem tartozik a pedagógiai prevenció Magyarországi történetének elmúlt 25 esztendejéhez a szállóige eredetének magyarázata, mégsem lehet véletlen, hogy az antik neveléstörténettel foglalkozó emberként kérés érkezett hozzám a Prevenció Szakosztály vezetőjétől annak pontosítására és értelmezésére. Amikor ugyanis bármiféle pedagógiai prevencióról szólnunk, alighanem egy efféle kívánatos emberi egyensúly kialakításáról, biztosításáról beszélünk.

Két iskolai emlék, két szólás valahol saját kulturális emlékezetünk mélyén. „Kalokagathia” és „mens sana in corpore sano”. A közkeletű fordítások szerint „Ép testben ép lélek”. A történelem és más tankönyvek sugallta közhelyszerű magyarázat az antik görögség és római kultúra testi-lelki egyensúlyt célzó szemlélete – sőt, ahogy a rendre mellette szereplő reprodukció, Mürön híres Dűszkoboloz-Diszkoszvető szobra mintegy „illusztrálja”, annak egykor jelenlévő valósága.

A „kalokagathia”, vagyis a „kalosz kai agathosz” (szép és jó) igénye a magyar változathoz hasonlóan mellérendelő kapcsolatot feltételez a két értékfogalom között. A kifejezés pedagógiatörténeti jelentőséggel bír, hiszen a hellénisztikus nevelés alkotta – természetesen mint igényt, nem mint bármiféle létező valóság leírását. Az elérendő cél pedig a klasszikus görög iskola világától kezdve oly mértékig volt jelen a korban,

²⁶ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Kódolás, értelmezés

hogy míg a mai fogalmainkhoz közelebb álló elméleti stúdiumokhoz nem alakult ki épülettípus vagy iskolaszervezet, addig a gymnaszeionok (tornacsarnokok) intézménye és épülete – nem véletlenül adva a későbbi iskolatípus nevét – elemi fontosságú részei lettek a görögség kultúrájának. A két komponensű képzés-nevelés valóban párhuzamosan és életkor szerint változó, ám mégis nagyjából azonos súllyal folyt.

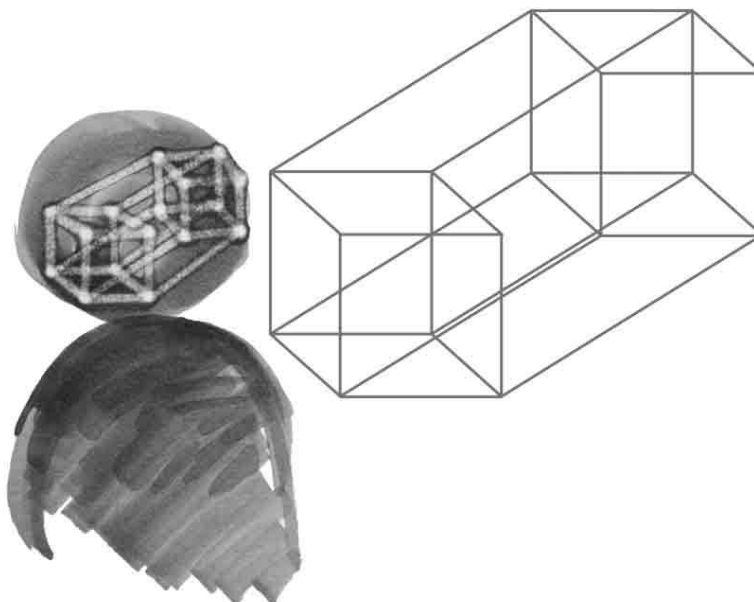
A magyar szólás azonban nem ennek a kapcsolódó kifejezésnek, hanem egy későbbi római mondásnak a fordítása, mely Iuvenalis, a Kr.u. II. század elején alkotó satíráíró alkotása. „Orandum est ut sit mens sana in corpore sano”. „Imádkoznunk kell, hogy ép lélek legyen az ép testben”.

Az eredeti mondat sokféle rejtett üzenetet hordoz. Hordoz azért is, mert a számunkra már valóságos történelemként is a mítoszokba keveredő görög históriával szemben a római kora-császárkornál a mi mai világunkhoz, közpolitikai problémáinkhoz és hétköznapi életünkhöz, egyéni, közösségi erkölcsi dilemmáinkhoz közelebb álló korszak alig akad európai művelődéstörténetünkben. „Imádkoznunk kell...” Igen, nemhogy nem érvényes a valóságban e két érték egyidejű jelenléte, de csak az ima ereje teremtheti azt meg. Vágyott és alig remélt állapot. A mondat szerkezete – már csak kifejtettebb voltából is fakadva – nem a görög szó egyensúlyát hordozza. Amiért imádkozni kell: nem az, hogy az ép lélek ép testet kapjon maga köré, hanem hogy az ép testbe ép lélek is kialakuljon. Mintha közelebb is állna Róma-képünkhöz a sorrend, hiszen római polgárról az erő, a hadsereg, s kevésbé az intellektuális, lelki élet jut eszünkbe. Pedig noha a római nevelés már az iskolás kort megelőzve – vagyis, ha tetszik valóban mindenekelőtt – úszni, futni, lovagolni tanította a fiúgyermeket, az iskolarendszernek korántsem volt olyan szerves része a testi nevelés, mint Athénban, vagy más görög poliszokban. Sokkal inkább értékrendi kérdéstről van szó. A testi edzettség az iskolarendszertől, sőt a családi és intézményes neveléstől függetlenül maradt minden római férfi számára alapvető elvárás és folyamatos kihívás. Az ép lélek igénye annál ritkábban nőtt fel erre az egyéni és közösségi érték-szintre.

Iuvenalis az ifjúságról szól. Vagyis arról, hogy még időben álljon helyre az egyensúly. Megelőzendő mindazt, amit saját kora diagnózisként felmutatott. Az a hasonló.

06.

Dr.habil CZAKÓ Kálmán PhD
a PREVENCIÓS szakosztály korábbi elnöke
egyetemi docens, neveléstudomány

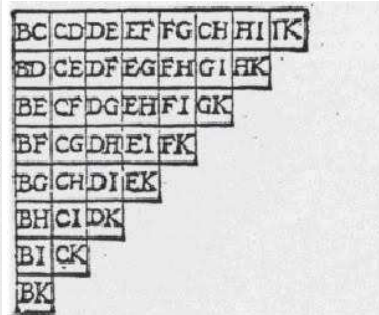
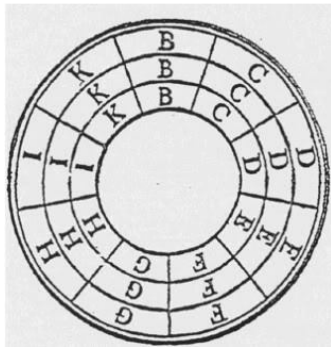
27

KRITIKAI GONDOLKOZÁS

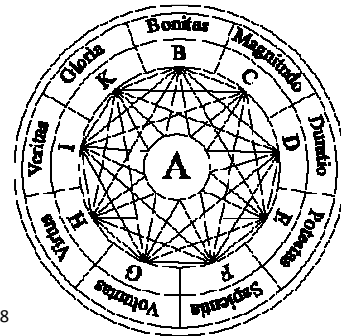
Arisztotelész (Kr.e. 382-322), Porphyrius (232-304), Boethius (480-524), Abaelardus (1079-1142), Lullus és sokan mások a logika, a filozófia, a tudomány művelőiként nem elvont és életidegen problémák megoldásán gondolkodtak, hanem az ember gondolkozásának és igazságkeresésének módját, többek között az életre vonatkozó kérdések megválaszolásának útját, a gyakorlati kérdések helyes megoldását, a természet dolgainak feltárásmódját is kutatták, a megismerés téves útjainak kiküszöbölésére is törekedtek. Munkásságuk eredménye egyfajta 'hírüladás', melyet az emberiség gondolkozásának közös kincsévé tettek. A logika, a kritika, a dialektika művelése munkásságuk része. A szavak értékét a közlendő tartalmak átadásában nem lehet eléggé hangsúlyozni akkor, amikor a szavakkal való bánásmód, a szóhasználat minőségi leromlása a tartalmi közlés degradációjával jár együtt, megkérdőjelezve a kommunikáció pontos tartalmát, ennél fogva hitelességét és a tanítás/tanulás folyamatának hatékonyságát. Eszközökre át nem helyezhető felelősség hordozójaként az ember a kommunikatív tartalmak hasznosításában olyan tranzakciók részese, melyben a személyes egyéni és a közösségi vonatkozások elválaszthatatlanok tőle. A digitális kommunikáció világában, a médiák hatalmi közegében a gondolkozás, illetve a rá vonatkozó 'kritikai gondolkozás' megmarad igazi emberi feladatnak. A gondolkozás

²⁷ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Gondolkozás

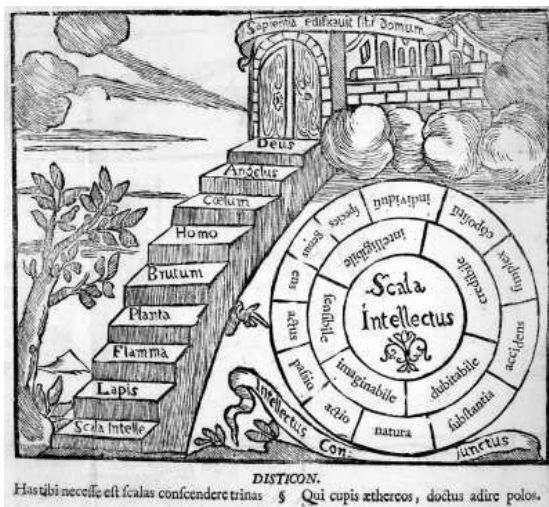
és a felelős emberi cselekvés nem valamiféle kidobható ‘emberi találmány’, hanem mindenkori emberi feladat.

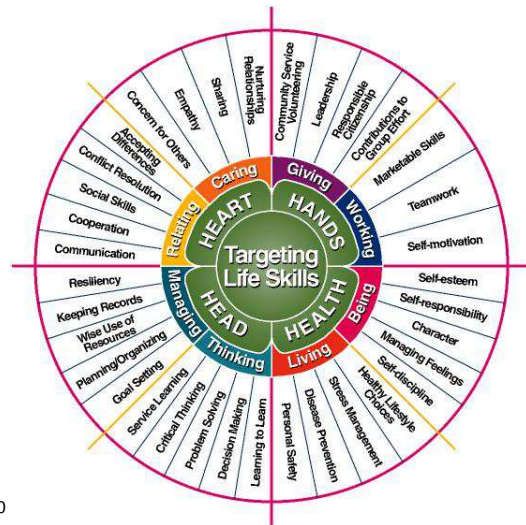
28

29

30

²⁸ <https://dvoetochie.wordpress.com/2010/11/23/%D0%BC%D0%BE%D1%88%D0%B5-%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C-%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B4-%D0%BB%D1%83%D0%BB%D0%BB%D0%B8%D0%B9-%D0%B8-%D1%8D%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5/>

²⁹ https://www.google.hu/search?q=Lullus&tbm=isch&imgil=kNBd-NnRNH8hhM%253A%253BP6-xHzNZvJIAeM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.heiligen.net%25252Fheiligen%25252F10%25252F16%25252F10-16-0787-lullus_0.php&source=iu&pf=m&fir=kNBd-NnRNH8hhM%253A%252CP6-xHzNZvJIAeM%252C_&biw=1229&bih=851&ved=0CE0Qyjc&ei=PqyLVbqAJ8f4ywP8gp9Y&usg=__D7oBC-TepcmgeG_PeK4OGUHeoO4%3D#imgrc=9XZ297kgzaz2DM%253A%3BR0Ns3HjoWkgJ_M%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.jaist.ac.jp%252F-g-kampis%252FActiveP%252Farmsagna.gif%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.jaist.ac.jp%252F-g-kampis%252FActiveP%252FActive_Perception.html%3B414%3B414&usg=__D7oBC-TepcmgeG_PeK4OGUHeoO4%3D

³⁰ Raymundus Lullus (1232 - June 29, 1315)
https://www.google.hu/search?q=Lullus&tbm=isch&imgil=kNBd-NnRNH8hhM%253A%253BP6-xHzNZvJIAeM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.heiligen.net%25252Fheiligen%25252F10%25252F16%25252F10-16-0787-lullus_0.php&source=iu&pf=m&fir=kNBd-NnRNH8hhM%253A%252CP6-xHzNZvJIAeM%252C_&biw=1229&bih=851&ved=0CE0Qyjc&ei=PqyLVbqAJ8f4ywP8gp9Y&usg=__D7oBC-TepcmgeG_PeK4OGUHeoO4%3D#imgrc=LLwkZNELsB9ozM%253A%3B7aw89r9fk5r8nM%3Bhttp%253A%252F%252Ffcse.ni.aes.affrc.go.jp%252Fminaka%252Ffiles%252Fimage2014%252FLullusScalaIntellectus.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Ffcse.ni.aes.affrc.go.jp%252Fminaka%252Fdiary2014-01.html%3B400%3B362&usg=__D7oBC-TepcmgeG_PeK4OGUHeoO4%3D

megújítottként építik be a képzések menetébe mind az alap, mind a közép, mind a felsoktatásba, illetve a nem-formális speciális kurzusokba. Az elkülönített – kiemelt – kezelés szükségességét kultúrtörténeti háttér követeli meg, ám erről a modern alkalmazások – úgy tűnik – kevésbé vesznek tudomást. A logika számos ága közül figyelmünk egy-egy részre irányulhat. Például az ítéletlogika vagy ítéletkalkulus a formális logika azon ága, mely az egyértelműen igaz vagy hamis kijelentő mondatokkal, az ítéletekkel vagy – más szóhasználattal – *kijelentésekkel* foglalkozik. Fő problémája az ezek között értelmezhető műveletek, a logikai műveletek, illetve a különféle levezetések tanulmányozása. - Az ítéletlogika tekinthető a matematika részének, és napjaink modern felfogásában annak is tekintjük, bár eredetileg a filozófia egy részterületeként fejlődött ki.³⁶

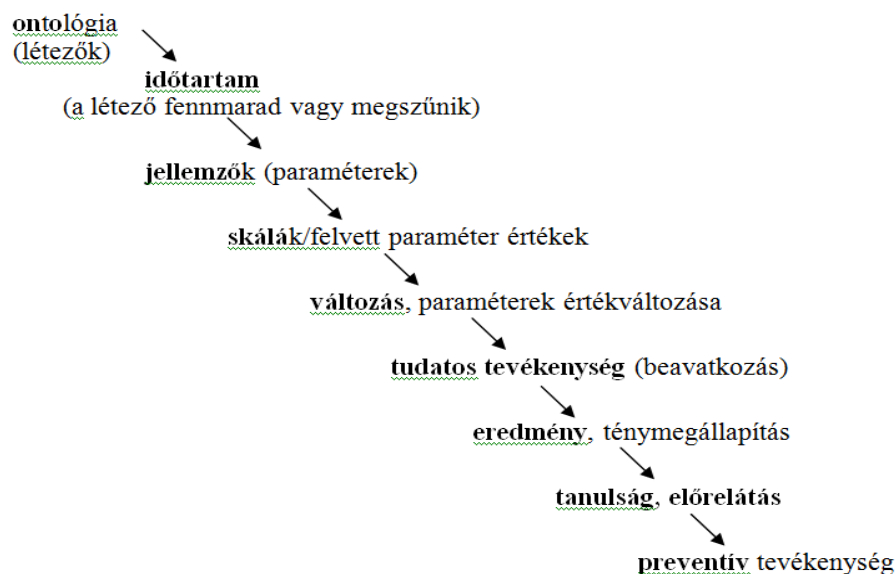
A mondottak alapján felértékelődnek a történeti alapok. Például LULLUS, Rajmund kombinatív gondolkozásmódja egyike azoknak a kiindulópontoknak, amelyek szerint tudásunkat rendszerezhetővé, átadhatóvá tehetjük. – Gyakorlati hasznosítás tekintetében kevés eredményről számolhatunk be. A korszerű próbálkozások, például technikai, műveleti szinten az RJR-modell (Ráhangolódás – Jelentésteremtés – Reflektálás modell) egy teljesen más megközelítést alkalmaz. Segítségével a tanításról és a tanulásról való gondolkodásunkat néhány tanuláselméleti meggondolás alapján formálhatjuk.³⁷

A megértés igénye valóságos szomjúság. Ennek egyik eszközeként az is fontos, hogy pontosan fogalmazzunk, gondolatainkat a szavak közlő erejével kifejezzük, valamint a befogadott, hallott szavakat törekedjünk megérteni, hogy a közlő szándéka a lehető legteljesebben megértett legyen. – A szavak ereje is korlátozott, mégis a legkiválóbb eszköz a személyes kommunikációban a tartalmak megjelenítésében. – Az élet éppen a logika korlátozott mivolta következményeként mindig többletet hordoz a közölhető tartalmakhoz viszonyítva. A megértés a hallottak nagylelkű, nem szószerinti értelmezését is igényli szélsőséges helyzetekben. A kimondott szó hatása mindig tovább gyűrűzik a lélekben, továbbvezet. A beszéd nem csak a logika, hanem pl. a pszichológia eszközeivel is elemezendő. Más részről a szavakba nem foglalt tartalmak közvetítő szerepe sem hanyagolható el. A kritikai gondolkozás tehát a helyességen túl a megérthetőség és a teljes értelmezéssel való kapcsolata alapján is fejlesztendő, elsajátítandó a sikeres működés érdekében.

A kritikai gondolkozás alkalmazásának útja a preventív eredmény létrehozásához:

³⁶ <https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dt%C3%A9letlogika>

³⁷ <http://www.nyest.hu/hirek/modszeresen-hogyan-tanithato-a-kritikai-gondolkodas>

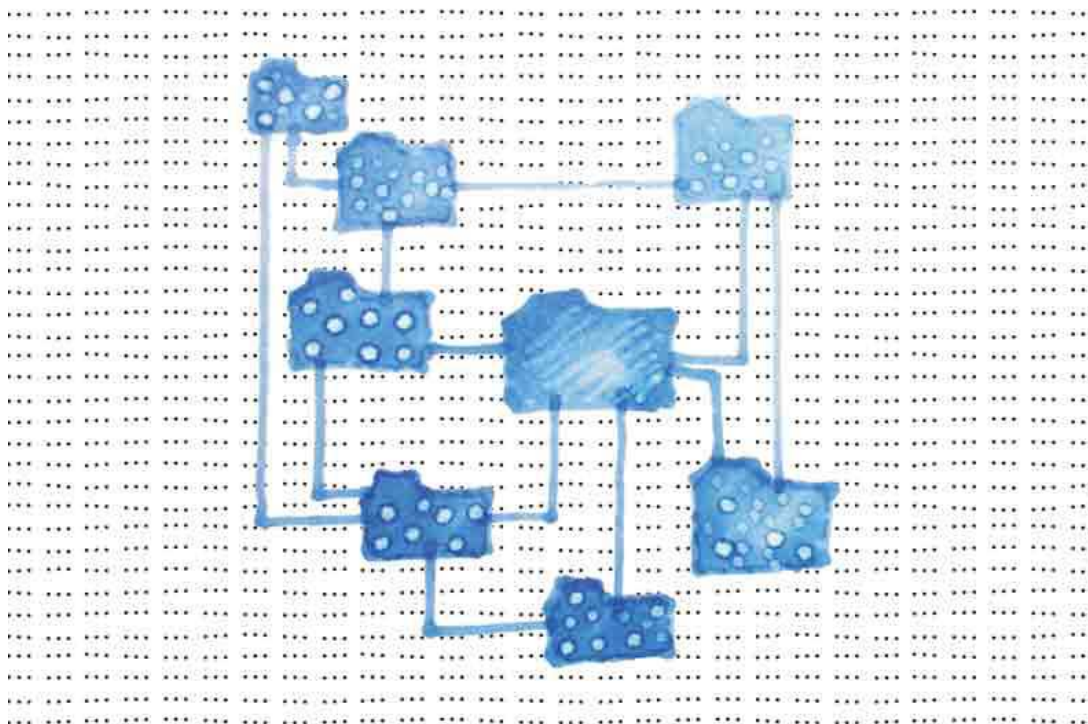
Források

- ABAEARDUS, Petrus (1117), *Dialectica*. In: DE RIJK, L. M.: *Petrus Abaelardus: Dialectica*. Assen: Van Gorcum 1970.II. kiadás.
- ASTLEITNER, Hermann (1998), *Kritisches Denken: Basisqualifikation für Lehrer und Ausbilder*. Studien Verlag, Innsbruck
- BAILIN, S.(2002), Critical Thinking and Science Education.In:*Science and Education*, 11, 2002(11). 361-375.
- BEAN, J. (2001), *Engaging Ideas: the Professor's Guide to Integrating Writing, Critical Thinking, and Active Learning in the Classroom*. Jossey-Bass Publishers, San Francisco. 301-310.
- BEONIO, Maria Teresa (1970), *The Logic of Abelard*, Dordrecht, Reidel, 2-4.
- CONKLIN, Wendy (adaptation: Svenningsen, Brian), *Stratégies pour développer la pensée critique et créative - 8 à 12 ans*.
- CSAPÓ Benő (1998), *Az iskolai tudás*. Osiris Kiadó, Budapest
- DANIEL, M.-F., (2001), Philosophical Dialogue Among Peers:a Study of Manifestations of Critical Thinking in Pre-service Teachers. In: *Advances in Health Sciences Education*, 2001,6. 49-67.
- GLASER, Edward M. (1941), *An Experiment in the Development of Critical Thinking*, Teacher's College, Columbia University
- JOINER, R. & JONES, S. (2003), The effects of communication medium on argumentation and the development of critical thinking. *International Journal of Educational Research*, 39, 861-871
- KLAER, K. J. (1996), Teaching inductive reasoning: some theory and three experimental studies. *Learning and Instruction*, 6(1)
- KNEALE, William & Marta (1962), *The Development of Logic*, Oxford: Clarendon 203-204.
- KUHN, D. (2004), Metacognition: a Bridge Between Cognitive Psychology and Educational Practice. http://www.fi.ndarticles.com/p/articles/mi_m0NQM/is_4_43/ai_n8686064 (2005 04.15.)
- RUZSA Imre (1988), *Logikai szintaxis és szemantika I.*, Akadémiai kiadó, Bp., 1988.;
- SPIRO, R. J. és mts.(1988), Cognitive flexibility theory: Advanced knowledge acquisition in ill-structured domains. In *The tenth annual conference of the cognitive science society*. Hillsdale
- SWATRIDGE, Colin (2014), *Oxford Guide to Effective Argument and Critical Thinking*. Paperback. Elérhető még eBook formában.
- TISHMAN, S., E. JAY et D. PERKINS (1993), *Teaching Thinking Dispositions: from Transmission to Enculturation*, *Theory into Practice* 32(3), 1993, p. 147-153.

07.

Dr BENKŐ András³⁸
igazságügyi toxikológus

– Dr HUSZÁR András³⁹
igazságügyi orvos, pszichiáter

40

A KÁBÍTÓSZER-FOGYASZTÁS VISSZASZORÍTÁSÁRA HOZOTT INTÉZKEDÉSEK

Az 1989/90-ben bekövetkezett politikai, gazdasági és társadalmi rendszerváltás és az ezredforduló közé eső tíz éves időszakban a jogalkotók és a bűnüldöző szervek egyik fő feladata volt, hogy megfelelően a társadalmi igényeknek és elvárásoknak visszaszorítsa a szervezett bűnözést, továbbá a kábítószerekre vonatkozó büntetési kritériumokat szigorítsa meg. Módszertanilag a kábítószer-fogyasztás visszaszorítása alapvetően két oldalról történhet: a *kínálat* és a *kereslet* oldaláról.

1. A kínálati oldal szűkítése és ellenőrzése

A kínálati oldal szűkítése és ellenőrzése alapvetően a határőrizeti (VPOP) és rendvédelmi szervek (ORFK) feladat körébe tartozik. Minden magyarországi illegális kábítószer megjelenését követően – történjék az a határőrizeti, vagy a rendvédelmi

³⁸ Tudományos főmunkatárs, igazságügyi toxikológus szakértő, kromatográfiai szakmérnök;

³⁹ ny. r. orvos ezredes, volt tanszékvezető, egyetemi tanár, igazságügyi orvos-, igazságügyi pszichiáter szakértő

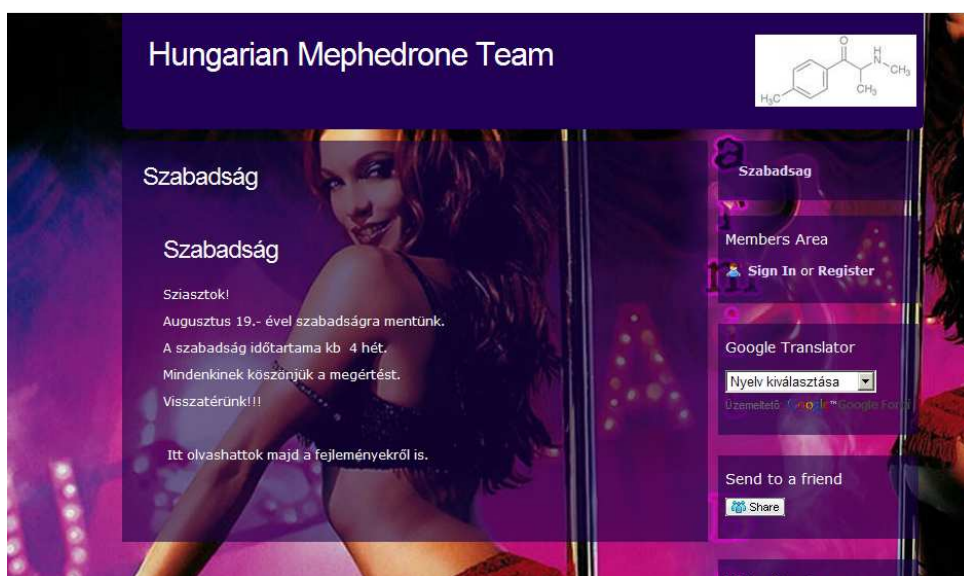
⁴⁰ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Hálózatok

szervek felderítése és lefoglalása során – az analitikai vizsgálatot az Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnügy Szakértői és Kutató Intézetének (BSZKI) Szerves Kémiai Analitikai Osztálya végzi el.

Adataik szerint Magyarországon először 1993-ban foglaltak le illegálisan behozott amfetamint a hatóságok. Ezt követően az esetszám 1998-ig intenzíven nőtt. Míg 1994-ben 30 esetben, addig 1998-ban 843 esetben végeztek amfetamin vizsgálatot. Ehhez még szuperonálódott az egyéb amfetamin származékok vizsgálata is. A kannabisz vizsgálatok (marihuána, hasis) számaránya mindvégig megőrizte vezető szerepét. Amíg az amfetamin származékok 1999-től visszaestek a második helyről, addig a veszélyes heroin folyamatosan kúszik felfelé. [1.,2.,3.] A statisztikai adatokat a I. táblázat szemlélteti.

Az ENSZ megfigyelői szerint hazánkban a felderített lefoglalt illegális kábítószer mennyisége csupán a 10%-a annak a mennyiségnek (heroin, kannabisz), ami ténylegesen áthalad az országon. A becslések szerint továbbá a lefoglalt mennyiség 10%-a került ténylegesen a hazai illegális terjesztésre.

Ez a hivatalos becslés még akkor is valószínűsíthetően igaz, ha belegondolunk, hogy a felderítés szakszerűsége és a technika az évek során sokat fejlődött. Ugyanakkor a felderítés fejlődési trendjével párhuzamosan az illegális terjesztés módszerei is „*finomodtak*”, rafináltabbá váltak. Elég csak arra gondolnunk, hogy az internet elterjedésével a kábítószer adás-vétele már nem a „könnyen felderíthető” *sarki-dealerek*-től jut el a fogyasztóhoz, hanem a biztonságosabb illetve a jelentős mértékű anonimitás biztosító „*e-rendeléssel*”, illetve postai kézbesítéssel (1. ábra). Ez a tény egy örök „*fejlődési körforgást*” jelent a bűnelkövetők és a bűnüldöző szervek között, melyet a „*páncélok vastagsága és a páncéltörő eszközök*” közötti örökös küzdelemhez lehet leginkább hasonlítani.

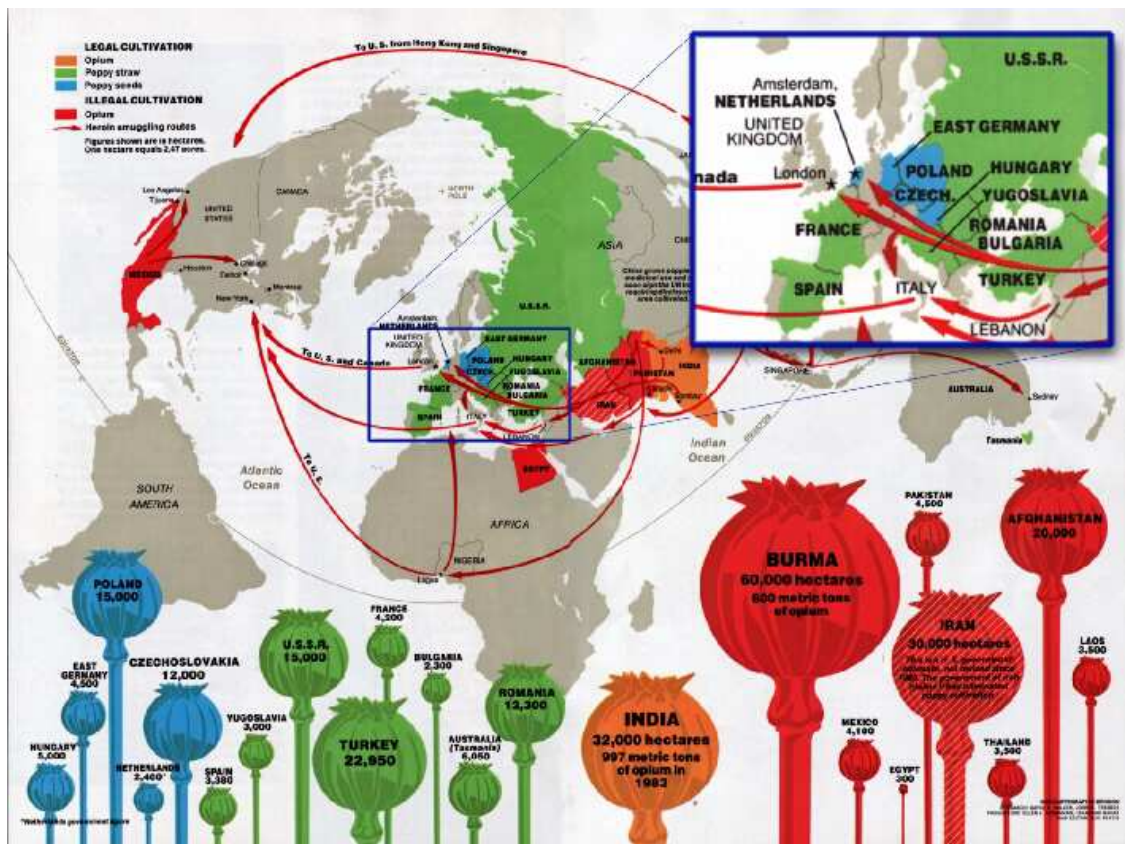

1. ábra

A II. generációs amfetamin származék, a mephedron internetes web-oldala, a vegyület „C”

listázását követően

Ahogy az a 2. ábrán látható, a heroin mindvégig a „Balkan Route” révén kerül Magyarországra. A '80-as és '90 években még a marihuána, illetve a hasis beérkezését is ez az útvonal tette lehetővé. Csak a '90-es évek közepétől lehetett számolni hazai illegális termesztők bekapcsolódásáról. A zárt térben végzett illegális kendertermesztés, a Δ^9 -THC tartalom feldúsításának céljából végzett, a mesterséges hő közlés, az infra-lámpával biztosított napfény és a jó kondicionált páratartalom, továbbá egyéb jellegzetes biotechnológiai eljárások (sinsemilla)⁴¹ hatékonyá tették a magas hatóanyag tartalmú hazai marihuána megjelenését is. Csak egyetlen év adatát szemlélve, 1998-ban 17 hasiskender ültetvényt derítettek fel a hatóságok.⁴² (I. és II. táblázatok)

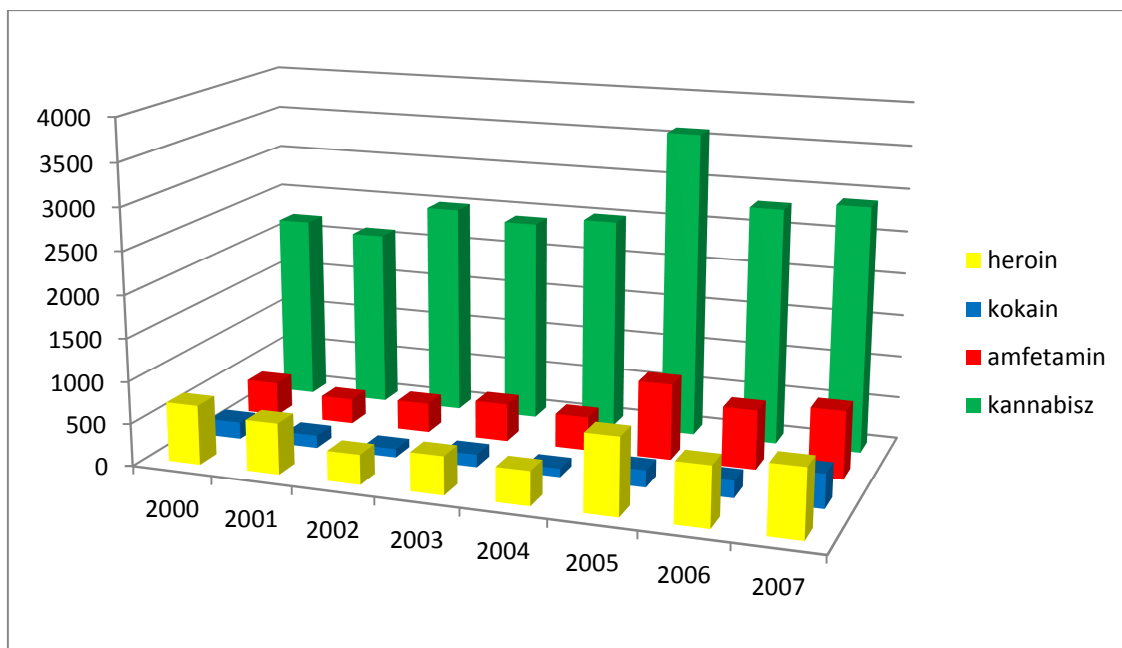
2. ábra

A heroin illegális világkereskedelmi kereskedelmi útvonalai az NGM⁴³ 1985-ben közzétett adatai szerint.

⁴¹ A sinsemilla fantázia szó jelentésében megtalálható a „sine semen” kifejezés, vagyis „mag nélkül maradt”, magtalan, megtermékenyítetlen, kannabinodokkal telített, gyantában dús nőiváru kendervirágzat.

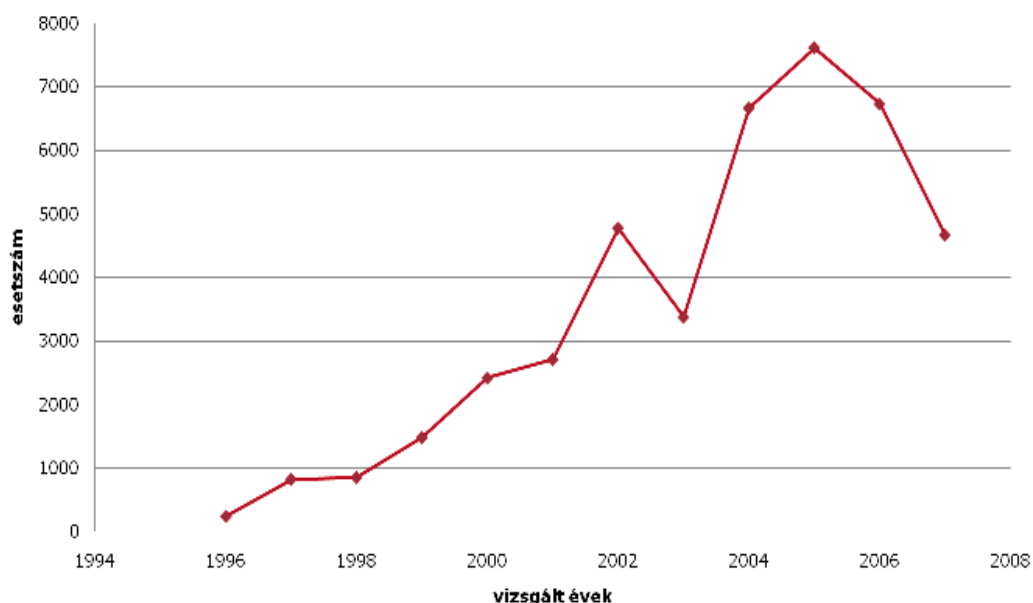
⁴² A 2008/09-ben sorozatosan felderített bérelt magánlakásokban és családi házakban tucatjával elkapott illegális marihuána termesztés (főleg vietnámi, de hazai elkövetők révén) a hazai keresletet teljes egészében képes fedezni, kiiktatva a határon keresztüli csempészs fáradtságos és kockázatos műveletét, már előre vetíti a célirányos paradigmaváltás szükségességét.

⁴³ NGM: National Geographic Magazin

1. táblázat

A lefoglalt kábítószeresek fajtái 2000 – 2007. között, a BSZKI adatai alapján

2. táblázat

*Magyarországon felderített drog-hálózatok
a Nemzeti Drog-fókuszpont statisztikai közlése szerint, 2009.*

Hasonló helyzet állt elő az amfetamin, metamfetamin és ezek származékainak hazai gyártása során is. A kezdeti időszakban döntően nyugat-európából származó illegális por, tabletták, vagy kapszula formájú anyagokat részben a hazai illegális (*clandestin*) laboratóriumokban történt (Bicske, 1992.; Fót, 2006.; Nyírségi tanyavidék 2013.) gyártott készítményekkel egészítették ki. Előfordult azonban, hogy az illegális forgalmazók a hatósági éberséget és ellenőrzést kijátszva komoly gyártóhelyen (BorsodChem, 1996.), nagytételben gyártassanak le amfetamin származékot (N-etil-

tenanfetamin [borsodi-ecstasy]). Az ezen a területen történt változás, hogy az „életmódjavító készítmények”, „fürdősök” illetve „növényi tápanyagok” leple alatt, bekapcsolódott az interneten rendelhető és ugyanott fizethető „ecstasy, speed” illegális terjesztés is.

3. ábra

Az interneten rendelt amfetamin származékot tartalmazó (MDMA) tartalmú illegális „Viagra” tableta (2008, Fejér Megyei RFK.)

A hazai illegális piacon, mind a mai napig egyik legdrágább kábítószer anyag a kokain. Mivel termőterülete dél-Amerika, mind a balkáni útvonaltól, mind pedig a nyugat-európai területektől messze esik. Mivel Magyarország nem rendelkezik tengeri kikötővel, ezért a legtöbb kokain szállítmány repülőjáratok felhasználásával érkezik hazánkba. Ezek a körülmények természetesen meghatározzák a drogok illegális kereskedelmi (utcai) értékét is. [4.,5.,6.] Az illegális kábítószer-fajták hazai (utcai) eladási árait az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság, Szervezett Bűnözés Elleni Igazgatóság, Felderítő Osztály, Kábítószer Bűnözés Elleni Osztály adatai alapján a III. táblázat mutatja be.

<i>Kábítószerfajták</i>	<i>Eladási árak (1 adag/forint)</i>
Kokain	8.000 – 15.000 – 15.000
Ópium	5.000 – 10.000 – nincs adat
Heroin	3.000 – 7.000 – 5.000
Amfetamin (Speed)	1.000 – 3.000 – 3.000
LSD	1.000 – 2.000 – 3.000
Metamfetamin (Ecstasy)	800 – 2.000 – 1.500
Hasis	800 – 1.200 – 2.000
Marihuána	500 – 1.500 – 2.000

3. táblázat

Az illegális kábítószer eladási árak 1993., 1998. és 2007. években

Az illegális kábítószer behozatal egyik különleges esete, amikor a szállítmányt nem a gépjármű (kamion, személyautó) rakterébe, vagy egy erre a célra kialakított rejtkehelyre teszik el. Nem található meg sem a poggyászbba rejtve, vagy a ruházat alá erősítve („terhes-trükk”), hanem a csempész a rakományát saját testüregébe hozza be. A rektális, vagy vaginális elrejtésnél jóval nagyobb mennyiségű kábítószer rejthető el

az úgynevezett „body-pack” módszerrel. Ilyenkor a futár lenyeli a felszívódás ellen csomagolt anyagot, mely 16 – 24 óra múltán természetes úton („*via per naturales*”) távozik a tápcsatornából. Ezzel az eljárással számottevő kokain mennyiség érkezik be Magyarországra.

2. A kábítószeres iránti keresleti oldal visszaszorítása

A kábítószeres iránti keresleti oldal visszaszorítása három nagy területre bontható: jogalkotói tevékenységre, a prevencióra és a laboratóriumi ellenőrző mérésekre⁴⁴.

A három terület, mely a kábítószer-fogyasztói kereslet megakadályozását szolgálja, egymástól ugyan jól megkülönböztethető, de egyben egymás munkájának hatékony voltát is igénylik. Munkájuk némely esetben át is fedik, illetve segítik egymást.

3. A jogalkotás

A kábítószer-fogyasztás visszaszorításáért a jogalkotó a büntető-törvénykönyv (Btk.) módosítását kezdeményezte. A társadalmi várakozásoknak megfelelően a 1989-es rendszerváltás 10. évében, az akkori igazságügyi miniszter az Országgyűlésben az alábbi indoklást tette a kábítószeresekkel történő visszaélések büntethetőségi tényállásának szigorításával kapcsolatban: *„Aki látta az elmúlt négy év megengedő politikájának a statisztikában megnyilvánuló eredményét, az [a drogtörvény elfogadása után] egyben bízhat, hogy a változások eredményesek lesznek. Nem azt mondom, hogy biztosan eredményesek lesznek, de a kormányt felelősség terheli, hogy minden tőle terhelőt megtegyen az ügyben, és ennek csak az egyik része a büntető jogi kérdés. A cél az, hogy kapjon egy határozott üzenetet a társadalom: nem bocsánatos bűn a kábítószer. Nem szocializálódunk vele...”*⁴⁵

A kábítószeresekkel való visszaélés összetett, társadalmi szintű jelenség. A különböző szerek használatával és terjesztésével összefüggő, eltérő szinten és mértékben jelentkező bűnügyi, rendészeti, szociális, egészségügyi ártalmak kezelése, különböző megközelítési módot kíván.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) a közegészség elleni bűncselekmények között, a XVI. Fejezet IV. címében szabályozza azokat a tilalmazott magatartásokat, amelyeknek tárgya a kábítószer. Ezek a tényállások az utóbbi 15 év jogalkotásában legalább három esetben jelentős, és több alkalommal kisebb módosításon estek át, kialakítva a jelenlegi ítélkezési gyakorlatot. A kábítószeres tárgyalása során először is meg kell határoznunk a bűncselekmény elkövetési tárgyait, vagyis azt, hogy jogilag mit kell kábítószernek tekinteni. Ezt a Btk. 286/A. § (2) bekezdése határozza meg.

A Btk. 282.-283. § tartalmazza a visszaélés kábítószerrel tényállását. Ez a tényállás, a Btk. szabályozásban igen különleges, mivel *négy alapeseti tényállást* (1: 282. §; 2-4: 282§ A-B-C) különböztet meg. Ezekben megkülönböztet az elkövetési magatartások veszélyességi foka (beszerző és terjesztői magatartás), elkövetők és sértettek életkora, elkövetési tárgy mennyisége (csekély vagy jelentős mennyiség).

⁴⁴ Jelen munkánkban a laboratóriumi ellenőrző mérések követelményeinek tárgyalásától eltekintünk.

⁴⁵ 1999. március 1., DÁVID Ibolya, igazságügyi miniszter sajtónyilatkozata

Hatóanyag	Csekély mennyiség (g)	Jelentős mennyiség (g) (=20x csekély)
Heroin	0.6	12
Morfin	0.9	18
Kodein	1.0	20
Dihidrokodein	0.8	16
Pethidin - Methadon	1	20
Amfetamin/metamfetamin és ringszubsztituált származékok (MDA, MDE, MDBD, MDMA, PEA)	0.5 1.0	10 20
Kokain	2.0	40
⁹ Δ -THC	1.0	20
LSD	0.001	0.02
ketamin (calipsol)	1	20

4.táblázat

Kábítószeres és pszichotróp hatású anyagok csekély és jelentős mennyiségei a módosított 1979. évi 5. tvr. 23§-a, illetve a Btk. 282-283 §-a szerint

A négy Btk. alap tényállás jelenlegi hatályos szabályozása a következő:

282. § Aki kábítószeret *termeszt, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, vagy az ország területén átvisz*, büntettet követ el. Aki az előzőekben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el büntettet követ el.

282/A. § Aki kábítószeret *kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik*, büntettet követ el. Minősített esetben számít, ha a bűncselekményt bünszövetségben, illetőleg kábítószerfüggő személy felhasználásával, vagy hivatalos, vagy közfeladatot ellátó személyként (e minőséget felhasználva), illetve a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a büntetés-végrehajtási szervezet létesítményében követik el.

282/B. § Az a *tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával kábítószeret* *termeszt, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz*, büntettet követ el.

282/C. § Az a *kábítószerfüggő személy, aki kábítószeret* *termeszt, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz*, vétséget követ el. Aki kábítószeret *kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik*, büntettet követ el.

Továbbá érdemes megemlíteni 283 §:

283. § Nem büntethető kábítószerrel visszaélés miatt, aki *csekély mennyiségű* kábítószer saját használatra *termeszt, előállít, megszerez vagy tart* az a kábítószerfüggő személy, aki jelentős mennyiséget el nem érő mennyiségű kábítószer saját használatára *termeszt, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz*. Továbbá az a kábítószerfüggő személy, aki az első fokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget *gyógyító kezelésben*, kábítószer-használatot kezelő más

ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.

Járművezetés ittas vagy bódult állapotban:

188. § Aki *szesz italról* befolyásolt állapotban vagy a *vezetési képességre hátrányosan ható szer* befolyása közúton gépi meghajtású járművet vezet, vétséget követ el. Ha valaki ilyen állapotba balesetet okoz, minősített eset és bűncselekményként büntetendő.

A Btk. a vezetési képességre hátrányosan ható szer fogalmát nem határozza meg. Nyilvánvaló azonban, hogy ilyen szernek tekintjük a kábítószer. Ugyancsak a vezetési képességre hátrányosan ható szernek kell tekinteni a pszichotrop anyagokat. Ezekben a fenti szereken kívül igen gyakori a gyógyszerek - elsősorban az idegrendszerre ható gyógyszerek [KIR] - sok esetben nagy mennyiségű, illetve alkohollal történő bevétele, amely ugyancsak hátrányosan hat a vezetési képességre.

A befolyásoltság megállapításához minden esetben igazságügyi orvos-szakértői vélemény beszerzése szükséges. A vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt történt gépjárművezetésről csak az eset összes körülményeinek, az elsődleges orvosi vizsgálat, a tájékoztató és megerősítő toxikológiai és esetleges alkoholos vizsgálatok adatai alapján adható orvos-szakértői vélemény.

4. A drog-prevenció

Drog-prevenciónak nevezzük azt a tevékenységet, mely a kábítószer fogyasztásának megelőzésére, illetve annak visszaszorítására irányul. A prevenció célként tűzi ki, hogy a fiatalok számára, mint a drogokkal szemben leginkább veszélyeztetett társadalmi réteg részére, esélyt teremtsen arra, hogy képessé válhassanak egy produktív életstílus kialakítására, illetve a kábítószerekkel szembeni elutasításra. (Ottawa Charta, 1988.) [7.] A prevenációs munka három fő részre bontható:

Az elsődleges prevenció azt a társadalmilag veszélyeztetett réteget célozza meg, *akik még nem próbálták ki a drog használatát*, de életkoruk, vagy egyéb életviteli sajátosságuk miatt potenciálisan veszélyeztetettek. A prevenció egyetlen eszköze a hatékony, felvilágosító oktatás.

A másodlagos prevenció azokra irányul, *akik már kapcsolatba kerültek a droggal*, de mint alkalmi fogyasztók, vagy próbálkozók, még nem váltak kábítószerfüggővé. A prevenció célkitűzése, hogy segítse a drogokkal kapcsolatba kerülő, drogproblémákkal küzdő személyeket és családokat (szociális munka, gyógyítás, rehabilitáció).

A harmadlagos prevenció azokra a *drogfüggő személyekre terjed ki*, akik önszántukból, vagy a törvény kényszere hatására, akarnak megszabadulni a szenvedélybetegségükből. Erre a területre szakosodtak a különböző drogambulanciák, egészségügyi, egyházi intézmények addiktológiai, narkológiai osztályai, vagy a társadalmi önszerveződő drogelvonó és rehabilitáló helyei.

A prevenció hatásossága az interdiszciplináris területekről jövő szakemberek munkájától, szakmai hozzáértésétől, tudásától és a támogatottságuk mértékétől függ. Bármely szintjén is történjék a drog-prevenció, alapszabálynak kell tekinteni, hogy a funkcionális tevékenység arra irányuljon, hogy az a társadalmilag érintett célcsoportban, melynek a prevenció szól, a droghasználattal szemben kialakuljon a veszélyérzet és a tudat. Azok pedig, akik a használat során függőkké váltak esélyt kapjanak, hogy visszakerüljenek a társadalom teljes életet élő, egészséges tagjai közé. [8.]

Irodalom

BENKŐ A., SZIPOLA G., ZACHER G., KELLER É., KOVÁCS A., HUSZÁR A. (2003), Toxicological investigation of fatal cocaine overdose caused by rapture of the body-pack with

in the gastro-intestinal tract. *19th World-congress of the International Traffic Medicine Association*, Budapest, 14 (2003.09.17.)

FRIDLI J., PELLE A., RÁCZ J. (1994), A kábítószer-kérdés társadalom politikája a rendszerváltás előtt és után. In: *Kriminológiai Közlemények*, 49. 115-135.

NAGY J. (2001), Az amfetaminok szerepe a hazai kábítószer-fogyasztásban a laboratóriumi vizsgálatok tükrében. In: *Jelentés a magyarországi kábítószerhelyzetről*, ISM, 166-173.

HOLLÓSI Gy. (1999), Illegális drogpiacon Magyarországon 1998-ban, In: *Jelentés a Magyarországi kábítószer-helyzetről*, ISM., 96-111.

GYIMS, Szerkesztői összefoglaló (2002), Jelentés a Magyarországi Kábítószerhelyzetről. *Beavatkozások a kereslet-csökkenés terén*. 14-18.

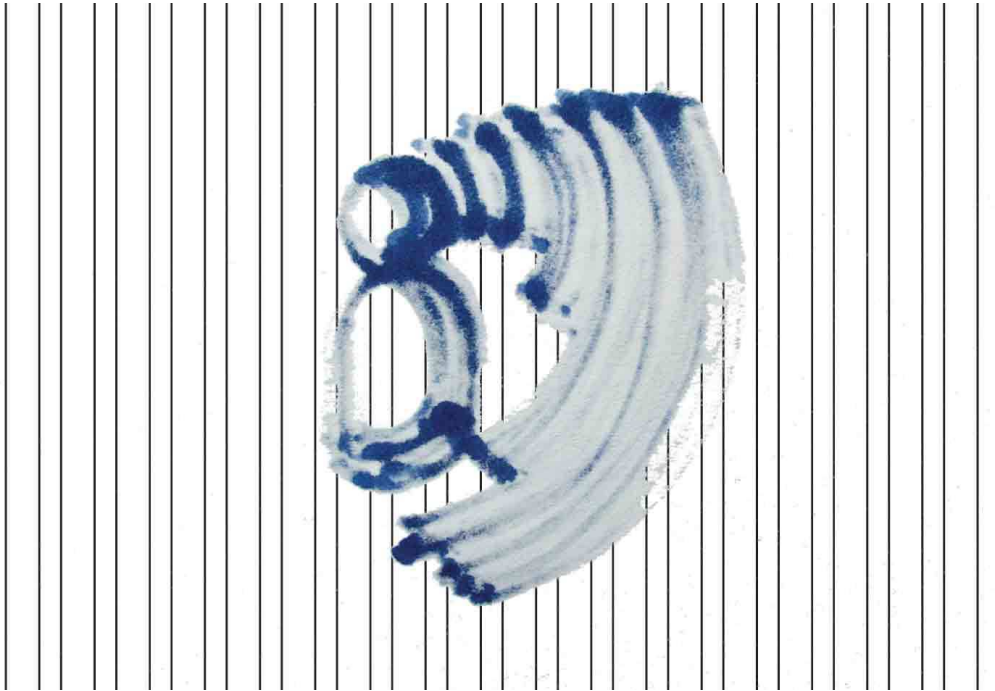
PORKOLÁB L., GRÉZLÓ O.(2002), A kezelési igény alakulása – Egészségügyi statisztikai adatok a kábítószer-fogyasztásról. *Jelentés a Magyarországi Kábítószerhelyzetről*, GYIMS, 57-74.

Karta az Egészségfejlesztésért, WHO Egészségfejlesztési Világkonferencia EVSZ, Ottawa – Genf, 1986.

Nemzeti Stratégia a Kábítószer-Probléma Visszaszorítására, IMS, 2000.02.22.

08.

KIS Jenőné Dr.KENESEI Éva PhD
egyetemi docens, neveléstudomány

46

PREVENCIÓ ÉS ZENE

A zenei nevelés kérdéseivel foglalkozó szakemberek is többször találkoznak a terápia fogalmával.⁴⁷ A gyakorlatban pedig a kiegészítő gyógymódok között találjuk a különböző terápiákat a gyermekekkel való foglalkozások során. Amennyiben a zenét használjuk eszközként a terápiában, akkor zeneterápiáról beszélünk. A nevelés és a terápia különbségének és hasonlóságának értelmezése azért is szükséges, hogy mindig a célnak megfelelően alkalmazzuk a zenét a gyermekekkel való foglalkozásokon. Közös céljaik egy részében is: megelőzés, fejlesztés, optimális fejlődés, személyiségintegráció, szocializáció, kreativitás stb.

⁴⁶ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Hang, ritmus

⁴⁷ <http://www.varazshang.hu/bejegyzesek/45/a-zeneterapia-fogalma> (2014.10.2.)

SASVÁRI Attila: "A zeneterápia szó gyűjtőfogalom. Gyűjtőfogalma mindazon gyógyító célzatú beavatkozásoknak, amelyek zenei közegben történnek, ahol a zene médium és ahol interperszonális kommunikációval, a kapcsolat hatótényezőinek céltudatos irányításával, pszichológiai eszközök felhasználásával dolgozunk. A zeneterápia elsősorban terápia és nem zene, nem azonos a zenei ismeretterjesztéssel, a szórakozással, a kikapcsolódással és természetesen nem azonos a neveléssel." - „Zeneterápia során a képzett zeneterapeuta tervezett folyamatban használja a zenét vagy a zenei elemeket (hang, ritmus, dallam, harmónia) annak érdekében, hogy elősegítse a kommunikációt, kapcsolatteremtést, tanulást, önkifejezést, mobilizációt, szervezést, ezek mellett pedig terápiás hatást gyakoroljon fizikai, emocionális, mentális, szociális és kognitív területeken. A zeneterápia célja, hogy az egyén lehetőségeit feltérképezze és/vagy sérült funkcióit helyre állítsa, így jobb intraperszonális, és/vagy interperszonális integrációt tesz lehetővé, a prevenció, rehabilitáció, vagy kezelés következtében a páciens minőségileg jobb életet élhet.” (Zeneterápiás Világszövetség Klinikai Gyakorlati Bizottságának döntése alapján. 1996. Hamburg, Zeneterápiás Világkongresszus)

A nevelés és oktatás⁴⁸ során a személyiség fejlődésének elősegítése történik, de korrigáló hatások is érvényesülnek. A gyógypedagógiai szakirányok területei: értelmileg akadályozottak, hallássérültek, látássérültek pedagógiája, logopédia, pszichopedagógia, szomatopedagógia, tanulásban akadályozottak pedagógiája. - Időben hosszú, kötelező jellegű, teljesítmény centrikus, csoportos foglalkozások vannak, az információk elsajátítása történik. A pedagógus kontrollja, információátadása mellett, a zene a cél, fontos szempont a produktum létrejötte. A terápiában a torzult személyiségalkulás korrigálásában pedagógiai elemek is megjelennek. Időben rövidebb, önkéntes tevékenység, nem a teljesítmény a fontos, hanem a folyamat. Egyénre és csoportra egyaránt koncentrálnak, a zenével az önkifejezés, az önismeret a cél. A terapeuta tevékenysége szolgálat jellegű, a zene pedig eszközként jelenik meg a folyamatban.

Magyarországon az óvodás korú gyermekek zenei nevelésével párhuzamosan foglalkozunk az óvodákban és a zeneiskolai hálózat keretében működő zeneóvodai foglalkozásokon is. Erről a kettősségről szól gyakorlatok bemutatásával is könyvében Kovács Barbara.⁴⁹

A könyv megismerése csak megerősíti bennünk azt a gondolatot, hogy a zenei nevelés egyben zenével való nevelés is. A magyarországi kisgyermekkori zenei nevelés színterei egyrészt az óvodák, másrészt a művészeti alapiskolák zeneművészeti tagozatai (zeneiskolák). A kérdés felmerül bennünk, hogy hol ki foglalkozik a gyermekkel. Mondhatjuk azt is, hogy természetesen az óvodában az óvodapedagógus, a zeneiskolában a zenetanár. Azonban ha eredményesen akarunk működni, szükséges figyelembe venni a pedagógusok professzióit. Mi az, ami az erősségük, és arra kell építeni a foglalkozásokon. Az óvodapedagógus jobban tudja hogyan kell foglalkozni a gyerekekkel, a zenetanár szakmai képzettségénél fogva jobban tudja, amivel foglalkozni kell. Mégis sokszor felmerül a kérdés, hogy inkább ki foglalkozzon a kisgyerekekkel, ha nincs kellő végzettsége a pedagógusnak mindkét területen? Ha választani kell, akkor Kovács Barbara szerint is „kívánatosabb lenne, ha... inkább az óvodapedagógus tartaná, mert talán fontosabb a «hogyan», mint a «mit»”.⁵⁰ Természetesen azt sem kell kizárni, hogy egymást segítve, önállóan vagy szervezett formában tovább képezve magukat foglalkoznak a gyerekekkel.

A zenével való foglalkozásoknak megvannak a sajátlagos fejlesztési területei (metrumérzék, ritmusérzék, dinamikai érzék, hangmagasság-dallamérzék, hangszínérzék, belső hallás, intonációs készség, hangképzés, tonalitásérzék, zenei memória, zenei improvizációs készség, érzelmek, hangulatok kifejezése a zenében), de fejlesztjük a részképességeket is, amelyek a tanulási képességeket meghatározó pszichikus funkciók kialakulásának feltételei. Ezek a funkciók a következők: a látott, hallott, tapintott információk összekapcsolása; a differenciált vizuális észlelés; a hallott információk pontos észlelése és megkülönböztetése; a koordinált mozgás; a rövid idejű vizuális és verbális emlékezet és a figyelemkoncentráció.⁵¹

Akkor járunk el helyesen, ha mind az általános pedagógiai módszertani kultúrával, mind a zenei nevelésben használatos speciális értelmezésekkel egyaránt tisztában vagyunk. A két értelmezésben megtalálható sajátosságokat ötvözve, azokat mindig megfelelően alkalmazva foglalkozhatunk csak helyesen a kisgyermekkel. Kodály

⁴⁸ KENESEI Éva: A zene jelentősége a gyógypedagógia szakos hallgatók képzésében. <http://www.parlando.hu/2015/2015-2/Kenesei-gyogyped.htm>

⁴⁹ KOVÁCS Barbara: *A zenei fejlesztő játékokról*: a szakrendszerű óvodai zenei nevelés tanulási képességeket meghatározó pszichikus funkciókat és a különböző nevelési területeket is fejlesztő hatásairól.

⁵⁰ I.m.: 112.

⁵¹ PORKOLÁBNÉ BALOGH Katalin és GÖBEL Orsolya (1996), *Fejlesztőpedagógia*, Belső használatú jegyzet. ELTE, Budapest, 37.

Zoltán (1882-1967) Forrai Katalinra (1926-2004) bízta a kisgyermek magyar módszerrel történő zenei nevelésének kidolgozását. „Kezdeni már az óvodában kell, mert ott a gyermek játszva megtanulja azt, amire az elemiben már késő.”⁵²

Források

KODÁLY Zoltán (1982), „Zene az óvodában”, 1941-1957. In: Kodály Zoltán (Bónis Ferenc szerk.) *Visszatekintés*. Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 93.

KOVÁCS Barbara (2002), *A zenei fejlesztő játékokról*. Novum. Szeged.

PORKOLÁBNÉ dr. Balogh Katalin és GÖBEL Orsolya (1996), *Fejlesztőpedagógia*, Belső használatú jegyzet, ELTE, Budapest. 37.

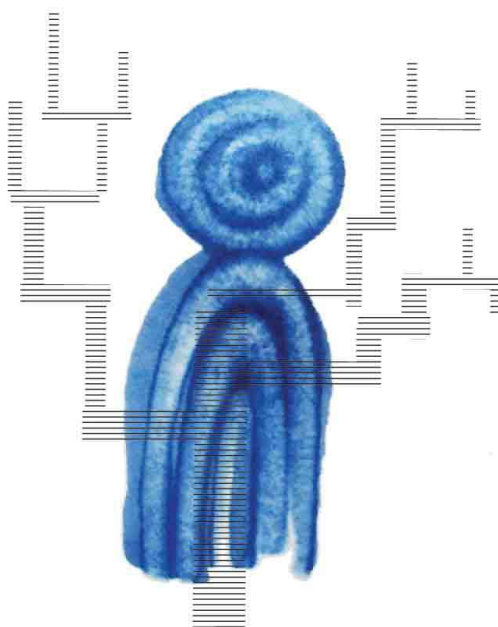
www.varazshang.hu/bejegyzesek/45/a-zeneterapia-fogalma (2014.10.2.)

⁵² KODÁLY Zoltán (1982), „Zene az óvodában”, 1941-1957. In: Kodály Zoltán (Bónis Ferenc szerk.) *Visszatekintés*. Zeneműkiadó, Budapest, 1982. 93.

09.

Dr HORVÁTHNÉ TÓTH Borbála⁵³

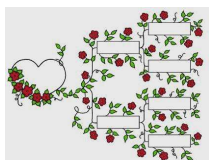
klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológus

54

A PEDAGÓGUSOK PREVENCIÓS- ÉS SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI A HATÉKONYABB OKTATÁSI-NEVELÉSI FOLYAMAT ELŐSEGÍTÉSÉHEZ

Napjaink pedagógusai számtalan pedagógiai, nevelési, szemléletformálási kihívásnak vannak kitéve. A körülöttünk lévő világ is folyamatosan változik, és rendkívüli információ áradat zúdul mind a családra, mind az iskolára, diákra, pedagógusra, szülőre egyaránt. Ezeket a rendszereket nem lehet önmagukban látni és vizsgálni, a kölcsönös egymásra hatásukat a rendszerszemlélet segítségével lehet átfogni és értelmezni.

A jelen tanulmány is a rendszerszemléleti aspektusból kívánja megvilágítani a pedagógusok prevenciósi lehetőségeit a diákjaik saját családjukban keletkezett problémáik megértésében és kezelésében.

⁵⁵

Mielőtt rátérnénk a rendszerszemléleti megközelítésre, a prevenció értelmezését érdemes szem előtt tartanunk. A szó eredeti jelentése: pre-venire: elébe menni a problémának. A problémafeltárás jelenlegi fokán gondolhatjuk, hogy az ún.

⁵³ Klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológus, családterapeuta, pszichodráma-vezető

⁵⁴ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Családfa

⁵⁵ https://www.google.hu/search?site=imghp&tbm=isch&source=hp&biw=1229&bih=857&q=Boldog+gyermek+a+csal%C3%A1dban&oq=Boldog+gyermek+a+csal%C3%A1dban&gs_l=img.3...5340.32601.0.33044.32.14.1.17.2.0.148.1813.0j13.13.0...0...1ac.1.64.img..18.14.1686.g5fy19ScbDM#imgrc=b5qz4CAaPJDB8M%253A%3BN4vmwIXNoFz12M%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.boldog-gyermek.hu%252Fpic%252Fcsaladi_gyokerek_1.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.boldog-gyermek.hu%252Fhirlevelek_2013_csaladi_gyokerek.html%3B420%3B315 (2015.05.05.)

devianciák, (drog, alkohol, dohányzás, játék-és internetfüggőség, stb.) valami helyett, valaminek a hiányaként, a személyiségben keletkezett űrt hivatottak kitölteni, s a személyiség számára valamilyen fontos dolgot helyettesítenek. Ha a „probléma létre jött előtti elvet” tartjuk szem előtt, akkor a prevenciónak olyan tartalommal és ún. „helyettesítő” funkcióval kell rendelkeznie, olyan értéket kell hordoznia, hogy elősegítse a gyermekek, és családok életének gazdagabbá tételét.

Az általános rendszerszemlélet kimunkálása az osztrák származású Ludwig von Bertalanffynak nevéhez fűződik, és a 60-as években a családterápiák révén került be a pszichológiai és a pszichiátriai köztudatba.

A rendszerszemlélet szerint az egymással kapcsolatban lévő, egymás működését kölcsönösen befolyásoló elemek működési egységét tekintjük meghatározónak. Olyan tudományos paradigma, azaz ismereteket rendező elv a rendszerelmélet, amely a jelenségeket, tárgyakat, személyeket nem önmagukban, hanem egymással és környezetükkel összefüggésben tanulmányozza. A paradigma az egymással kölcsönhatásban lévő elemek bármely egységére alkalmazható. Foglalkozik a vizsgálat tárgyát képező egység szerkezetével, folyamataival, működésének szabályaival, az összefüggések törvényszerűségeivel. A tartalmat a megfigyelés alatt álló jelenségek tulajdonságai, egymásra gyakorolt hatásai adják.⁵⁶

Ennek fényében egy-egy nevelési helyzet, vagy problematikus eset értelmezése nem lehetséges csak az un.lineáris kauzalitás (ok-okozati) elv alapján, hanem a differenciáltabb, cirkuláris megközelítés révén, amely szerint az „élő (nyitott) rendszer azt jelenti, hogy „értelmezni engedi a család hatását az egyén felett, a családi problémát vagy a családtag tünetét mint a rendszer zavarát értelmezi, s a terápiás (vagy pedagógiai) beavatkozást úgy tekinti, mint kísérletet a rendszer megváltoztatására, amely nyomán a tünet, a probléma, az egyéni családtag változása is bekövetkezik.”⁵⁷

Fontos beszélnünk a ‘tünet’-ről, amelyet egy metaforának is felfoghatunk, mi szerint a tünet funkciója, „megoldás” egy bizonyos problémára. Mind szomatizációs értelemben (testi tünetek), mind pszichológiai (magatartásbeli problémák) szempontból gondolhatunk erre. A gyermekekre, mint tünehordozóra tekinthetünk, ami módosíthatja a ‘rossz’ gyermekről alkotott eddigi látásmódunkat. Orvosi szempontból a tünet működési rendellenességre utal. Fejlődéstani értelemben a betegség kialakulásának azon folyamatára utal, amely nem vezethető vissza egyetlen okra. A tünetalakulást befolyásolja a kultúra, a nevelési elvek, a családi légkör és az adott személyiség.

Hogyan találkozik a pedagógus az eddig leírt jelenségrendszerrel? Hogyan képes a pedagógus egyszerre megragadni a pedagógiát jellemző, az *általános* és *különös* kategóriáját úgy, hogy *kongruens* és *empatikus* tudjon maradni, hogy „a tanár számára a nevelési szituációban tudatosan hozzáférhetővé váljék a tanuló érzés- és viszonyulásmódja, s egyszersmind saját érzései is átélhetővé és érthetővé váljanak számára. Képes-e arra odafigyelni a pedagógus, hogy mi megy végbe a tanulóban és önmagában?”⁵⁸

A tanár fő munkaeszköze a személyisége. S mint minden munkaeszközt, így a saját személyiséget is szükséges művelni és karban tartani. A hatékony oktató-nevelő munkához nem elég, ha a pedagógus korszerű szakmai ismereteket ad át, „nélkülözhetetlenek bizonyos, a személyiségben gyökerező pedagógiai, pszichológiai készségek is” ... Ezek a következők: ‘bizalommal teli légkör megteremtésének

⁵⁶ SZÉKELY I.: Kapcsolatokban léteztünk. Böszörményi-Nagy Iván kontextuális terápiájának rövid ismertetése. In: *Pszichoterápia* 2000/6 437.

⁵⁷ BUDA Béla(1999), Irányzatok és integráció a családterápiában. In: *Pszichiátria Hungarica*, 14 (6) 646.

⁵⁸ BUGÁN Antal (1997), Pedagógia, pszichológia és társadalom In: A pedagógus hivatásszemélyisége, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet.

képessége, kommunikációs ügyesség, gazdag és rugalmas viselkedésrepertoár, gyors helyzetfelismerés és konstruktív helyzetalkotás, erőszakmentes és kreatív konfliktusmegoldás, együttműködési képesség, pedagógiai helyzetek és jelenségek elemzésének képessége, a tanár mentális egészsége'.⁵⁹

Milyen műhely nyújthat lehetőséget a pedagógusok személyiségének fejlesztésére, a hivatásszemélyiség kimunkálására? Az intézményes keretek különféle csoportmódszerek révén adhatnak módot a személyiségfejlesztésre, azonban saját személyes tapasztalatom szerint csak a *belső motivációból* táplálkozó önismeret nyújthat valódi segítséget, változást és szükség szerinti gyógyulást (pl. a kiegészőből).

Csépe Valéria professzorasszony az MTA főtitkárhelyettese 'CSODÁ'-ról beszél, ha egy pedagógus sikeresen, motiváltan és örömmel végzi a munkáját.

A személyiségfejlesztésre, iskolai esetmegbeszélésekre, szupervízióra különösen hatékony módszer a pszichodráma. A módszer kimunkálója *Jakob Lévi Moreno* volt, aki Romániában született és bécsi orvosként vált ismertté. Barátja volt *Pethő Andrásnak*, a magyar pszichiáternek, a világhírű konduktív terápia kidolgozójának. Moreno kidolgozta a pszichodráma módszer klasszikus formáját, hangsúlyozta a módszer két nélkülözhetetlen kulcsfogalmát: spontaneitás és kreativitás. „A pszichodráma keretein belül formálódó csoport a résztvevők életének, úgynevezett nagy *szociális terének* a leképeződésévé válik. Ebben a térben a csoporttagok az őket foglalkoztató élethelyzeteiket, konfliktusaikat, krízishelyzeteiket újra átélhetik. Korrigálhatják azokat a helyzeteket, amire a mindennapi életben nincs lehetőségük. Ha pedagógiai helyzetre adaptáljuk a fenti állítást, akkor jól illusztrálhatjuk ezt a helyzetet egy Bugán Antaltól vett példával, amit dramatikusan akár cselekvésbe is át lehet fordítani, és a szerepcseré révén érdekes személyes tapasztalattal lehet gazdagabb a játékban résztvevő. „Egy serdülőkorban lévő tanuló normaszegő viselkedése például döntően magyarázható családon belüli krízishelyzettel, az autoritás krízisével is, így 'szemtelenége' nem személyesen és 'direkt' a pedagógusnak szól, hanem az autoritásnak. Viselkedése az iskolában az apjával való konfliktusának a folytatása. Ugyanez lehet közvetlen konfliktus is a tanár és a diák között. Hogyan dönti el ezt a pedagógus? Képes-e ebben saját szerepét, viszonyát megítélni? Hiszen az első vagy a második megoldás felvetés más-más megoldáshoz vezet. Egyik a szituáción kívüli okból, a másik a szituációból származtatható. De hasonló kettősség feltételezhető a pedagógus oldaláról is. Viselkedése lehet saját serdülő gyermekével való konfliktusának iskolai folytatása az adott tanulóval, s lehet eddigi kapcsolatuk valós helyzetén alapuló konfliktus, mely pl. intoleranciára készíteti.”⁶⁰

A fenti taneset jól demonstrálja a *rendszer szemléletű* megközelítést is, hogy nem lehetséges a problémát csak egy szemszögből látni. Hasonló helyzetek csoportban való átmunkálása pedig a szerepcseré révén olyan többlet tapasztalatot, és szinte a zsigerekig ható élményt nyújthat, amely alapvetően megváltoztathatja az addig megélt probléma fókuszát.

Saját családterápiás és dramatikus munkám ötvözeteként pedig az ún. Genodráma módszerével (a rendszer szemlélet és dramatikus átdolgozás együttese révén) kiváló lehetőség nyílik a személyiség életében megnyilvánuló elakadások és családi örökségek transzgenerációs mintáinak a feltérképezésére, átmunkálására és az addigi maladaptív viselkedés korrekciójára. A csoportban megtapasztalt együttes élmény pedig valódi tükörként nyújthat segítséget az önismereti folyamathoz. József Atilla szavaival. „Hiába fürösztöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat.”

⁵⁹ SALLAI Éva (1996), Tanulható-e a pedagógus mestersége? Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém.

⁶⁰ BUGÁN Antal, i.m.: 25-27.

Irodalom

- BUDA Béla (1999), Irányzatok és integráció a családterápiában. In: *Pszichiátria Hungarica*, 14 (6)
- BUGÁN Antal (1997), Pedagógia, pszichológia és társadalom In: *A pedagógus hivatásszemélyisége*, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet.
- CSÜRÖS Csilla (2014), A jövő mindig az iskolapadban kezdődik. In: *Új Köznevelés*, (70) 4.
- KONCZ Veronika (2010), Csak másban moshatod meg arcodat. A pszichodramáról. Beszélgetés Tóth Borbála pszichológussal, In: *Új Ember* (LXVI.) 47. 3249
- MARLOK Zsuzsa - MARTOS Tamás (2006), Pedagógushivatás- személyiségfejlesztés, In: *Iskolakultúra*, 2
- SALLAI Éva (1996), *Tanulható-e a pedagógus mestersége?* Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém.
- SZÉKELY Ilona, CSJ. (2003), *Tárgykapcsolat-elmélet családterápiában*. Animula Kiadó.
- TÓTH Borbála (2006), *Családfánk - sorsunk rejtett mintázata*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- TÓTH Borbála (2014), Genodráma - A családi mintázatok és örökségek dramatikus átmunkálásának lehetősége. In: *Pszichodráma Újság*, A Magyar Pszichodráma Egyesület folyóirata. 55-66.

Gyakoribb TERÁPIÁS⁶¹ BEAVATKOZÁSOK megnevezése, csoportosítása

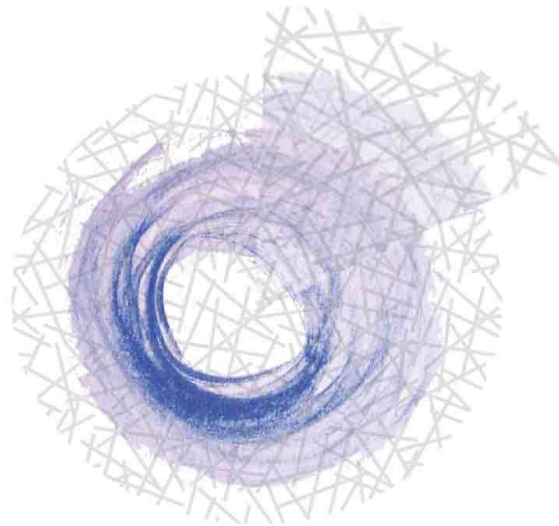
1. Terápia általában
2. Család-pár és szexuálterápia
3. Csoportterápia
4. Dinamikus terápia
5. Élményterápia
6. Gyermekpszichoterápia
7. Hipnoterápia
8. Humanisztikus terápia
9. Individuálterápia
10. Integratív terápia
11. Kognitív-és viselkedésterápia
12. Művészetterápia
13. Nonverbális terápia
14. Pozitív terápia
15. Pszichoanalitikus terápia
- 16. Pszichodráma**
17. Pszichoszomatikus zavarok terápiaja
18. Relaxáció és szimbólumterápia Autogén tréning
19. Pszichiátriai betegségek terápiaja
 - Afázia terápiaja
 - Agysérültek terápiaja
 - Alvászavarok terápiaja
 - Evészavarok terápiaja
 - Depresszió (öngyilkosság) terápiaja
 - Epilepszia terápiaja
 - Neurotikus, stresszhez társuló és szomatoform zavarok terápiaja
 - Szorongás, pánik terápiaja
 - PTSD terápiaja
 - Személyiségzavarok terápiaja
 - Szenvedélybetegség, kényszer, hangulatzavarok terápiaja
 - Szkizofrénia terápiaja
20. Személyközpontú terápia
21. Transzpersionális terápia
22. Tranzakcióanalízis
23. Zene-, mozgás-és táncterápia

⁶¹ <http://109.74.55.19/tananyagok/tananyagok/A%20habilit%C3%A1ci%C3%B3s-rehabilit%C3%A1ci%C3%B3s%20ter%C3%A1pi%C3%A1k%20elvei,%20c%C3%A9ljai%20%C3%A9s%20elj%C3%A1r%C3%A1sai.pdf>

10.

Dr. MÉSZÁROS Ilona PhD

MPT Családpedagógiai Szakosztály
egyetemi docens

62

A CSALÁD VÉDŐ KÖZEGE

*A család tanít meg a szeretetre, a szolgálatra,
a megértésre, a megbocsátásra.*

*A család nyitott a másik ember igényei iránt,
a család az emberi boldogság élető kútja.”*

II. János Pál pápa

1. Milyen vagyok?

Előadásomban a család⁶³ egyik fontos területét, idejét emelem ki. Ez nagyon sok sikert okozhat, megelőzhet problémákat. -A családi nevelés különbözik a családi életre neveléstől, elsősorban a színterek és a résztvevők tekintetében. Mindkettő szorosan összefügg a jövőképpel.

64

65

66

67

⁶² KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Otthon

⁶³ <http://www.boldogcsalad.hu/node/10>

⁶⁴ https://www.google.hu/search?site=imghp&tbn=isch&source=hp&biw=1229&bih=857&q=b%C3%B6lcs%C3%B6de+%C3%A9s+%C3%B3voda&oq=b%C3%B6lcs%C3%B6de+%C3%A9s+%C3%B3voda&gs_l=img.3...3517.6795.0.7379.17.12.0.5.0.0.155.1271.0j9.9.0....0...1ac.1.64.img..9.8.1124.9sE1vnO9EG4#imgrc=hCaARsgV8oE_9M%253A%3BeJiH5RECPlzT8M%3Bhttp%253A%252F%252Fb15.babamama.info%252Ffiles%252Fkavicsosbolcsi.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fb15.babamama.info%252Fallami-bolcsode_ovoda%252F%3B624%3B373 (2015.05.05.)

⁶⁵ https://www.google.hu/search?site=imghp&tbn=isch&source=hp&biw=1229&bih=857&q=b%C3%B6lcs%C3%B6de+%C3%A9s+%C3%B3voda&oq=b%C3%B6lcs%C3%B6de+%C3%A9s+%C3%B3voda&gs_l=img.3...3517.6795.0.7379.17.12.0.5.0.0.155.1271.0j9.9.0....0...1ac.1.64.img..9.8.1124.9sE1vnO9EG4#imgrc=H61L_XkxTUlhKM%253A%3Bqm5qqizOLPrB8M%3Bhttp%253A

Születéstől kb. 3 éves korig a családi nevelés a legfontosabb és első színtér az első közeggel, az első szereplőkkel. Itt kezdődik a szocializáció. Az első mosoly, az első érintések, hangok, szavak stb. a gyermek részéről tapasztalt megnyilvánulás, melyre nem mindegy, hogy milyen választ kap. Ki legyen a kezdeményező, mennyi ideig tartson a kezdeményezés? Mindent figyelembe véve ekkor alapozódik meg a gyermekünk személyisége. Nagyon fontos, hogy a gyermek énképét fejlesszük, segítsük elő annak helyes kialakulását. Lássa magát, tudja, hogy milyen is ő.

Az óvodás kortól az iskolába kerülésig gyermekünk legfontosabb kommunikációs eszköze a beszéd, aminek differenciálódása során egyre érzékenyebben reagál a közlések (a közeledés) metakommunikatív tartalmára. Már megérzi (amennyiben korábban kifejlődött benne az érzékenység) a körülötte levő problémákat, és sokszor szorongással reagál azokra. Megtanulja azt is, hogy érzéseit, gondolatait nyugodtan kifejezheti és meg fogják hallgatni. Ez már a családi életre való nevelés területe. Figyelnek rá.

A szülőknek nagy szerepe van a problémák kezelésének és a nyugodt közlés iránti fogékonyságnak a formálásában.

A következő szempontok tudatos érvényesítése fontos a kisgyermek nevelésében.

Öröm!- Mikor, kivel, miért, meddig, stb Mit jelent az öröm?

Félelem!- Vajon mi okozza, mikor, meddig, kivel, mivel stb.

Siker!- Jó érzés, különösen, ha észreveszik, megjutalmazák (még ha csak egy simogatással is)

Sikertelenség! Kitől vette át ezeket az érzéseket? Meg kell tanulnia a sikertelenséget feldolgozni és pozitívan kijönni belőle!

Jutalmazás! Jó érzés!! Nemcsak anyától, apától hanem bölcsődében, óvodában is. Meg kell tanítani mikor valós, kitől fogadhatja el!

Büntetés! Nemcsak pozitív dolgok vannak az életben! Tudjon különbséget tenni a sikertelenség és a büntetés folyamatai közötti is!

2.Milyennek látnak mások engem?

Az önismeretre nevelés másik része annak megismerése, hogyan látnak mások engem. Feladatként jelenik meg, hogy a bölcsődei és az óvodai nevelés szakmai alapja legyen szilárd. A nevelés igazi tartalmának megfelelően eljárni több mint ösztönösen, kedvvel végezni a munkát, de nem is lehet elhanyagolni saját természetünk megnyilatkozásait és azt, hogy a szívvel lélekkel végzett munkát szívesen végezzük. – Szorgalmazni kell a megfelelő kommunikáció elsajátíttatását a nevelők gyakorlati képzése során. Ez a nevelés sikerének feltétele! A nevelőnek támogatni kell már a bölcsődétől kezdve a gyermeknek azt a törekvését, hogy a gyermek önmagát megismerje, hogy megismerje, milyennek ismerik őt mások. A nevelő felelős a tudása és a tapasztalata alapján azért, hogy a kisgyermek önismerete mindig megfeleljen a valóságnak.

„A gyermek fejlődésére nézve a legkisebb kortól fogva döntő fontosságú, hogy érezze nemcsak szeretik, hanem olyannak szeretik, amilyen.”

Hermann Alice

% 252F% 252Fi.ytimg.com% 252Fvi% 252FALLz-

XGIgoc% 252Fmaxresdefault.jpg% 3Bhttp% 253A% 252F% 252Fwww.youtube.com% 252Fwatch% 253Fv% 253DALLz-

XGIgoc% 3B1 (2015.05.05.)

⁶⁶ <http://sarospatak.hu/2015/05/12/sok-ovodas-sportolt-a-csaladi-egeszsegnapon/>

⁶⁷ [https://www.google.hu/search?site=imghp&tbm=isch&source=hp&biw=1229&bih=857&q=Boldog+gyermek+a+csal%C3%A1dban&gs_l=img.3...5340.32601.0.33044.32.14.1.17.2.0.148.1813.0j13.13.0...0...1ac.1.64.img..18.14.1686.g5fy19ScbDM#imgrc=DrTp23kZLZuy7M%253A%3Bv50AQKoyxwHT7M%3Bhttp%253A%252F%252Fbarileildiko.hu%252Fwp-content%252Fuploads%252F2014%252F11%252Ftengerparton-s%2525C3%2525A9t%2525C3%2525A11%2525C3%2525B3-csal%2525C3%2525A1d-300x225.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fbarileildiko.hu%252F2014%252F11%252F11%252Fa-boldog-gyermekvev-titka%252F%3B300%3B225 \(2015.05.05.\)](https://www.google.hu/search?site=imghp&tbm=isch&source=hp&biw=1229&bih=857&q=Boldog+gyermek+a+csal%C3%A1dban&gs_l=img.3...5340.32601.0.33044.32.14.1.17.2.0.148.1813.0j13.13.0...0...1ac.1.64.img..18.14.1686.g5fy19ScbDM#imgrc=DrTp23kZLZuy7M%253A%3Bv50AQKoyxwHT7M%3Bhttp%253A%252F%252Fbarileildiko.hu%252Fwp-content%252Fuploads%252F2014%252F11%252Ftengerparton-s%2525C3%2525A9t%2525C3%2525A11%2525C3%2525B3-csal%2525C3%2525A1d-300x225.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fbarileildiko.hu%252F2014%252F11%252F11%252Fa-boldog-gyermekvev-titka%252F%3B300%3B225 (2015.05.05.))

11.
MÁHR Gábor

'akit szeretnek, nincs egyedül'

Szeressél

Anyám, szeressél, folyamatosan szeressél,
úgy, mint a szél, úgy szeressél,
mint a bazaltorgona, úgy szeressél,
kicsi vagyok neked anyám,
nevelj, ölelgess, ne hagyj el,
úgy szeress, mint a Nap a Földet,
ugye, nem vagy magányos?
Mert egy a világunk.

12.

VILLÁNYI Györgyné Jutka

MPT Kisgyermeknevelési Szakosztály elnöke

tudományos munkatárs

ÖRÖK ÉRTÉKEK ÉS TOVÁBBLÉPÉSI UTAK A PREVENCIÓ OLDALÁRÓL A KISGYERMEKNEVELÉSBEN

1. Iskoláskor előtti nevelésről általában

Magyarországon az iskoláskor előtti intézményes nevelés ketté osztott szerkezeti struktúrában és két szféra irányításában megvalósított, életkorhoz igazodó, tradíciót is megjelenítő tevékenység.

A 3 éven aluli gyermekek ellátása egyértelműen a szociális védelem rendszerébe tartozik, ezen belül a gyermekvédelem, a gyermekjóléti alapellátás, és a gyermekek napközbeni ellátása körébe tartozik. A 3 éves kor alatti (0-3 éves kor) gyermekek ellátásának formái: bölcsőde, családi napközi, házi felügyelet. Bölcsődei szolgáltatások: baba-mama klub, játszócsoport, játékkölcsönző, gyermekfelügyelet. A 3 éven aluli gondozás és nevelés célja egyrészt megosztani a családdal a gyermekneveléssel járó feladatokat, hogy az anya munkát tudjon vállalni (teljes vagy részmunkaidőben) vagy képezni tudja magát. Másrészt olyan gyermekek számára ellátást, gondozást, az egészséges, harmónikus, kiegyensúlyozott fejlődéshez szükséges feltételeket biztosítani, ahol ez a családban nem, vagy csak részben biztosított.

Az ország bölcsődéiben azonos elvek alapján biztosítják a gyermekek gondozását, nevelését, de az egységes szakmai alapelvekre épülve támogatást élveznek az egyéni elképzelések is. A bölcsődék működését alapvetően „A bölcsődei gondozás-nevelés minimumfeltételei és a szakmai munka részletes szempontjai” c. kiadvány⁶⁸ tartalmazza, és szabályozza. Előírja a gyermekek napirendjével, étkezésével, gondozásával kapcsolatos feladatokat, a dolgozók munkarendjét és kötelességeit. Módszertani útmutató, szakmai ajánlások készültek a gyermekközpontú, a gyermekek igényeit figyelembe vevő gondoskodás megvalósulása érdekében. A 2004-es évtől kezdve a gyermekellátási szükségletek kielégítése érdekében óvodákban indítottak bölcsődei csoportokat. Ezek az integrált vezetésű közös célú intézmények működtetésének feltételei mára már kidolgozottak.

Az óvodai nevelés (3-6-7 éves korban) kettős funkciót tölt be egyrészt a szociális feladatok körébe tartozó tevékenységeket biztosítja a gyermek napközbeni ellátásával, másrészt a köznevelés részeként segíti a gyermek fejlődését az iskolai évek megkezdéséig. Az Óvodai nevelés országos alapprogramja⁶⁹ szerint az óvoda a családi nevelés kiegészítője. Az óvodai nevelés célja az, hogy az óvodások sokoldalú, harmónikus fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakoztatását elősegítse, az életkori és egyéni sajátosságok és az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével (ideértve a különleges gondozást igénylő gyermek ellátását is). Az óvodák működésének a gyermekek érdekeit kell szolgálnia. Konkrét célkitűzés az egészséges testi, lelki fejlődés biztosítása valamennyi gyermek számára. Az érzelmi, a szociális és

⁶⁸ MÁTAY Katalin (szerk.) 1999, *Országos Család-és Gyermekvédelmi Intézet*, Budapest, 1999.

⁶⁹ 363/2012 (XII. 178) Kormányrendelet

az értelmi fejlődés támogatása. Barátságos, biztonságos, családi, szeretetteljes légkörben, az életkornak megfelelő környezetben az önálló aktivitás kibontakoztatása, a szocializáció segítése.

1.1. Neveléstörténeti értékek kiemelése a prevenció oldaláról

Az iskoláskor előtti nevelés nagyon tartalmas neveléstörténeti értékekre támaszkodik. Ezekből idézek olyan jellemző megállapításokat, melyek hatással voltak a gyermekek életére. Próbálták segíteni a hiányok pótlását, a megfelelő fejlesztési lehetőségek megteremtését. Az 1800-as években a kisgyerekek részére menhelyeket létesítettek, ahol az érzelmi nevelésre gondot fordítottak. Törekedtek arra, hogy kellemes formában kerüljön sor a kisgyerekek foglalkoztatására. Mindenek előtt pedig 'testüket és lelküket minden káros behatástól igyekeztek megóvni'.⁷⁰

„...az egész gyermek úgy vétetik, amint van, nem mint lennie kell... csak ápoltatik és fejlesztetik, ...testi épségére, erősülésére és ügyességére fő gond fordítatik, ...szívképzés.” – olvasható a kisdedővőképzői tananyagban.⁷¹ A tolnai kisdedővő intézetben hangsúlyt kapott az a nevelési elv, hogy nem szabad túlírányítottan fejleszteni; „... minden erőltetett mesterkélés vagy kort haladó rászorítás nélkül, egyedül a természet jegyzette úton és módon”⁷² lehet tehát foglalkozni a kisgyerekekkel az óvónak.

1.2. Módszertani értékek

A következő módszertani értékek a neveléstörténeti dokumentumokban olvashatók, ami azt mutatja, hogy fontos szempont volt az iskoláskor előtti nevelésben ezen elvek szerinti nevelés biztosítása:

A kisdedővő intézet nem iskola...*(Ney Ferenc, 1855)*

...gyönyört kell lelnie a kisdednek élete első éveiben...játék...*(Ney Ferenc, 1855)*

...munkafoglalkozások...*(Peres Sándor, 1900)*

...közösségben tevékenykednek...*(Peres Sándor, 1900)*

a játék korlátlan szabadság...*(Balla Károly: a kisded ösztönszerű munkái, Bp., 1911.)*

Ezek az elvek, melyek az Óvóképzés és a Kisdednevelési folyóiratban megjelent cikkekben olvashatók azt mutatják, hogy jól ismerték jeles elődök a kisgyermekkel való bánásmód speciális oldalait. Tudták, hogy mi lehet eredményes a nevelési folyamatokban. Kiemelten foglalkoztak a játék speciális és fontos szerepével.

1.3. Tartalmi értékek

Az ilyen alapokra helyezett tapasztalatok járultak hozzá, hogy a II. világháború után a szervezett intézményes nevelés tartalmi szabályozóiban milyen célok és tartalmi jellemzők kerültek be a kisgyermekkorai nevelés szabályozásaként.

A Kisgyermeknevelés óvodai tartalmi szabályozóinak alakulása 1950-től napjainkig témában az alábbi táblázat felvázolja időrendi sorrendben a központi tartalmi szabályozók életbe lépésének éveit, a megjelent dokumentumok neveit.

⁷⁰ VÁG Ottó: *Brunsvik Teréz szerepe a magyarországi óvodák létrehozásában* TK. 1962. 56-57.

⁷¹ RUZSÁNE HAJZER Szerén (1986), *Szöveggyűjtemény. Kézirat. Tanítóképzős Főiskolák, Óvóképző Intézetek*. 27. In: Wargha István: *Terv a kisdedővő-intézetek terjesztése iránt a két magyar hazában*. Tankönyvkiadó, Pest, 1843.

⁷² u. ott. 24.

1953, 1967

1971, 1989

1996, 2009, 2010, 2012

Számú Módszertani levél, Nevelőmunka az óvodában	Az Óvodai Nevelés Programja	Az Óvodai nevelés országos alapprogramja
Célok, feladatokból: A gyermek testi fejlődésének biztosítása – egészségügyi szokásokra nevelés, a gyermek testi épségének védelme	Célok, feladatokból: Szokás, napirend Játék, munka, Gondozás, közösségi nevelés Egyéni bánásmód	Célok, feladatokból: Egészséges életmód alakítása (szokás, napirend) érzelmi, erkölcsi, közösségi nevelés, szocializáció
módszertani specialitások	ajánlott módszerek	módszertani szabadság

A középső sor a célok és feladatok rendszeréből azokat az elemeket tartalmazza, melyek mindegyik dokumentumban szerepelnek, természetesen az akkori kor szellemének és közoktatás-politikai irányelveinek megfelelően. Az itt felsorakoztatott tartalmi jellemzők rámutatnak arra, hogy a prevenció érdekében mi fontos a kisgyermekkorú nevelésben. Alapvetően kiemelt szerepet kap az egészséges életmód megalapozása, és a korszerű tevékenységek beépítése a testi nevelés érdekében. A mozgás mint alapvető tevékenység mindig is fontos volt, és ma is hangsúlyosan kiemelt tevékenység az iskoláskor előtti nevelésben. A mozgás megszerettetése fontos feladat, mert ezt később már nagyon nehéz pótolni. A korai kezdet segíti a jó szokás megalapozását. Ha ez kialakul az iskoláskor előtti nevelés időszakában, akkor egészséges életmódot folytató felnőtté válhat majd a kisgyerek.

A 'közösségi nevelés elemei' témakör az 1971-es dokumentumban kiemelt helyet kapott, és azóta is, ami jól megalapozza a munka világát, a társadalomba való beilleszkedés lépéseit. Ebben a folyamatban az egymásra figyelés, a segítség, a másokkal való együttléttel fontossága megalapozza az egymástól tanulás alapjait. Ez ad támaszt a prevenció elemek elültetésére a kisgyermeknevelés folyamatában. Az önállóságra nevelés lassú lépésekben történő megvalósításának folyamatában jut el a kisgyerek a vélemény-nyilvánítás, a döntés, a feladatvállalás és felelősségvállalás szintjére, ami, ha időben és biztos alapokon alakul ki, segíti Őt abban, hogy ne kallódjon el, hogy megtalálja a helyes életmódot a társadalomban és saját életében. Fontos, hogy ne maradjon ki fejlődési lépcsőfokok, hogy egy gyerek se kallódjon el, ne maradjon le. Mert ha nem figyelünk az apró jelzésekre, akkor előfordulhat, hogy ezek vezetnek el a lemaradásokhoz, a problémák halmozódásához, és netán a családi tragédiákhoz.

A módszertani szabadság biztosítása a kisgyermekismeretre épített nevelési módszerek és eszközök használatának színes tárházát tudja biztosítani a nevelési folyamatokban. Az óvodákban használatos módszerekben a gyermekközpontúság és a nevelésközpontúság dominál. Az óvodapedagógusok a gyermek körüli környezetet úgy alakítják ki, hogy az inger-gazdag legyen, valamint megfelelő tér és eszköz álljon a kisgyermeki igények és szükségletek kielégítésére, és a tervezett fejlesztések megvalósítására.

2.Értékek helye és szerepe a folyamatokban

Az óvodai tartalmi szabályozás során megvalósult - az elmúlt 15 évben - a pluralizmusnak megfelelő sokszínű óvodai nevelés hazánkban⁷³. Az óvodáknak csak 6 %-a dolgozik átvett programmal. A mintaprogramokat az óvodák 25 %-a adaptálta. A programok körül szerveződő szakmai egyesületek nagyon jó szakmai bázist jelentenek a programok megvalósítóinak. Az évente szerveződő szakmai konferenciák, bemutatók, találkozók a programírók vezetésével kiváló módszertani segítséget nyújtanak az egy programnyelven beszélő és dolgozó óvodapedagógusok számára. Az óvodák 69 %-a írt olyan helyi nevelési programot, amit a helyi igények és gyermeki szükségletek, valamint az óvoda tárgyi lehetőségei, az óvodapedagógusok humán erőforrásának erősségei határoztak meg, valamint a mintaprogramok programírói is adtak ehhez segítséget. Ezek közül az innovatív óvodák nevelőtestületei (óvodák 39%-a) saját nevelőmunkájuk gyakorlatára támaszkodva készítették saját nevelési koncepcióik alapján a helyi nevelési programjaikat.

Az önmegvalósítás szép példái indultak be az óvodákban, és ez széles körben elősegítette az óvodapedagógusok több mint 50%-nál a másoddiploma, a szakvizsga megszerzését, a továbbképzéseken való részvétel számának magas szinten tartását, a nyitott és érdeklődő szemléletet.

A legtöbb óvodában az esélylehetőségek megteremtése érdekében foglalkoznak meg a feladatok. Fejlesztő tevékenységek indultak be a mozgás, a beszéd, a művészeti tevékenységek, a fenntarthatóság pedagógiája, a környezettudatos magatartás alakítása terén. Az óvodai kompetencia program is adott ehhez segítséget az óvodapedagógusoknak, azonban a bevezetés és értelmezés terén akadnak problémák: *szükségessé válnak összehasonlító elemzések az óvodák által megalkotott helyi nevelési programok és a kompetencialapú program között.* A direkt úton vezérelt fejlesztő munka tartalma és módszerei még sok helyen erősen jelen vannak az óvodai nevelés gyakorlatában. Szemléletváltást elősegítő továbbképzésekre van szükség.

Kevésbé változik a szocializációs képességfejlesztési területek fejlesztése, a magatartászavarok csökkentése az óvodai nevelés folyamatában. A kommunikációra nevelés kiemelése, az érzelmi nevelés hangsúlyos kezelése minden óvodai nevelési programban megtalálható, de a gyakorlati nevelőmunkában sokszor nem kap elég hangsúlyt. Az állampolgári nevelés alapjainak lerakása érdekében nem az ismeretgyarapítás (a foglalkozások tananyaga), a mese erkölcsi tanulságának értelmezése, nem a túlzott ünneplési módszerek vezetnek eredményre, hanem az élménypedagógia alkalmazása. A közvetlen, gyermeki, saját élményben szerzett tapasztalatok hagynak mély nyomot, ami alapját képezi a gyermek viselkedésének, életmódjának. Az érzelmi nevelés és a szocializáció területének megfelelő értelmezése, kulcselemek alapján a tartalmak konkrét megtöltése vezethet a helyi nevelési program vezérlése alapján a kisgyermekkorai állampolgári nevelés teljes körű kialakításához.

Nem cél ma már az eltérő értékek összemossa, egyesítése, nem cél az „egyformásítás”, de cél az együttműködés, a jó közérzet, a játékra, a tevékenységekre, a cselekvésre készítő légkör megteremtése. Az erkölcsös magatartás konkrét cselekvésben nyilvánul meg óvodáskorban is. Ezért a *dönteni tudás* igényének kialakítása és az ezirányú képességek fejlesztése sem maradhat figyelmen kívül. *Dönteni, választani*, dilemmázni csak akkor fognak a kisgyerekek, ha az óvoda légköre ezt megengedi, sőt megteremti. Az érett, önmaga döntéseit felvállaló felnőtt személyiség nem csak „úgy”, magától alakul ki a felnőttkor küszöbén, hanem éppen akkor tud kialakulni, ha kisgyermekkorban lehetőség volt annak gyakorlásra. Az

⁷³ Szárny és teher – Ajánlás Bölcsék Tanácsa Alapítvány, 2009 III./4 fejezet háttér tanulmányának anyaga alapján készítette Villányi Györgyné

óvoda felelőssége a nevelésben nagy, mivel a gyermekek többsége itt „tanulja meg”, illetve itt találkozik sokszor először olyan szituációkkal, melyek az *együttélést* bemutatják, tartalommal töltik meg. Fontos hogy a gyermek a nevelés folyamatában már kisgyermekkorától találkozzon olyan normákkal, amelyek megalapozása éppen az óvoda feladata a maga sajátos „módszereivel”. Ezek: egymás és a másság tiszteletére nevelés, együttműködési-, felelősségvállalási-, döntési-, választási-, kreativitási-, kommunikációs képességek fejlesztése, önállóságra-, önérvényesítésre-, környezet értékeinek megbecsülésére nevelés, hagyományápolás. Az állampolgári nevelés érdekében felsorolt területek konkrét megvalósítási lehetőségei megjelenhetnek a helyi nevelési programokban, a feladatokban, a tevékenységekben, a szituatív lehetőségek, az élménypedagógia keretében, tehát megteremthetik a tapasztalati lehetőségeket is az óvodai nevelés mindennapjaiban.

A ‘differenciált egyéni bánásmód’ szinte minden helyi nevelési programban szerepel. Ez az elv már évtizedek óta beépült az óvodai programokba, a továbbképzések rendszerébe és mindinkább vezérfonalává válik az óvodai nevelésnek. Az új módszerek alkalmazása azonban sok esetben nem épül be az óvodapedagógusok gyakorlati nevelőmunkájába. A magas gyermeklétszám, a divatos tanfolyami szerveződések, melyek többsége szülői igényre kerül előtérbe, elnyomja a szabad játék megfelelő idejű és tartalmú biztosítását, éppen a szocializációs képességfejlesztés spontán lehetőségeit is.

A kisgyermekkorai gondozás és nevelés nem pusztán válaszingérek a munkaerőpiaci igényekre, hanem hosszú távú befektetés egy nemzet egészségvédelmébe, nevelésébe, és a jövő humán erőforrásába. A jó minőségű kora gyermekkorai nevelés segíthet a hátrányok lefaragásában. A hosszú távú pozitív eredmények többek között jobb iskolai teljesítményt, kevesebb különleges iskolában való elhelyezést, a kimaradás arányának mérséklését, valamint az élethosszig tartó tanulmányok lehetőségeinek bővítését foglalják magukban.⁷⁴ Az iskoláskor előtti nevelés szerepe felértékelődött az EU jelentésekben.

Kiemelt figyelem fordult az óvodai nevelésre is. Ahhoz ugyanis, hogy a gyerek iskolás éve alatt nyitott és toleráns személyiséggé váljon, elengedhetetlen, hogy bizonyos értékeket az óvodai évek alatt elsajátítson. Ilyen kulcsfontosságú értékek például a felelősség, az együttműködés, a döntési képesség, a környezetre és a társakra irányuló figyelem és tisztelet.⁷⁵ Mindez az óvodák részéről elősegíthető egy megfelelő nevelési programmal – kérdés, hogy mennyire vannak tisztában egyes készségek jelentőségével a helyi programkészítő óvodapedagógusok. Az is fontos ténykérdés, hogy mennyire jelennek meg az állampolgári nevelést szolgáló feladatok az óvodapedagógusok módszertani kultúrájában. Egy 2004-ben lezárult komplex óvodai kutatás⁷⁶ azt mutatja, hogy az óvodapedagógusok inkább az óvodai nevelés országos alapprogramjának megfogalmazásait ismerik, ezeket építik be a helyi programokba – nem történik meg tehát a lokális viszonyokra történő adaptáció és alkalmazás. A kutatás arról is beszámol, hogy melyek az állampolgári nevelés legfontosabbnak tartott értékei az óvodapedagógusok szerint. Itt magas értékeket ért el például a felelősség és az önállóság, de meglepően kevés pontot kapott a döntési képesség fejlesztése, valamint az őszinteségre és nyitottságra nevelés.⁷⁷

E területeken lenne tehát leginkább szükség szemlélet- és módszertanváltásra – akár továbbképzések formájában is.

⁷⁴ Amerikai Üzleti Kerekasztal Közleményből (OECD 2002)

⁷⁵ Szárm és teher – Ajánlás Bölcsök Tanácsa Alapítvány, 2009 III./4 fejezet háttér tanulmányának anyagából készült.

⁷⁶ VILLÁNYI Györgyné (2003), Állampolgári nevelés kisgyermekkorban. In: *Új Pedagógiai Szemle*, 11. sz. OKI, Bp. 33-46.

⁷⁷ u.o.

3.A „Minden rendben?” program

„Minden rendben?” programról a kutatás és fejlesztés tartalmi jellemzői alapján írok. Hazai kutató fejlesztő (K+F) tevékenység során került sor 2001-2004 között egy óvodai program megismerésére⁷⁸.

Vázlatosan a 4 éves projekt-tevékenység a következő feladatokat valósította meg: Játékszer nélküli óvodai részprogram megismerése és kipróbálása⁷⁹ – célja: életkompetenciák fejlesztése nagycsoportos korú óvodások körében.

Mi történt az óvodában? három hónapig elköltöztek a játékszerek...

A Program nem a játékszerek ellen irányul, hiszen azok fontosak és szükségesek az óvodai élethez. Mindazonáltal, ahogyan azt a közmondás is mondja: „Jóból is megárt a sok!” A játékszerek, a megszokott tevékenységek elvonása egy behatárolt időre (3 hónap) egy lehetséges módszer arra, hogy olyan szituációt teremtsenek, melyben a gyermekek tapasztalatokat szerezhetnek saját lehetőségeikről, határaikról, és ezeket az óvoda oltalmazó keretei között ki is tudják próbálni. A program ideje alatt a csoportszobából hiányoznak a gyártott játékszerek. A gyermekek – előzetes megbeszélés után – az óvodapedagógusokkal, dajkával közösen dobozokba rakják azokat, és az óvoda egy erre kijelölt helyiségében helyezik el. A ceruzák, barkácsoló eszközök a szekrényekben maradnak – igények szerinti használatra..

A program bevezetése előtt közösen állapodnak meg az óvodapedagógusok, dajkák, gyermekek a mindenki számára kötelezően betartandó szabályokról.

A csoport napirendje nyitott, rugalmas, túlnyomórészt a gyermekek alakítják. Megállapodnak együtt, hogy miben változik meg a gyermekek napirendi tevékenysége, ritmusa. A nap egy meghatározott időszakában (pl. délelőtti játékidő után) beszélgető kör formájában megbeszélik a nap eseményeit, ahol szabadon kifejezheti minden gyermek a nap során átélt élményeit, érzéseit.

A programban az óvodapedagógus szerepe megváltozik: „háttérben” marad, de intenzíven figyelő, a gyermek számára biztonságot adó, támogató, segítő szerepre van szükség. Ez azt is jelenti, hogy semmi ötletet, játékajánlatot, megoldást ő maga nem kínál fel, a gyermekek azonban bármikor fordulhatnak hozzá segítségért. Felkarolja a gyermekek ötleteit, ha a gyerekek kérik, segít azok megvalósításában. Meghallgatja és bátorítja őket, a problémákat azonban nem oldja meg a gyerekek helyett. Figyeli fejlődésüket, reakcióikat, és ügyel arra, hogy az előre meghatározott szabályokat betartsák.

A résztvevőket – a projekt minden szakaszában – támogató környezet segíti a munkában. Szakpszichológusok, programtanácsadók állnak rendelkezésre.

Az eredményes megvalósításhoz a szülők együttműködő magatartása szükséges. Legalább három szülői értekezlet megtartása indokolt annak érdekében, hogy jól átlássák és megértsék e módszer lényegét, kérdéseikre választ kapjanak.

Eredmények: a kisgyerekek viselkedésében változások: *beszédkedv növekedése, kommunikáció, társas kapcsolatok, kreativitás, önállóság, konfliktusmegoldások terén aktivizálódások...pozitív változások...* visszaköltöznek a játékok... elemzés, értékelés, visszajelzések .

Az alapok lerakása kisgyermekkorban kezdődik. A *‘MINDEN RENDBEN?’–személyiségfejlesztő prevenció-kiegészítő óvodai program* egy lehetséges alternatívát kínál az óvodai nevelési munkában ahhoz, hogy az egészséges, stabil személyiség kibontakoztatásához szükséges ún. életkompetenciákat elősegítse, megerősítse.

Két okból is az óvodát közelíti a program elsősorban:

⁷⁸ Országos Közoktatási Intézet (Villányi, 2001-2004)

⁷⁹ A program Németországból ered – „*Játékszermentes óvoda*” címmel–, ahol 1992-ben próbálták ki először Penzberg városában. A program alkotói - Elke Schubert és Rainer Strick - a drog-prevenció területén dolgozó szakemberek.

A személyiségfejlődés folyamatában az első hét évnek döntő jelentősége van. A társadalmi jelenségek, problémák hatása egyre jobban jelentkezik az óvodai életben is. Kutatások bizonyítják, hogy azok az emberek sikeresek az életben, akik egészséges önbizalommal rendelkeznek, ismerik saját erősségeiket, gyengeségeiket, személyközi kapcsolataikban kezdeményező-készek, kudarc- és frusztrációtűrő képességük fejlett, cselekvési alternatívájukat maguk tudják meghatározni.

4.A képességek alapjait már az óvodában ki kell alakítani.

Kiemelten kezeljük a következőket: biztonságérzet, önismeret, önkifejezés, önmegvalósítás, önfejlesztés, kapcsolatépítés, egymástól tanulás, közös élmények, segítség, együttes tervezés, kreativitás fejlesztése, kommunikációfejlesztés, élethelyzetek megélése, átélése.

Fontos tehát, hogy a kisgyerekek már az óvodában olyan, a későbbi életvezetéshez szükséges eszköztár alapjait ismerhessék meg és alkalmazhassák, melyek később megvédik őket életük nehezebb időszakában, s nem érzik szükségét pótszerek használatának. Meg kell tehát tanítanunk a gyerekeket arra, hogy saját erősségeiket és gyengeségeiket, személyiségük működésének minden csodáját megismerhessék, és bánni tudjanak vele.

Irodalom

A kisgyermekkorai nevelés és gondozás irányelvei OECD Oktatási Igazgatóság, Magyarországi ország-jelentés 2004. OKI, NCSSZI

„MINDEN RENDBEN!?” Személyiségfejlesztő prevenciós óvodai projekt 2001-2004. Országos Közoktatási Intézet (ÁNTSZ és Megyei Pedagógiai Intézet, Micimackó Óvoda Győr)

Óvodai nevelés országos alapprogramjáról szóló 363/2012. (XII.17.) Kormányrendelet. In: *Magyar Közlöny* 2012. évi 171. szám

Szárny és teher. Ajánlás a nevelés-oktatás rendszerének újjáépítésére és a korrupció megfékezésére. 8209, Bölcsek Tanácsa Alapítvány.

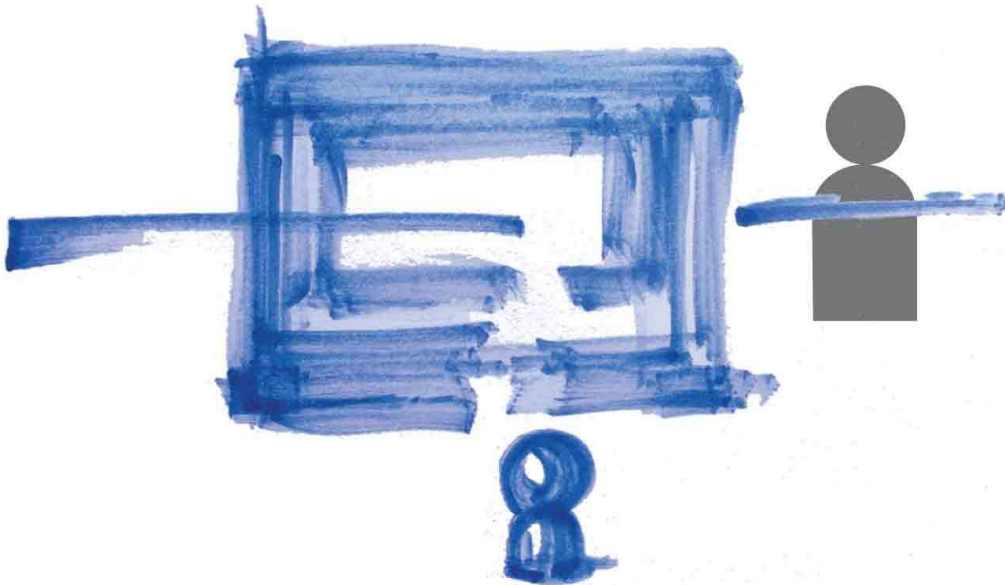
VILLÁNYI Györgyné (2003), Állampolgári nevelés kisgyermekkorban. In: *Új Pedagógiai Szemle*, OKI, Budapest.11.

13.

Dr.NÉMETHNÉ RÁTVAI Eszter

MPT Prevenációs Szakosztály titkára

pedagógus, tanító, néptánc oktató

80

A KISGYERMEKKORI STRESSZ OLDÁSA A REZILIENCIA ESZKÖZEIVEL⁸¹

Írásomat a Magyar Pedagógiai Társaság Prevenációs Szakosztályának műhelyfoglalkozására készítettem, melyben a kisgyermek iskolába lépéskor fellépő nehézségek kapcsán a reziliencia eszközeinek tárházát a nevelő szempontjából vettem szemügyre.

A reziliencia eszközeinek a gyermek alkalmazkodóképességét, lelki egyensúly visszanyerését támogató, erősítő eszközöket tekintjük. Könnyebbéget adó segítséget, támogatást, bátorítást, megvalósítható mintát és fejlődéséhez segítő környezetet kívánunk biztosítani.

Gyakorló pedagógusként gyakran találkozom a gyermekkori szorongással⁸², mint a gyermeki fejlődést negatívan befolyásoló tényezővel, így kerestem eseményeket, szerveződések, munkaformákat, módszereket, melyek segíthetnek és egyfajta védettséget adhatnak a gyermeknek az iskolai stressz leküzdésében, az egyensúlyi állapot helyrerállításában.

⁸⁰ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Iskolába lépés

⁸¹ <http://www.reziliencia.hu/p/mi-az-reziliencia.html>

⁸² <http://www.eletkeszsegek.hu/index.html> (2015.03.10.)

Úgy gondolom, hogy ha a gyermek kiegyensúlyozott, jól van trenírozva, rutint szerez, és fel van készítve az új feladatokra, amivel szembetalálja magát, könnyebben meg tud vele birkózni.

A tapasztalataim szerint, a közösségben megélt stresszt nagymértékben lehet csökkenteni azzal, hogy biztos kiindulópontokat jelentő közös tevékenységben velük együttműködünk. Ezek közé sorolom az itt felidézésre kerülő, az iskolakezdést bevezető pikniket, a nagyfelmenő rendszer alkalmazását, az önálló munkacsoportban történő bemutatását és értékelését, az erdei táborokat, a beszélgető köröket, korosztályok összefűzését, szabályrendszer közös kialakítását, dráma és táncfoglalkozásokat, a népi kulturális hagyományok megismertetését.

1. Iskolakezdési pánik - Piknik

Nagyon fontos a gyermek számára, az őt körülvevő, őt elfogadó, őt szerető 'tekintélyszemély' és környezet, ezért nagy hangsúlyt kell fektetnie a pedagógusnak az első találkozásra, az iskolakezdésre. Biztonságot adó és szerető környezetet kell teremteni, mely vonzó és marasztaló a gyerekek számára.

Rengeteg új dolog veszi őket majd körül, más lesz a környezet, a tanítók, a diáktársak, az osztálytársak, a különböző korosztályok, képek, illatok, helyzetek. Egyfajta mennyiségi változás is, mint pl. nagyobb épület, több gyerek, több felnőtt, több ismeretlen. Nem minden gyerek illeszkedik be azonnal, s talál új barátokat. Van, aki hetekig zokog, az iskolakezdése után is. Rendszeres a „nem akarom anya, hogy elmenj” mondat búcsúzóul. A szülő szeretne maradni, és átsegíteni gyermekét, de nem teheti, s nem is kivitelezhető, több dolog miatt.

A leendő elsősökkel és szüleikkel a tanítást megelőző évben találkoztunk először, az őszi és tavaszi nyílt napokon. Azután a beiratkozásokat megelőzően, már csak a szülőkkel van alkalmunk találkozni az óvodában megrendezett szülői értekezleten. Leggyakrabban, aggódó arcot láttam a szülők körében, s ezt az iskolakezdési pánikot szerettem volna minimalizálni, s egy egészséges (az új iránti izgalom) érzéssé zsugorítani, mindenki számára.

Pikniket szerveztem.

A gyerekek családtagjaik támogatásával, játékos, kötetlen délutánon ismerkedhettek meg egymással és a tanítókkal. A felnőtteknek is volt lehetőségük közös élményeket szerezni, kötetlenül beszélgetni. Fontos volt, hogy az új tanévet megelőző napokban került rá sor. Nagyon nagy sikere lett, az osztályom, a szülők körében, és rengeteget kamatoztattunk belőle. A tanítás első napján, már nem teljesen idegen társaság találta magát a tanteremben. A közösen megélt kellemes délután élményei jó ismerkedési alaphoz bizonyultak. A gyerekek beszélgettek, egymással, izgatottan várták a tanítást, a közös játékot. Nem kukán ültek kedvetlenül, könnyes szemekkel. A szülők is nyugodtan hagyták „magukra” gyermeküket, mert tudták, már szereztek új ismeretanyagot, s a „jó hangulat uralkodik”.

Céлом csapatépítés volt, az ismeretlentől való félelem legyőzése, a szorongás csökkentése, az első pozitív benyomás megszerzése, a közös játék, a piknik eszközével, a nyár utolsó napján. Ez az osztály most érettségizik. Sok éve már az első piknikemnek, de ezt a módszert, azóta is nagyon szeretem alkalmazni. Mára megjelentek az iskolakukucsáló, kézműves foglalkozások, amik a könnyedebb óvoda- iskola átmenetet, nagyobb információáramlást teszik lehetővé, s az iskolakezdés előtti szorongást nagymértékben csökkenthetik.

2. Nagyfelmenő rendszer, „feltanítás” - Biztos háttér

Intézménye válogatja hol a kis, és hol a nagyfelmenő rendszert kedvelik, alkalmazzák.

Én az utóbbinak vagyok híve. Nekem ez a lehetőség pozitívan befolyásolta a munkámat az osztállyal való kapcsolatomat az elmúlt években.

Úgy gondolom, játékteret, szabadságot, a hibázás lehetőségét, szabad véleményezést, döntési jogot első perctől meg kell adni a gyermekeknek! A kezüket elengedni?...arra ráérünk még, az alsó tagozat után is!

S ha már kialakult négy évnyi közös munka és fáradtság eredményeként, egy biztos háttország, támogató közösség, kár lenne veszni hagyni, és pozitív tulajdonságaira nem építkezni a felső tagozatba lépés során.

Tapasztaltam munkám során, s nagyon jó visszajelzéseim voltak, azokról a gyerekekről, akiket 4 évig tanítottam alsós osztályfőnökként a napközis kollégám segítségével, és 5-6. évfolyamon „fel”taníthattunk az osztályukba óraadóként. A gyerekeknek és a kollégáknak sem volt gond az új tekintélyszemélyeket elfogadni, nekünk és a szülőknek viszont nagyon nagy megnyugvás volt, hogy „foghattuk a kezüket” még két évig. A felsős osztályfőnöknek nagy segítséget jelentett a ‘több szem többet lát’ valósága, a szakmai, és az emberi segítség, a 4 évnyi gyermekismeret. Elmélyültebb, közvetlenebb kapcsolat alakulhat ki tanár és diák között. Jó tanulási eredményeket hoztak a gyerekek, biztonságban érezték magukat, szinte soha nem voltak magukra hagyva a gondjaikkal, kérdéseikkel.

Szorgalmazom, hogy szükség van a nagyfelmelőben, és feltanító óraadó munkakörben dolgozó tanítókra, mert eredményes az ilyen konstrukció. Én nagyon hiszek benne.

3.Önálló feladatmegoldás - Csoportmunka

Szorongást jelenthet a gyerek számára egy egyszerű önálló feladatmegoldás is. Ezért szeretek a gyerekekkel csoportban dolgozni, mert nincsenek egyedül, bár a társak fizikai jelenléte is megerősítheti az egyént, játékos formában tanulnak. A kooperatív technikák igen jó eszközöket adhatnak a szorongás, s az önbizalom minimalizálására.

A gyerekek megtapasztalják, hisz rá vannak „kényszerítve”, hogy egymásra egyre jobban odafigyeljenek, egymással együttműködjenek. Felismerik a közös munka során maguk, vagy a másik gyengeségét erősségét, s jó stratégiákká válhatnak. Az együtt gondolkodás, a közös munka, a közös siker, kudarc megélése nagyon sok új ismeretet adhat egész tanévben.

4.„Életre szóló” emlékek begyűjtése - Erdei tábor

Egész évben várjuk, hogy a gyerekek jól teljesítsenek, a gyerekek pedig egész évben várják az erdei tábor idejét, hogy jól megérdemelt kényeztetést kiélvezhessék! Szerintem ez egy korrekt „adok – kapok” dolog, s ezért nem szabad, hogy egy egynapos kirándulássá zsugorodjon az erdei tábor! Gyakran hallom, gyerekektől a környezetemben, hogy nem minden pedagógus gondolja komolyan, s nem élnek az adott lehetőséggel, s csak egynapos kirándulást terveznek. Ez nem ugyan az, tudjuk jól! Nekem ne mondja senki, hogy mennyire fárasztó! Igen, az, tudom! De máshogy nincs értelme! Iszonyú energiát, hihetetlen türelmet, fegyelmezett, határozott, kiegyensúlyozott állapotot, mérhetetlen felelősséget, minden perces felügyeletet, alapos szervezést igényel. De azaz élményhalmaz mennyiség, amit utána kapunk, az egy életre szól! Hihetetlen személyiség- és csapat formáló ereje van. Egy intenzív tanfolyam! Az erdei tábor során a gyerekek nem a megszokott környezetben töltik a napjaikat. Nem a begyakorlott, rutinná vált tevékenységeket végzik, több napig távol vannak a családtól, magukról kell gondoskodniuk, ki vannak zökkenve a komfort zónájukból. Ennek ellenére, a gyakorlati tapasztalatszerzés, lehetővé teszi, hogy kipróbálják magukat, s elengedjék a belső szorongásaikat, hisz garantált a sikerélmény

számukra, addig lehet próbálkozni, amíg csak van kedvük. Minden gyerek szerez valamilyen pozitív tapasztalatot, s ezzel már a túlélő – védelmi, mechanizmusát fejleszti, tökéletesíti.

5. Belső feszültség - Beszélgető körök

A beszélgető körnek nagy hasznát vettem munkám során. Igen fontos szerepe van, a társas kapcsolatok alakulásában, a csoporton belül, betekintést engednek az egyén és a csoport életébe. Kötetlen, vagy kötött témában történő rövid, meghitt, őszinte egymásra figyelés minden reggel, körben ülve. Szabad véleménynyilvánítás, lehetőség az empátia, tolerancia megélésére, én közlésre.

Megtapasztalhatták a gyerekek, hogy bármit meg lehet beszélni. Belső szorongásukat oldhattuk, mert kibeszélhették gondolataikat. Nem a kötelezőn volt a hangsúly, hanem a lehetőségen, ha szeretne, élhet vele, meghallgatjuk, segítünk, véleményt mondunk, tanácsot adunk, vagy csak mellé állunk. Megszokják ezt a fajta „szereplést”, és ebből is rutint szereznek, megtanulják magukat vállalni. Meglepetés volt számomra, hogy tanév végére egyre választékosabban fogalmaztak, egyre kevesebb izgalommal, egyre őszintébben.

6. Korkülönbség, mint „korlátozó, szorongást gerjesztő” tényező - Korosztályok összefűzése, kapcsolása, közelítése

Fontosnak tartom, hogy a gyermek ne csak az osztálytársaival alakítson ki, s ápoljon jó kapcsolatot, az iskolán belül. Legyen rá lehetősége, keressünk alkalmakat számukra az ismerkedéshez, hogy csökkentsük a korkülönbségből fakadó szorongást, lehetősége legyen a kommunikációra. Ne legyen számukra ciki ránézni, megkérdezni, egy légtérben lenni a kisebbekkel, vagy a nagyobbakkal, hiszen növeli az önbizalmukat, sokszínű tapasztalatszerzést tesz lehetővé, nagy motiváló erő. Már egy- egy projekt után észlelhető a pozitív változás. Rengeteg iskolai ünnepség, rendezvény, alkalom, esemény ad teret, adjunk felelősségteljes feladatokat számunkra. A laza légkört, a gyerekek őszinte közvetlen megnyilvánulását, folyamatos kommunikációját tapasztaltam egy-egy iskolai tanár- diák meccs, népzenei délután, egészségnap, családi délután, biobüfé alkalmával.

7. Ijesztő szabályok - Szabályrendszer közös kialakítása

Úgy gondolom, a közösen hozott szabályok rendszerének sikeressége abban rejlik, hogy a közösen leírt szabályokat, könnyebben tartják be a diákok, hiszen előzőleg mindenki véleményezte, javasolta azokat. Nem rájuk erőltetett, de az ő munkájuk eredményességét szolgálja, s ezt ők is belátják, együttesen fogadják el. A harmónia rovására mehet, a rideg központilag hozott, s gyakran változtatott szabályok halmaza, elidegenítheti a csoportot.

Beemelhető specifikus, csak rájuk jellemző szabály (pl.: a reggeli beszélgető körben nem lehet passzolni), törölhető egy- egy régi (Pl.: köpeny viselete) Nem korlátoztuk a gyerekeket, hanem lehetőséget teremtettünk a munkára.

8. Utálok szerepelni! - Dráma és tánc, népi- kulturális hagyományok szerepe

Milyen érdekes, hogy egészen kisgyermekkorban teljesen természetes a gyerekek, s mi magunk számára is, hogy ők imádnak, és tudnak is szerepelni, mindenféle gátlás nélkül.

A játék is egyfajta szereplés, „igen fontos lélektani (önismeret, önértékelés, aktivitásra való serkentés), és társadalmi szerepe (csoporttudat, kapcsolatteremtés, együttműködésre való készség kialakítása) van”.(1.) Sajnos egyre kevésbé van jelen a

sok feladat, leterheltségük miatt a gyerekek mindennapjaiban. Majd egyre jobban változnak, szegénylősebbek, zárkózottabbak lesznek, már nem akarnak, mindenhol szerepelni. Pedig ez az önkifejezés, akár egyéni, akár csoportos, csökkenti a belső feszültséget, növeli a lelki békét, jókedvet. A gyermek kifelé kommunikálását is befolyásolja, hisz nem mindegy hogyan „adja el” magát, és mennyire hitelesen közli véleményét.

A dráma, tánc szerepe elengedhetetlen túlélő faktor! Megtanulja a gyerek, magát vállalni, megéri, megtapasztalja mi is az önkifejezés. Nagyon fontosnak tartom, hogy lehetőségük legyen a gyerekeknek megismerkedni kulturális, népi hagyományainkkal. Ha ezeket az őseink által tovább örökített mintákat, és értékeket elraktározzák, segítségükre lehet a saját értékrendjük kialakításában.

Timár Sándor Néptáncnyelven című könyvének hátoldalán olvasható: „a néptáncpedagógiai elmélet, és gyakorlat nemcsak nekünk magyaroknak, hanem a velünk élő nemzetiségeknek is vagy a világ bármely népének segítséget nyújt népi műveltségének megőrzéséhez, valamint a jövő évezred ifjúságának emberré neveléséhez”. (2.) Ezekkel a gondolatokkal én is mélyen egyetértve munkálkodtam az iskolai táncsoporttal minden nagyobb ünnepet megünnepelni, az iskolában, osztályteremről – osztályteremre járva. (pl.: Kiszézés, Húsvétolás, Lucázás,...)

„Az ünnep olyan különleges időszak, amikor a közösség a megszokottól, a hétköznapoktól eltérő módon viselkedik, hagyományosan megszabott előírásokat és tilalmakat tart be.” „Mivel a népszokások is többnyire összetettek, szöveges, énekes, párbeszédes, dramatikus jellegűek, ezért szerteágazva fejtik ki jótékony hatásukat.”(3.)

A gyerekeknek lehetőségük volt átélni, betekinteni, bekapcsolódni, szerepelni, részesévé válni. Egyre nagyobb hagyománya lett ezeknek a köszöntőknek, s egyre többen csatlakoztak, s egyre jobban számítottak jöttünkre. A közösségben való lét, csoda dolgokat adhat a gyerekeknek, bátorságot, követendő mintát, erőt a feladat elvégzéséhez, örök barátságokat.

Irodalom

KOPP Mária, Balog P., Konkolý Thege B., Salavec Gy., Stauder A., Csóka Sz., Bódizs R. (2009), A lelki egészség epidemiológiai, pszichofiziológiai vizsgálata és a lelki egészségmegőrzés lehetőségei. In: *Népegészségügy* 87,2, 52-58.

LÁZÁR Katalin (1997), *Népi játékok*. Planétás, Budapest

SALAVECZ Gy (2008), Munkahelyi Stressz és Egészség. In: KOPP Mária (szerk.), *Magyar Lelkiállapot*. Semmelweis Kiadó, Budapest.

STAUDER A. (2007), Stressz és stresszkezelés. In: Kállai J. - Varga J. - Oláh A. (szerk.), *Egészségpszichológia a gyakorlatban*. Medicina, 153-176.

STAUDER A. (2008), Közösségi alapú magatartásorvoslási programok. Az esélyerősítés hatékony módszerei. In: KOPP M. (szerk.), *Magyar Lelkiállapot 2008*. Semmelweis Kiadó Budapest, 105-113.

TÁTRAI Zsuzsanna - KARÁCSONY MOLNÁR Erika (1997), *Jeles napok, ünnepi népszokások*. Mezőgazdasági Kiadó.

TIMÁR Sándor (1999), Néptáncnyelven. Budapest, ISBN: 963 9188 46 8

WALKER, B., & SALT, D. (2006), *Resilience thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World*. Washington, DC: Island Press.

<http://www.eletkeszsegek.hu/index.html> (2015.03.10.)

http://www.boldog-gyermek.hu/mitol_stresszel_a_gyerek.html(2015.03.10.)

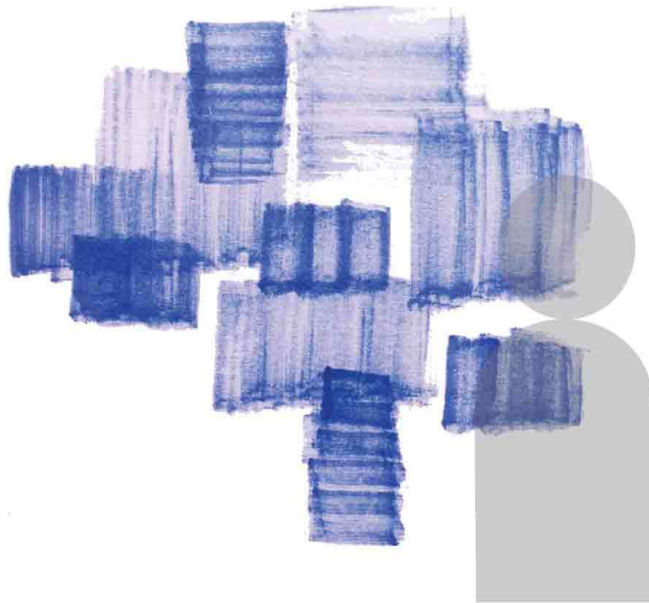
<http://www.reziliencia.hu/p/mi-az-reziliencia.html> (2015.03.10.)

14.

GERGELY Judit

MPT Prevenciók Szakosztály elnöke

óvodavezető helyettes, szakértő

83

INTÉZMÉNYEK EGYÜTTMŰKÖDÉSE

A „Pedagógiai Prevenció” a pedagógiai hatásgyakorlás azon eszközrendszerét jelenti, mely a nevelésben a személy egyéni és közösségi érettségét hivatott fejleszteni a megelőzés, azaz a tapasztalatra támaszkodó, előrelátásra épülő, ésszerű hatásgyakorlás során. Nem csupán a nem kívánt esemény elkerülésére, hanem a kívánt esemény előmozdítására is törekszünk az egyéni sajátosságok figyelembe vételével.

Az általános és az általánostól eltérő bánásmód esetei közül itt a “hátrány leküzdése” témát mintaként vesszük elő az óvodaintézményben. Természetesen jó lenne, ha ezzel párhuzamosan valamennyi esetre ezzel összhangban lévő szabályozás állna rendelkezésünkre pl. a tehetség gondozás feladataival kapcsolatban. Az intézményekben folyó munka a nevelőtevékenység egy-egy része, egy folyamat része, mely a gyermek, a fiatal fejlődésében nyer értelmet.

1. Magatartási és beilleszkedési tanulási zavarok megelőzése az óvodában.

Mikortól, ki és hogyan előzze meg?

Milyen szakemberekre és milyen együttműködésekre van szükség?

Mit tesz és tehet az óvodapedagógus, a pszichológus és más speciális szakember?

Mi az, amit az óvodában, mi az, amit az óvodán kívül tehetünk?

Cél:

A gyermeki személyiség teljes kibontakoztatása, a gyermeket megillető jogok,

⁸³ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Intézmények

alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása, az egyenlő hozzáférés és gondoskodás biztosításával.

Az esélyegyenlőtlenségek csökkentése mellett a befogadó környezet megteremtésével a kialakult előítéletek lebontásához való hozzájárulás, az újabb előítéletek kialakulásának megelőzése.

Feladatunk:

A szülőket partnerré kell tenni munkánk során.

Családi környezet megismerése, folyamatos kapcsolattartás.

Jelzőrendszer működtetése.

Az információk bizalmas kezelése.

A hátrányos helyzet, veszélyeztetett és tanköteles korú gyermek óvodába járásának nyomon követése.

A hátrányok csökkentése, kompenzálása.

A gyermeki jogok érvényesülésének biztosítása.

2. Gyermekek és ifjúságvédelem az óvodában

A nevelőmunka során meghatározó a „gyermek mindenek felett álló érdekének” képviselője.

A gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. XXXI. Törvény értelmében az óvodapedagógus kötelessége, hogy közreműködjön a gyermekvédelmi feladatok ellátásában, a gyermekek fejlődését veszélyeztető körülmények megelőzésében, feltárásában, megszüntetésében.

„A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez.

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családjában történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.

A hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknek joga van ahhoz, hogy fokozott segítséget kapjon a fejlődését hátráltató körülmények leküzdéséhez és esélyeinek növeléséhez.” *Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. Törvény 6.§*

A törvényi háttér:

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról

22/2013. (III. 22.) EMMI rendelet egyes köznevelési tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

3. A leggyakrabban alkalmazott alapfogalmak a gyermekvédelemben:

3.1. Hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzet meghatározása:

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 67/A. §- a rögzíti. Ennek értelmében

Hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll:

a.) Szülő vagy a családba fogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, ha a gyermeket együtt nevelő mindkét szülőről, a gyermeket egyedül nevelő szülőről vagy a családba fogadó gyámról – önkéntes nyilatkozata alapján – megállapítható, hogy a rendszeres

gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik,

b) a szülő vagy a családba fogadó gyám alacsony foglalkoztatottsága, ha a gyermeket nevelő szülők bármelyikéről vagy a családba fogadó gyámról megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor a szociális törvény (1993. évi III. tv.) 33. §-a szerinti aktív korúak ellátására jogosult vagy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként nyilvántartott személy,

c) a gyermek elégtelen lakókörnyezete, illetve lakáskörülményei, ha megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált városfejlesztési stratégiában szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezetben vagy félkomfortos, komfort nélküli vagy szükséglakásban, illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek.

3.2 Halmozottan hátrányos helyzetű

a) az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az 1. pont a)–c) pontjaiban meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll,

b) a nevelésbe vett gyermek, (7. sz. melléklet a 20/1997.(II. 13.) Kormányrendelethez)

3.3. Veszélyeztetettség: Olyan magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza (1997. évi XXXI. tv. 5. §).

3.4. Súlyos veszélyeztetettségnek minősül a Gyvt. 72. §-ának (2) bekezdésén túl, a gyermek által tanúsított olyan magatartás, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi, szellemi, értelmi, érzelmi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat.

Feladatok:

A gyermekvédelmi felelős minden esetről *feljegyzést készít*, amely megjelenik az év folyamán az intézmény működésének dokumentációjában (időpont, név, résztvevők, formája, eredménye, értékelés, intézkedés).

A csoportnaplókban, a kapcsolattartás részben az óvodapedagógusok *nyilvántartják* az eseteket.

Jelzőlapon a Gyermekjóléti szolgálat felé *jelzés, szükség szerint*

Minden feljegyzésről, írásbeli dokumentumról, amely továbbításra kerül az óvodából, egy példány *iktatásra kerül*.

A szükséges *dokumentációk naprakész vezetése.*

A kapcsolattartás *eseti jellemzőinek nyilvántartását* a következő táblázatban rögzítik a gyermekvédelmi felelősök a nevelési év során:

Tagóvodák	Kapcsolat tartás oka	Formája	Résztvevők	Esetszám	Intézkedés
-----------	----------------------	---------	------------	----------	------------

15.

GERGELY Zoltánné Julianna

*a MPT Prevenációs szakosztályának korábbi titkára
a SZBTSZ Családsegítő és Gyermejkölési Szolgálat
nyugalmozott intézetvezetője,*

84

SZOCIÁLIS GONDOSKODÁS A SZUHA-RUDA-BÁN VÖLGYÉBEN

Prevenációs tevékenységek Észak –Borsodban

*„ A gyermeki lélek az a „tabula rasa”
amelyre a jövőt írják fel a tanítói.”*

Juhász Gyula.

1.Szükségletre épülő gondoskodás

„Gyönyörű vidék a Szuha, a Ruda, a Bán völgye, ahol együtt vagyunk. Sötét szén pompázott nem is olyan régen a bányákból felhozott csillékben. A Föld a maga ajándékaival biztonságot és jövőt ígért. Az elkövetkező években azonban másként ad majd ajándékaival biztonságot és jövőt. Részesévé, a jövő alkotójává válhatunk. A gazdálkodó ember előrelátó módon jár el. Időt és energiát kell fordítani arra, hogy szebb legyen a Föld kezünk nyomán, és erőnk ismeretében, korlátozott lehetőségünk tudatában is mindig csak a becsületes munkával megszerezhető elérésére törekedjünk.”⁸⁵

Az Észak-Borsodi települések a bányászat beszüntetését követően, egy újkeletű munkanélküliség és a kistérségi etnikai feszültségét élik. A Szuhavölgyi Bányászlatka Települések Szövetsége 1994-ben alakult a közös gondok megoldására. Jelenleg 29 település a tagja. A kistérségeket feszítő szociális gondok közös megoldására – mivel egy kis település erre nem volt képes - hozta létre és működtette a Településszövetség 1998 és 2008 között Nagy Tibor szövetségi elnök kezdeményezésére pályázat útján a

⁸⁴ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Nyilvánosság

⁸⁵ Csillagfény Alapítvány. *Kortársképzés* (2001), I.kötet, 95.

társég legnagyobb Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatát. A Szolgálat először nyolc településen (Ormosbánya, Felsőnyárád, Izsófalva, Kurityán, Mucsony, Rudolftelep, Szuhakálló), majd tizenhét (+ Aggtelek, Alsószuha, Dédestapolcsány, Felsőkelecsény, Dövény, Imola, Jákfalva, Ragály, Szuhafő, Trizs, Zádorfalva, Zubogy) településen végzett családsegítést, gyermekjóléti szolgáltatást, házi segítségnyújtást, szenvedélybetegek közösségi ellátását, szociális információ nyújtást és az aktív korúak rendszeres szociális segélyezettekkel való kapcsolattartást.

2.Preventív tevékenység tartalma a szociális gondoskodásban

„ egy uncia prevenció többet ér egy font gyógyításnál.”

„A gyermekjóléti szolgálat teljes egészében felfogható a hazai gyermekvédelmi rendszer preventív részének, amely működésével, tevékenységével megelőzi a kiskorúak veszélyeztetettségének kialakulását. Továbbá a már kialakult veszélyeztetettség esetén hozzájárul ahhoz, hogy az abból adódó negatív hatások csökkenjenek, teljesen megszűnjenek, valamint ahhoz, hogy végszükség esetén megtörténjen a gyermek családból való kiemelése.

A gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó arra törekszik, hogy a településeken élő gyermekek megfelelő anyagi és szociális biztonságban, megfelelő oktatási és kulturális közegben, békés, nyugodt környezetben, biztonságos, szeretetteljes, gondoskodó családban fejlődhessenek. Ezeknek a feltételeknek megteremtése elsősorban a család feladata, a szülők felelőssége, de szükség esetén az államnak - az általa működtetett, finanszírozott intézmények, szolgáltatást nyújtók által – is segíteni kell ebben a családot. Leghatékonyabb a megfelelő időben érkező segítség. Az elején, a nehézségek kialakulásakor, az akadályok, felmerülésekor érkező segítséggel lehet a legeredményesebben megakadályozni a problémák súlyosabbá válását.

3.A Szolgálat prevenció tevékenysége

Szolgálatunk prevenció tevékenysége⁸⁶ során – mivel önerőből nem bírt a szükségletnek megfelelő széles körű segítséget nyújtani – más civilszervezet támogatását, együttműködését is igénybe vette.

3.1.Az együttműködés rövid története

A Csillagfény Alapítvány – Dr. Czákó Kálmán Dániel elnök irányításával – 1998-tól kezdődően a Településszövetség néhány önkormányzatánál ESZA projekt keretében önszolgáltató csoportok létrehozását kezdeményezte. – A Magyar Máltai Szeretetszolgálat elgondolása az volt, hogy “támogatja azokat a gyermekjóléti szolgálatokat, amelyeket nem támogat senki.” A gyermekekkel végzett munkát támogatták. Muskovszky Judit önkéntes közbenjárására - a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Budapesti Központjában Kozma Imre elnök úr jóvoltából -, az ICE (Initiative Christen für Europa- (Keresztények Kezdeményezése Európáért) önkéntesei és a Szuhavölgyi Bányászlatka Települések Szövetsége önkéntesei együttműködtek.

Kezdetben, azokban a családokban kezdődött el a munka, ahol az iskolába járó gyermekek révén a család együttműködési szándékát kifejezte. A munkában közel nyolcvan felnőtt (különböző végzettségűek) dolgozott a különböző foglalkozásokon, programokon (gyermek- tematikus- táborok, üdültetések, stb.).

3.2.Tevékenységek és programok I.

Csoportvezető, animátor képzés, települési önszolgáltató csoportok munkája

Az önszolgáltató munkában, a pályázatokban megkívánt létszám felett vettek részt önkéntes fiatalok és felnőttek. Az animátor képzés az ő körükben indult meg. A Település

⁸⁶ Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet, TÁMOP 5.4.1. *Szociális és gyermekvédelmi szabályozó rendszer kidolgozása*. Pillér 4/24.

Szövetség területén a következő helyszíneken működtek nagyobb csoportok: Alberttelep; Alsószuha; Dövény; Flsökelecsény; Felsőnyárád; Felsőtelekes; Izsófalva; Kurityán; Mucsony; Ormosbánya; Ragály; Rudbánya; Sajókaza; Szuhakálló; Trizs; Zádorfalva.

Az önszervező munkára nem csupán a lelkesedés volt jellemző, hanem a programok folyamatos önműködése és tervszerűsége is. A foglalkozásokra vezetők írásos tervet készítettek. Ezek összegyűjtésre kerültek és ma már kiadott formában, könyv alakban rendelkezésre állnak. A fiatalokkal, gyerekekkel való öntevékeny munkára – a tapasztalatok, vélemények alapján- ma is égetően szükség van!

3.3. Tevékenységek és programok II.

Gyermekek és fiatalok szabadidejének hasznos eltöltése volt egyik kitűzött célunk. A preventív munkához szükség volt további programok szervezésére, a fiatalok, gyermekek szabadidejének hasznos eltöltése érdekében. Szükséges volt továbbá, hogy az animátorok növeljék a foglalkozások tervezésének és szervezésének, tartalmának tudatosságát. Különösen a következő tevékenységi formákban rendezvények, túrák, táborozások; üdültetések (belföldi és külföldi); vetélkedők, szórakoztató délutánok; gyermekétkeztetések foglalkozással egybekötve (a máltai jelszóval: „A tál étel mellé jó szó is kerüljön!”), idősök gondozása (lelki és fizikai értelemben); szociális támogatás (ruha, tartós élelmiszer, pénzügyi) közös ünnepek előkészítése, helyi kulturális hagyományok ápolása; életmód, tanulás, pályaválasztás; családok légkörének javítása; krízishelyzet megszüntetése; nevelőszülői feladatra való felkészítés (Páty, Gondviselés Háza) voltak a program részei.

A tapasztalatok és a visszajelzések alapján ítélve, szükség van a leírt preventív tevékenységre annak érdekében, hogy a Település Szövetség községeiben – mely az Észak-kelet régióban, a Sajó és Suha által körbezárt területet foglalja magában – a családok belső légkörét pozitív irányba befolyásolja.

3.4. Önkéntes szociális munkaprogram 1999-2007.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Budapesti Központjával együtt, Muskovszky Judit irányításával, az ICE program keretén belül került sor területünkön az önkéntes szociális munkára, amit német fiatalok végeztek több, Szövetségünkhöz tartozó településen (Alsószuha, Dövény, Felsőkelecsény, Felsőnyárád, Izsófalva, Jákfalva, Kurityán, Ormosbánya, Szuhafő, Szuhakálló, Zádorfalva). Továbbá egy fő – magyar fiatal –

végzett külföldön, egy gyermekintézményben (óvodában) szociális munkát.

Ez a program szervesen kapcsolódott preventív tevékenységünkhöz, egyben teljessé tette a Szolgálat animátor és önkéntes munkáját. Elindított egy folyamatot ellátási területünkön, amelynek erkölcsi és anyagi hasznát csak becsülni lehet. Növeli a tevékenység jelentőségét az a tény, hogy önmagától sem a Szövetség, sem a szülők ezt a lehetőséget nem tudták volna nyújtani a gyerekeknek, fiataloknak. Az első években egy-egy fő német önkéntes Miskolcra a jezsuita kollégiumból kijárva, majd későbbi évek során két-két fő német önkéntes fiú teljesített szolgálatot. Tevékenységüket Dövény település székhellyel, a Szolgálatunk vezetőjének mentorálásával végezték.

A német önkéntesek preventívtevékenységéhez, szociális munkájához tartozott:

- iskolai szociális munka; német nyelvgyakorlás,
- fiatalok szabadidős tevékenységének szervezése,
- óvodai gondozási-nevelési folyamat segítése,
- a községek életének főbb eseményein, ünnepein való aktív részvétel.

Ha kellett, futballcsapat tagok voltak, zenét, műsort szolgáltattak ünnepi rendezvényeken. A családok életében is jelen voltak. Többször hívták meg őket az önkéntesek egy-egy hétvégén otthonukba. A két nép (magyar és német) kultúráját ilyen

formában is megismerhették a programban részt vevő gyerekek.

3.5. Liechtenstein háromhetes (ingyenes), iskolajellegű gyermeküdülési program 1999-2008.

A Szolgálatunk prevenciós tevékenységének nagy szabású lehetősége a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Budapesti Központján keresztül és segítségével valósult meg. Kedvezményezettjei az ellátási területünkön élő vidéki, hátrányos helyzetű gyermekek, akik a gondozottaink közül, meghatározott szempontok alapján kerültek kiválasztásra.

<i>A program időtartama</i>	<i>Csoportok száma</i>	<i>Gyermekek száma</i>	<i>Kísérő pedagógusok száma</i>	<i>Tolmácsok száma</i>
1999-2008	11	177	33	11

A program során a táblázatban feltüntetett személyek részesültek az üdülés lehetőségében Schaan település gyermeküdülőjében, Liechtensteinben. Minden csoportban a gyermekek a három hét alatt megtekintették kirándulásokon a környék természeti nevezetességeit, látnivalóit, a Svájci Alpok, a Rajna völgye csodálatos tájait, látogatást tettek Vaduzban a liechtensteini hercegnő, Mária von Liechtenstein rezidenciáján, a várban.

Naponta szervezett, tervezett foglalkozásokon vettek részt ismereteik bővítésére. Megtapasztalhatták, milyen tág lehetőség nyílik számunkra, az idegen nyelvi ismeretek elsajátítására, alkalmazkodó képességük fejlesztésére. Mindezek mellett a kísérő pedagógusok tudatosan, tervszerűen szervezték szabadidejüket is. Külön nagy hangsúlyt fektettek a gyermekek erkölcsi, környezeti és testi nevelésére. Az erkölcsi nevelésen belül a nyitottságra, a megbecsülésre, a másság elfogadására, a más népek kultúrájában rejlő értékek tiszteletben tartására helyezték a hangsúlyt. Igyekeztek megláttatni azt, hogy bárhol élnek, szorgalommal és tanulással az életben rejlő nagy lehetőségek számukra is elérhetőek.

3.6. Máltai Sportnapok és fürdőprogram

A gyermekek és fiatalok egészséges testi fejlődése érdekében több éven keresztül május-június hónapokban több település részvételével *sport napokat és fürdőprogramokat* szerveztünk. Támogatóink a Magyar Máltai Szeretetszolgálat; a Szuhavölgyi Bányászlakta Települések Szövetsége; a szakminisztérium és a Csillagfény Alapítvány voltak.

A program során versenyek, sportvetélkedők szervezésére került sor. A győzteseket érmekkel, kupákkal, oklevelekkel feliratos pólókkal jutalmaztuk. A tárgyi jutalmak mellé étkeztetéssel is szolgáltunk. A lebonyolításban részt vevő önkéntesek és felkészítő tanárok munkáját emléklappal köszöntük meg. A rendezvények jó lehetőséget adtak a sport megszerettetésére, a versenyszellem kialakítására, a kitartó szorgalmas, pontos feladatellátásnak.

Kezdeményezésünk pozitív hozadéka, sok gyermek és fiatal „pályára állását” tudtuk jó irányba, eredményesen befolyásolni.

4. Befejezésül néhány gondolat

Összefoglalóm végén – ami korántsem teljes - a Szuhavölgyi Bányászlakta Települések Szövetsége elnöksége köszönetét fejezi ki minden támogatónak itthon és külföldön egyaránt.

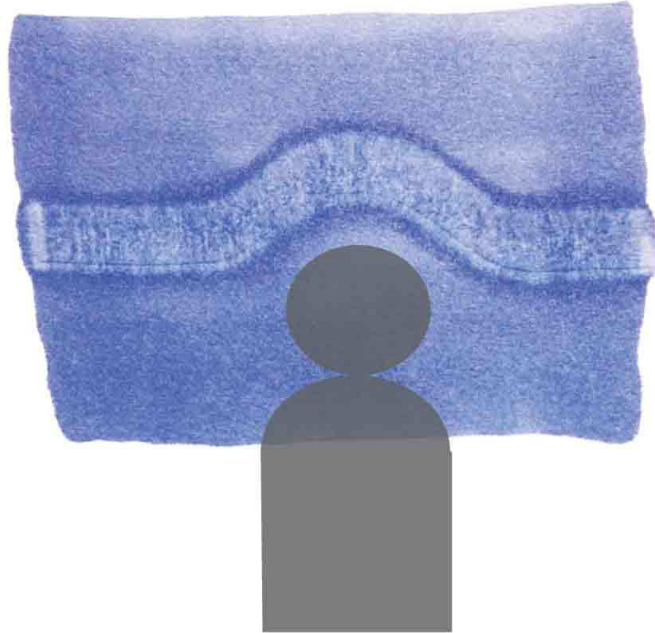
Köszönetemet fejezem ki a hivatásos és önkéntes segítőknek, akik a tíz év során valamilyen módon és formában a Szövetség és intézménye, a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat prevenciós tevékenységében részt vettek, a munkánkat

tevélegesen segítették.

Abban a reményben zárom összegző gondolataimat, hogy a megkezdett munkánk a jövőben – ha más formában is- folytatódik az itt élő emberek, családok, gyerekek életének jobbá tétele, megsegítése érdekében. Hiszen: „ Minden gyermeknek szüksége van arra, hogy feltétel nélkül szeressék – legfőképpen kezdetben.”

16.

ORMÁNDINé Sárpataky Ágnes⁸⁷
közéiskolai tanár, ifjúságvédelmi felelős

88

TERHEK, ELVEK, DERŰ

A prevenció érdekében az ember szellemi fejlődésében fontos tényezők: **öröklött** tulajdonságok, a **szerzett** tulajdonságok alapján az egész életen át tartó **önnevelés, kapcsolatépítés és a környezeti hatások**. Mindezek figyelembe vétele, ha szükséges, az ezek alapján való korrekció eredményezheti az egyéni életvitelben és a társadalmi életben megjelenő buktatók felismerését és azok elkerülését, valamint a mások számára is fejlesztő közeg kimunkálását.

Üzenetértékű, ha tudatjuk azt is, hogy egészségünk megfogyatkozott, de tudunk humorral és derűsen élni a nehézségek közepette is. Példánk adott állapotunkban olyan értékekre irányíthatja mások figyelmét, ami először nem látszik lényegesnek, de mégis fontos az **életminőség** szempontjából.

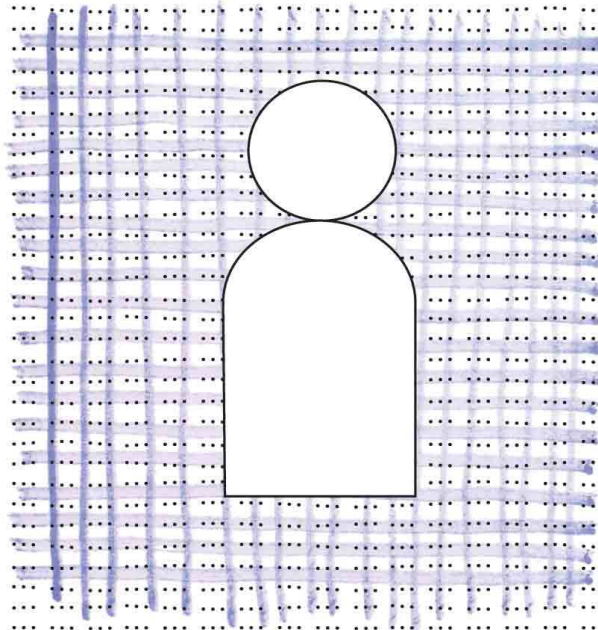
⁸⁷ Közéiskolai tanár, ifjúságvédelmi felelős

⁸⁸ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Kritika

17.

Dr.KISIDA Erzsébet PhD

jog és államtudomány doktora

89

A NEVELÉS ÉS OKTATÁS A TÁRSADALOM JÖVŐJÉT ALAPOZZA MEG

1.Visszatekintés az elmúlt időszakra

*„Csak az tudja, hogy meddig mentünk,
Aki azt látta, hogy honnan indultunk el”.*
(Jókai Mór)

Helyénvaló az emberi magatartást abba a közegbe helyezni, amelyben élünk. Fontos, mert a társadalom kiegyensúlyozott rendje és az állampolgárok erkölcsös, törvénytisztelő életvezetése összefüggő tényezők. Régmúlt idők óta a társadalom fejlődésével összefüggésben kialakultak, követendővé váltak a szokások (sőt, a szokásjog is), továbbá az erkölcsi szabályok és a törvények. Mindezek szükségessé váltak ahhoz, hogy az embertársak a közösségeikben egyetértésben, békességben éljenek. Az erkölcsi és a jogi szabályok egymáshoz tartoznak, egymásra épülnek. Az *erkölcsi szabályok* helyes magatartást, tiszteletet határoznak meg, amelyeket az embertársak kölcsönösen elvárnak egymástól. Nem csupán a felnőttektől, hanem már a gyermekektől is. Az emberi természet, a közösségi élet rendje, az együtt- és egymás mellett élés íratlan szabályai társadalmi szinten a megbecsülést, az egymáshoz jó szándékkal való tartozást juttatják kifejezésre. Értelmezhető oly módon is, hogy az együttélési szabályok iránti tisztelet, emelkedő érzelmet vált ki a jó szándékú személyek gondolkodásában, érzelmvilágában, és hatással van az egymás mellett élés rendjére.

⁸⁹ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Normák közegében

Ennek a nevelés terén szintén jelentősége van. A példamutató magatartás pedig sugárzik a környezetre, amely az embertársak erkölcsi értékrendjét erősíti. Az erkölcsi szabályok elmulasztása rendszerint nem von maga után hátrányt, de arra vezethet, hogy negatív értékelést nyújt a szabályokat elmulasztó, vagy sértő személyekről. Ennek következtében az embertársak esetleg fenntartásokkal, távolságtartással, elhatárolódással vagy maguk közül való kiközösítéssel válaszolnak. Éppen azért, mert mindenki közösségben él, megismeri az együtt és egymás mellett élés íratlan szabályait, és legtöbbször természetesnek fogadják el. Már a jó szándékú tanulók is betartják az élet rendjét, az íratlan szabályokat, mert a felnőtt életre készülnek.

A nagyobb közösségekben, a társadalom rendjében a *jogok és kötelezettségek egyensúlyi állapotát* a törvények, a jogszabályok biztosítják. Az egymás iránti kölcsönhatás azon az elven alapszik, hogy ami az egyik embernek joga, a másiknak kötelezettsége. Azonban ez a szabály fordítva is érvényes. A kötelezett pozícióban volt személy jogosulttá léphet elő, és a korábbi jogosult kötelezetté válhat. Ezek a pozíciók meggyőzőek arra vonatkozóan, hogy mindenki felelősséggel tartozik cselekedeteiért. Aki megsérti a törvényeket és a jogszabályokat, a magatartásáért felelősséggel tartozik. Viselnie kell a törvényekben meghatározott következményeket.

Korunkban, az *utóbbi 25 év fejlődésének kiemelkedett eredményeit* úgy éltük meg, hogy igyekeztünk hozzájárulni a munkánkkal. Az oktatási kormányzat munkájának vázolója azért fontos és szükséges, mert, mintegy számvetésként láthatóvá válik, hogy honnan indultunk el, és főként azért, hogy tudjuk, merre haladjunk tovább. Hazánkban a demokratikus államok sorába lépése, az ún. rendszerváltás, az államhatalomnak és intézményrendszerének váltása – benne az oktatás rendszerének gyökeres változása – kemény feladat elé állította a kormányzatot. A nullpontról indult munka és vele együtt a törvények megalkotása, érvénybe léptetése, a rendszer beiktatása roppant nagy erőfeszítéseket kívánt. A történelmi korszakváltás idejében az európai országok elismeréssel fordultak hazánk felé. A törvényalkotás szükséges dömpingjében az Országgyűlés megalkotta a *Közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényt*. Az új oktatáspolitikánkkal beléptünk az európai országok oktatási rendszerébe. Csakhogy még a beindításához is kevés idő maradt, mert 1994-ben „örségváltás” történt, baloldali kormány vette át a hatalmat. Az új oktatásirányítás a koncepciót úgy szervezte át, hogy a nevelés kikerült a középpontból, ezáltal gyakorlatilag pályán kívülre helyezte a hit- és erkölcstan oktatását, továbbá a nevelést a szülők dolgaként kezelte, az iskolának semlegességét mozdította elő, és azt ismételten hangoztatta.

2.A nevelés, oktatás törvényi szabályozása

*„Az igazságosság állandó és örök akarata arra, hogy
mindenkinek megadják az őt megillető jogot.”
(Ulpianus)*

2010-től ismét jobboldali kormány vezeti az országot, irányítja a társadalom rendjét és ismét beindult az oktatás újraszervezése. 2011-ben hatályba lépett *Magyarország Alaptörvénye* (az Alkotmány). A Nemzeti Hitvallásban rögzíti: „Valljuk, hogy a huszadik század erkölcsi megrendüléséhez vezető évtizedei után múlhatatlanul szükségünk van a lelki és szellemi megújulásra”. Ez válhat a nemzet oktatási stratégiájává. Kinyilvánítja továbbá, hogy: „Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához”. Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”. Ez a deklaráció az erkölcsi szabályok alapelveiben, és a nemzet felemelkedése elősegítésének érdekében kiemelkedően magas színvonalat határoz meg. Ez a

meghatározás nem csupán az erkölcsstan oktatására, hanem minden állampolgárnak a helyes életvezetésére és a társadalom életében való tevékenységére is vonatkozik. A Nemzeti Hitvallás kinyilvánítja továbbá, hogy: „Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához” Ez a deklaráció alapjaiban és lényegében eltér a korábbi törvényszövegtől.

Az Alaptörvénnyel összhangban a *Nemzeti köznevelésről szóló*, a 2011. évi CXC törvény egyértelművé teszi, hogy a nemzet felemelkedéséhez elengedhetetlenül hozzátartozik a *nevelés*. Meghatározza, hogy a *szülők kötelezettsége gyermekeik nevelése*, azonban a törvény rendelkezése értelmében pedagógusok az iskolai oktatás körében, a hit- és erkölcsstan kötelező tantárgyak keretében a szülőknek segítséget nyújtanak.

A *lelkiismereti és a vallásszabadságról* szóló 2011. évi CCVI. törvény a világnézeti meggyőződést tiszteletben tartva nyújt szabad döntést és cselekvési lehetőséget a hitoktatásra. A korábbi oktatási szabályokhoz viszonyítva száznolcvan fokok fordulatot vett a lelkiismereti szabadság érvényesítésének lehetősége. 2013. szeptemberében vezették be az iskolákba az 1-2, 5- 6 és 7- 8 osztályos tanulók számára, a heti 1 óra hittan vagy az erkölcsstan kötelező oktatását. A kötelező erkölcsstan oktatása helyett a szülők választhatják valamelyik egyház hittan oktatását. Fontos az alternatív bevezetés lehetőségét biztosítani, mert a lelkiismereti meggyőződés, a választás lehetősége ennek függvényében érvényesülhet.

A tanulók helyes nevelése iránt elkötelezett jó szándékú szakemberek véleménye szerint a heti egy óra kevés idő a kívánatos eredmény eléréséhez. A testi és a *szellemi erőfejlesztésre* legalább azonos tornaóra számot szükséges biztosítani. A szellemi erőfejlesztésre, a nevelésre, a tanulók értelmi, érzelmi világának a megalapozására, továbbá a helyes gondolkodás felismerésére, a magatartás iránti felelősségre, összességében az „emberré formálásra”, elengedhetetlenül fontos, és fokozottabban szükséges megfelelő időkeretet szánni. Nincs helye félremagyarázásnak, látszaterveknek, sem variációs megoldásnak. Mély lélegzetű elszántságot kíván, és meggyőző érvekkel el kell érni, hogy több óraszám jusson az erkölcsstan oktatására és a gyakorlati foglalkozásokra. A szülők választhatnak valamely egyház hit- és erkölcsstan oktatása közül, azonban ennek eldöntése lelkiismereti felelősség szerint rendeződik. A jogszabály rendelkezése igen érzékeny, és tapintatos megfogalmazása jelentőséggel bír. A lelkiismereti felelősséget beépíti a döntésbe, a cselekvésbe. A tapasztalat azt igazolta, hogy a hittant tanulók és a vallásukat felnőtt korukban is gyakorlók között kevesebben vannak a rossz útra tévedők, az alkoholisták, a drogosok, az elzüllyöttek, valamint felnőtt korban kevesebb az elválás, az abortusz, mint a vallásukat nem gyakorlók között.

Az iskolai, pedagógiai/nevelési, oktatási szabályok között hangsúlyos a *Nemzeti Alap Tanterv*, ami meghatározza az erkölcsi nevelést, a tanulók erkölcsi érzékének fejlesztését, a felelősségtudat elmélyítését, az igazságérzet kibontakoztatását, a közösségi beilleszkedés elősegítését, az önálló gondolkodásra, önálló felelős életvezetésre való felkészítést, és még sok egyéb tényezőt, amelyek az emberré váláshoz elengedhetetlenül szükségesek. Következésképpen, a jogszabály részletesen kidolgozza az oktatás rendjét, feltételeit és a részleteket, de olyan érzékenységgel, hogy az alapvető, meghatározó, domináns tényező a szülőknek, a tanulóknak a világnézete és a döntése lesz. A *NAT* meghatározza:

- az erkölcsi nevelést,
- a tanulók erkölcsi érzékének fejlesztését,
- a felelősségtudat elmélyítését,
- az igazságérzet kibontakoztatását,
- a közösségi beilleszkedés elősegítését,

- az önálló gondolkodásra,
- a felelős életvezetésre való felkészítést.

Az erkölcsi nevelésnek szükséges életszerűnek lennie. Fontos, hogy:

- felkészítsen az elkerülhetetlen értékelési konfliktusokra,
- segítsen megoldást nyújtani, választ találni a tanulók erkölcsi és életvezetési problémáira, kérdéseire.

A tanárok, (a közösség) példamutatása támogatja:

- a tanulók életében a nélkülözhetetlen készségek megalapozását és fejlesztését,
- a kötelességtudatot, a munka megbecsülését,
- mértéktartást, az együttérzést, a segítőkészséget, továbbá
- a tiszteletet, a türelmet, a megértést, egymás elfogadását.

Várható, hogy a tanulást elősegítő támpontok, továbbá az érdemi beállítottságok, az intellektuális érdeklődés felkeltése hatást gyakorol az egész életre, és elősegíti, hogy az ember a körülvevő világ jelentős problémáit megértse és megfelelően cselekedjen. A tapasztalat igazolja, hogy a helyes életvezetést elősegítő beállítottságok, az ember szellemisége iránti érdeklődés felkeltése széleskörűen jó hatással van az egész életre, elősegíti a helytállást a munka világában. Továbbá, az erkölcsi nevelés eredménye az emberi méltóság megélésére és sok összefüggés megértésére való készség növelése.

3. A nevelés alapelvei és az erkölcs értékrendje

*„Az erkölcs szabályai
a művészetnek is szabályai”.*
(Taine)

Az ember az élet 'művésze'. Ugyanis, az emberiség ősidők óta közösségekben él. A közösségi élet pedig szükségszerűen rendezettséget kíván. Így fontossá vált az együttélési szabályok életre hívása. Idővel az egymás iránti tisztelet és a helyes életvezetés követése alapszabállyá lépett elő. Minden helyzetben felismerhető, hogy a rendet szabályok is biztosítják. Ennek következtében fontos tényezőként érvényesül a közösségi élet rendezettsége és az együttélési szabályok tisztelete. Már Mózes ótestamentumi Tízparancsolata az együttélési szabályok alapelvevé vált. Az ókor bölcselői meghatározták az *emberi méltóság* iránti elkötelezettséget. Prótagorasz az elmébe véste: *"mindennek mértéke az ember"*. Ezzel az egymás iránti tisztelet és a helyes életvezetés követése alapszabály szintjén érvényesült. Ebben érdeme volt annak, hogy a közösség kiegyensúlyozott életét az embertársak együttélési szabályainak tisztelete alapozta meg. Az Újszövetségből ismert Jézusnak a *„Szeresd felebarátaidat!”* felhívása, amely mindmáig útmutatás a *szerelem törvényének* a megélésére.

Az ókorban Ulpianus bölcsessége, miszerint *„senki sem ruházhat át több jogot másra, mint amennyivel ő maga rendelkezik”* szinte minden társadalmi helyzetben meghatározó életvezetési szabály volt. Az antik kor életszabálya: *„tisztelegesen élni, mást meg nem sérteni, mindenkinek megadni azt, ami őt megilleti”*, még korunkban is az erkölcsös életvezetés fundamentuma. Szinte minden, de főként az európai országokban az elsődleges, legalapvetőbb, legáltalánosabb *erkölcsi, együttélési szabály*:

- „ne tedd azt, ami az emberhez méltatlan”. (Ez főként az emberi méltóság tiszteletére vonatkozik.)
- „ne tedd másnak azt, amit magadnak sem kívánsz”.
- „mindenkinek meg kell adni azt, ami őt megilleti”,
- „jó szándékkal, tisztességgel, emberi méltósággal és az erények gyakorlásával élni kötelező” és
- „addig gyakorold a jogaidat, ameddig mások jogait nem sérted”.

Korunkban is a közösség életrendjét, az együttélési szabályokat a törvények gyökereit, alapelveit, a régmúlt idők szabályai határozzák meg. Az elmúlt korszak ideológiai túlzásai időszakában az értékrend félrecsúszott. Már a mai diákok szülei sem kaptak az iskolai oktatás keretében klasszikus nevelést, annak szellemisége hiányában váltak szülőkké. A gyakorlatból következtetett tapasztalat szerint a tanulók helyes elvekre alapozott oktatása, vele együtt az erkölcsi értékrend megalapozása rendkívüli fontossá válik. A mélypontról szükséges indulni. A *fiatalkorúak* veszélyeztetése, vele együtt a *bűnözés*, egyrészt társadalmi probléma, másrészt az ifjúság biztos jövőjének elvesztési esélye súlyos, a társadalom rendjét megingatható következményekre vezethet. Az élete értelmét és jövőjét elveszített fiatalkorú majd felnőtt korában a törvénysértők táborát fogja növelni. Ennek a problémának a megoldása, a helyzet visszafordításának feladata nagy részben a nevelőkre, az oktatókra hárul, az arra érdemleges szülők együttműködésével. A helyzetet nehezíti, hogy sokszor a szülőkre sem lehet számítani. A pedagógusok a legjobb szándékkal sem képesek megoldani minden problémát, mert a teljesítőképesége mindenkinek határos. A halogatás növeli a problémát. Igen, társadalmi veszélyhelyzethez ért a tanulók, a fiatalkorúak nevelése. Az egész társadalomra háruló feladat nem szorítható másodlagos problémává. - A szülői, a pedagógiai és a társadalmi szintű életvezetéshez összehangolt tevékenységre van szükség. Már a tanulóknak meg kell ismerniük az élet rendjét, az együtt- és egymás mellett élés szabályait, és elkötelezetté kell válniuk a becsületes életvezetés iránt. Nem minden mulasztás pótolható később. Az iskolai oktatás során a pedagógiai hatásgyakorlás rendkívüli feladat. Azonban, mert a pedagógusok naponta csak néhány órát töltenek a tanulókkal - és az óráknak főként oktatási feladata van -, nem vállalhatják önmagukra a teljes nevelést a tanárok és az oktatók. Sok családot kell felkészíteni az értelmes cselekvésekre, az értékes elfoglaltságokra, gyermekeik megfelelő szintű nevelésére. A családot, a szülőket nem pótolhatja senki más. Az élet kiegyensúlyozottságához szükséges, a szülők, a tanárok, a felnőttek példamutató magatartása. Szükséges, hogy a felnőttek tudatosítsák: *'Emberré nevelni az ifjúságot'* elsődleges feladat. A családi légkör, továbbá a felnőttek *példamutatása* szinte meghatározó tényező. Például a felnőtt barátok ne kínálják meg cigarettával a fiatalot, ne hívják be a kocsmába, de a pedagógusok se gyűjtsanak a tanulók jelenlétében a cigarettára. Elsődlegesen a szülőknél, a családnál kell a gyermekek, a tanulók életrendjét szabályozni, értékrendjüket megalapozni. A tanároknak, továbbá a barátoknak, az embertársaknak, a társadalom felnőtt tagjainak kötelessége jó példával előljárni. Összességében a szülői, pedagógusi tevékenységet meghaladóan a közösségnek, a társadalom tagjainak feladata és elengedhetetlen kötelezettsége az ifjúság helyes nevelésének a segítése.

4. A nevelés és az oktatás együtttható tényezői

„A jó tanító nem saját tudásának gyümölcseit osztja meg tanítványaival, hanem megmutatja nekik, hogyan arassák le saját gondolataik gyümölcseit.”
(Kahlil Gibran)

Az *emberség* és *tudás* különböző, önálló, de mégis egymáshoz tartozó kategória. Az *emberség*, mint elsődleges meghatározó tényező, azzal az elkötelezettséggel jár, hogy - mivel embernek születünk, következésképpen *emberként kell élnünk*. A helyes nevelés és az erkölcsös életvezetés az élet biztonságának megalapozását szolgálja. Az összefüggéshez hozzájárul a megalapozott jó szándék, a jóindulat, a segítőkészség

gyakorlása és a 'jót tenni' életszabály megélése. Az erkölcsi értékrend tisztelete és a helyes magatartás, az életvezetés fundamentuma, fontos életszabályként tölti be a szerepét. Az erkölcsös életre való nevelés szorosan összefügg az oktatással. Az erkölcs szabályainak tiszteletben tartása nélkül az oktatás féleredményre vezethet.

Szükséges az *erkölcsös nevelés alapvető céljává tenni*, hogy a tanuló:

- a jó szándékú cselekvésre összpontosítson, az esztétikai szépség, a szívjóság, az igazságosság ösvényén haladjon, a szellemi képességek és érzelmi állapotok kiegyensúlyozottságára, továbbá erkölcsi értékek kiteljesítésére hajlamossá váljon,
- az értékes célú igyekezetnek az emberi méltóság tiszteletével és a lelkiismereti felelősséggel való összhangját megalapozza,
- a szilárd erkölcsi megítélésre és iránta való elkötelezettségre törekedjen.

A *tudás hatalom*. Az oktatás eredménye, a *tudás megszerzése* és *elfogadása* kiindulópont az életkezdéshez. Az ifjúságnak, a tanulók nevelésének fontos része az erkölcsi értékrend tisztelete, az etikus magatartás szerinti életmód. A felnőttek példamutató magatartása a tanulókat hozzásegíti ahhoz, hogy a társadalomban megtalálják helyüket és szerepüket.

Szakképzettségemhez, jogi szakterületemhez a pedagógia tudományterülete áttételesen kapcsolódik. Ismereteimet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktori iskolájában szereztem meg. Értekezésemet az erkölcs és a jog összefüggéseiből készítettem. Sajátos érték kategória szerint az *erkölcsi értékrend* iránti elkötelezettség elsődlegességét, fontosságának súlyát és jelentőségét elfogadva fogalmaztam meg mondanivalómat. A nevelés elsődlegességét, fontosságát és jelentőségét például az a tény igazolja, illetve megerősíti, hogy még a két ismeretlenes egyenleg megoldását is elfelelji az ember, ha nem használja, de azt nem felelheti el, hogy mindenkor, minden helyzetben emberhez méltóan kell helytállnia, mert ez elsődleges kötelezettsége mindenkinek önmagával szemben. Mindmáig nem feledtem el, a fülemben cseng, hogy amikor kiléptem a szülői ház kapuján, a szüleim a „légy jó gyermekem, mindenkor légy jó” útravalót tették az élettársnyámba. Az feledésbe merülhet, hogy például a Duna hol torkollik a Fekete tengerbe, de azt a szabályt tiszteletbe kell tartani, hogy 'ne lopd el a léniát'. - Ha a diák az iskolai tanulmányai során valamelyik tantárgyban gyengének bizonyul, vagy megbukik, az még pótolható, az eredmény javítható. De ha az életben, éppen az *emberségében bukik meg* valaki, akkor csak rendkívüli erőfeszítésekkel hozható helyre emberként való helytállása. Éppen ezért az emberré formálás elsődleges feladata az *erkölcsi nevelés alapvető céljává tenni*, hogy:

- az értékes cselekvésre neveljen, amely a szépség, a jóság, az igazságosság ösvényére vezet,
- a szellemi, érzelmi, erkölcsi képességek iránti elkötelezettségre alapozzon,
- segítsen a szilárd, az emberhez méltó életszemléletre, arra hangsúlyt fektessen, továbbá
- a tiszta szándékú meggyőződések és a nemes törekvések a lelkiismereti felelősséggel összhangban érvényesüljenek.

A gyermekek tisztességes, magatartásukért felelős felnőttekké nevelése a szülők életének a koronája. A tanulók nevelése során jelentős tényező annak a rendelkezésnek az életbe léptetése, amely szerint a nevelés ugyan elsődlegesen a *szülők feladata*, de *megoszthatják a pedagógusokkal*. Szükséges, hogy a pedagógusokkal ne csupán kapcsolatban legyenek, hanem *együttműködjenek* és a nevelés összhangját is megalapozzák. A mindennapok rendjében jelentőséggel bír a *szülői intelem*. Móricz Zsigmond regényében Nyilas Misit a „légy jó, légy jó kisfiam, mindhalálig!” útravaló kísérte a nagyvárosba.

A gyermekek nevelése a legfontosabb, - a fogalom pozitív értelmezésében - leghasznosabb és legnagyobb befektetés az életben. Az otthoni, a családban nevelés az elsődleges egyetem, mintegy rendkívüli kiinduló pont.

A szülői ház légköre az életre szóló megalapozott értékrendet biztosítja. Az elméleti felkészültségem és a gyakorlatból nyert tapasztalataim arra a következtetésre vezettek, hogy nevelés alapelvei, továbbá az erkölcsi értékek megismerése, elfogadása, és az értékrend iránti tisztelet - mint pillérek - a helyes életvezetésre való ráhangolódást eredményezik. A gyermekek nevelése általában a család értékrendjét, szellemi légkörét tükrözi. A szülői nevelés társadalmi jelentőségű elkötelezettség.

A szülők maguk határozzák meg, hogy miként, milyen életelvek és értékrend alapján segítik a gyermekeiket értékes emberré érniük. A szülők nagy része igyekszik okosan, legjobb tudása szerint nevelni, értelmes, megbízható, becsületes emberré formálni a gyermekeiket. Értékelésre méltó a szülőknek a hatékony nevelésre irányuló igyekezetük, amely nem a dédelgetésben, a kényeztetésben nyilvánul meg. A szülői példamutatás a leghatékonyabb nevelési eszköz. Nem éri el célját az a szülő, aki maga cigarettára rágyújt, miután a dohányzás káros következményeire hívja fel a gyermeke figyelmét.

Túllépve a helytelen nevelésen, célszerű és hasznosabb abból az élethelyzetből kiindulni, hogy az oktatás és a nevelés összefüggésben érvényesül. Adott helyzetben emberséges életet élni lehet nehéz, de sohasem lehetetlen. Annál is inkább nem, mert mindenkor, minden helyzetben az önmagunk iránti kötelezettségünk az emberként való helytállás. Teher alatt nő a pálma – tartja a latin mondás. Csakhogy a tehernek súlya van. Azonban reményt keltő gondolat, hogy az életben való helytállás igazi, értékes eredmény. Nyolcgyermekes családból származom. Édesanyánk 47 évesen megözvegyült. Egyedül, a legnagyobb erőfeszítéssel emberré nevelt bennünket. Ő nem kapott özvegyi nyugdíjat, árvaellátást sem, mindössze egy alkalommal egyezer forint(!) segílyt adott neki. Sokat nélkülöztünk, az éhséget is ismerjük, de máig sem felejtettük el a mezítlábas nyarakat sem. Mégis szép volt a gyermekkorunk. Ugyan az ifjúságunk ideje gyorsan letűnt, de feledhetetlen maradt. Mindnyájan megtaláljuk a helyünket az életben.

A pedagógiai hatás fontos. A pedagógusok sok esetben szinte észrevétlenül is rávezetik a helyes magatartásra, az „okos megoldásra” a diákokat. Segítenek abban, hogy a nevelés eredményként a tanulók gyakorlatra tegyenek szert, élettapasztalatot is szerezzenek. A példák hatékonyá válnak, az eredmények „visszaköszönnek”. A szavak, ha értelmesek és hasznosak, akkor nem felejtődnek el, a tettek azonban jobban megragadják a minden iránt fogékony diákokat, az ifjúságot.

A szülői neveléssel együtt, a pedagógia könnyebben válik hatékonyá. Fontos arra törekedni, hogy a sok jótékony hatású élmény kioltsa a negatív benyomásokat. Célszerű és eredményes megoldás, ha a pedagógusok segítséget nyújtanak ahhoz, hogy az „otthoni” és az „iskolai” nevelés alapjaiban összecsengjen. Az együttműködés, és az összhang érvényesítésének az a célja, hogy a tanulók felvértezten helytálljanak az életben.

5. Minden tisztességes, jó szándék emberré nevel

„Az ember nem arra született, hogy legyőzzék.
Az embert el lehet pusztítani, de nem lehet legyőzni”.
(Ernest Hemingway)

A nevelés az a hasznos tevékenység, amely elvezet az értékes felnőtté váláshoz, és az önálló emberré éréshez. Sajátos láncreakció ez. Amit az ember kapott az életben, azt a

tapasztalataival együtt adja tovább abban a meggyőződésében, hogy a *megelőzés* értelmes, okos és hasznos tevékenység. A hatékonyságot nem a szóáradatok, hanem a *tettek* hívják életre.

A *megelőzés* a nevelésnek, az oktatásnak az a lényegi tényezője, hogy a tanulók ne tévedjenek rossz útra. A gyakorlat arra utal, hogy szinte minden élethelyzetben, viszonylatban nyomós tényezőként vagy érvként szerepe van a megelőzésnek. A közvetlen, íratlan alapszabály a „jobb a hibát, a bajt megelőzni, mint utólag helyrehozni”. Az időszerűsége vonatkozólag – az adott állapotra vetítve – a gondosság azt sugallja, hogy nem szabad késlekedni. A megelőző magatartás iránti elkötelezettség a jogszabályi védelemmel együtt a nevelés alfája és ómegája. A megállapítás önmagában semmi eredményre nem vezet. Az elméletet gyakorlattá kell váltani.

Egyrészt a családi tűzhely melege, az otthon légköre, másrészt a szülői nevelés iránti fogékonyság, hatékonysági tényezővé válik. Az élet rendjéből adódik, hogy elsődlegesen a szülői nevelésre, az otthon biztonságára van szükség.

A kórházban egy frissen amputált lábú beteggel találkoztam. Beszélgetés során megkérdeztem, hogyan jutott idáig. Elmondta, hogy érszükületes volt. Az orvosok eltiltották a cigarettázástól, de ő nem tudott lemondani róla. Ez lett az eredmény. Abban az időben magam is dohányoztam. Az eset olyan megrázóan érintett, hogy eldobtam a cigit. Soha többé nem gyújtottam rá. Az ő esetében már a *megelőzésről* szó sem eshet. A megcsonkolt lábú ember eredeti egészségi állapotát sehogyan sem lehet helyreállítani. Nekem pedig olyan példával szolgált, hogy talán megmentett a saját sorsára jutásomtól. A drogfogyasztás még ennél is veszélyesebb, embert pusztító szer. Az amputált ember a lábát veszítette el. A drogos az emberségét, önmagát veszíti el.

A nevelés problémája kibővül azzal a ténnyel, hogy a társadalom egészét érintő feladatot nem lehet az oktatás-nevelés körére szűkíteni.

A *példamutatás* a nevelés hatékony eszköze, mert az ifjúság természeténél fogva fogékony, sajnos a rossz példák iránt is. Saját esetemet, nem tudom elfelejteni: A bírósági tárgyalóteremben egy asszony vallomása közben feltettem a kérdést: Azt mondta az előbb, hogy az ’élettársam, a Józsi’. Most, azt vallotta, hogy az élettársa, Jani. „Teccik tudni, - okosított ki engem – a múlt héten volt az élettársam Józsi, de...ezen a héten az élettársam a Jani.” Megértettem az összefüggéseket.

Az életkezdés elején a helyes út kiválasztásához, az érlelődő életvezetéshez támpontra van szükség. Az otthon légköre, a szülői nevelés a kiindulási pont. Még a felnőtt korú gondolkodásában is felidőződik a szülők, nagyszülők példája.

6. A tényezők együtt hatnak

„Nagy dolog is az, mikor az ember nem több,
csupán becsületes.”
(Lessing)

Értékelésre érdemes, hogy az európai országok jelentős részének társadalmi életében milyen jelentős szerepet töltöttek be a régmúlt idők együttélési, magatartási szabályai. Nem koptak ki, nem szállt el felettük az idő. mert időtállóvá csiszolta az értéke és a pótolhatatlanokká váltak. Ugyanis évszázadokon át nem tudtak jobb, tökéletesebb szabályokat alkotni. Főként az európai törvénykönyvek alapelveivé váltak, és szinte mindmáig érvényesek.

A *tudás* és az *emberség* nem azonos érték kategória. Az *értelem* szférájába tartozik a *tudás*. Fontos az ismeretanyag elsajátítása, mert szükség van rá, ezért mindenkitől

elvárható egy bizonyos szintű tudás. A lexikai tudással még villogni is lehet a társaságban.

Az *emberség* a helytállásban, az embertársakhoz való viszonyulásban megmutatkozik. Az *erkölcsi értékrend iránti elkötelezettség és a nevelés összefüggései* figyelemre érdemesek. A helyes magatartás, az életvezetés fundamentuma. Ennek körébe tartozik:

a/ az élet rendjének, az együtt- és egymás mellett élés szabályainak a tisztelete,

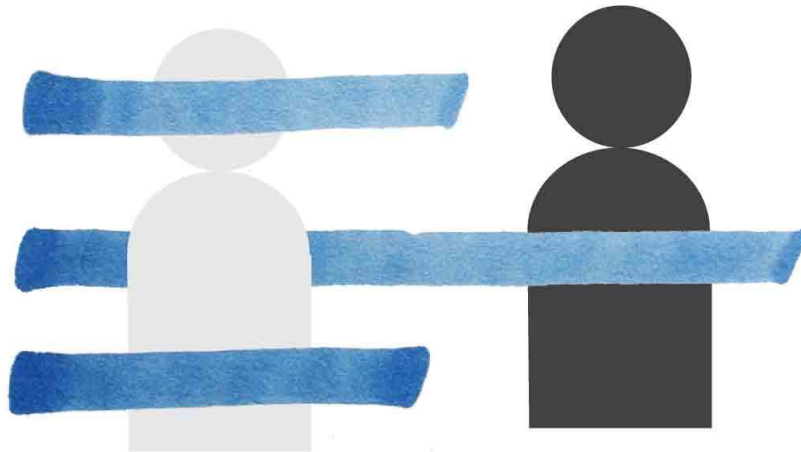
b/ az erkölcsi szabályok ismerete, elfogadása

Irodalom

KELLERMAYER Miklós (2014), *Az élő sejt csodája*, Kairosz Kiadó
BRIGHEWLLI, Jean Paul (2006), *Butaságra kárhóztatva*, Kairosz Kiadó
FROMM, Erich (2008), *A szeretet művészete*, Háttér Kiadó, Budapest.
SZEPEŠ Mária (1990), *A mindennapi élet mágiája.*, Vízöntő Könyvek

18.

Dr.habil CZAKÓ Kálmán PhD
a Prevenációs szakosztály korábbi elnöke
egyetemi docens, neveléstudomány

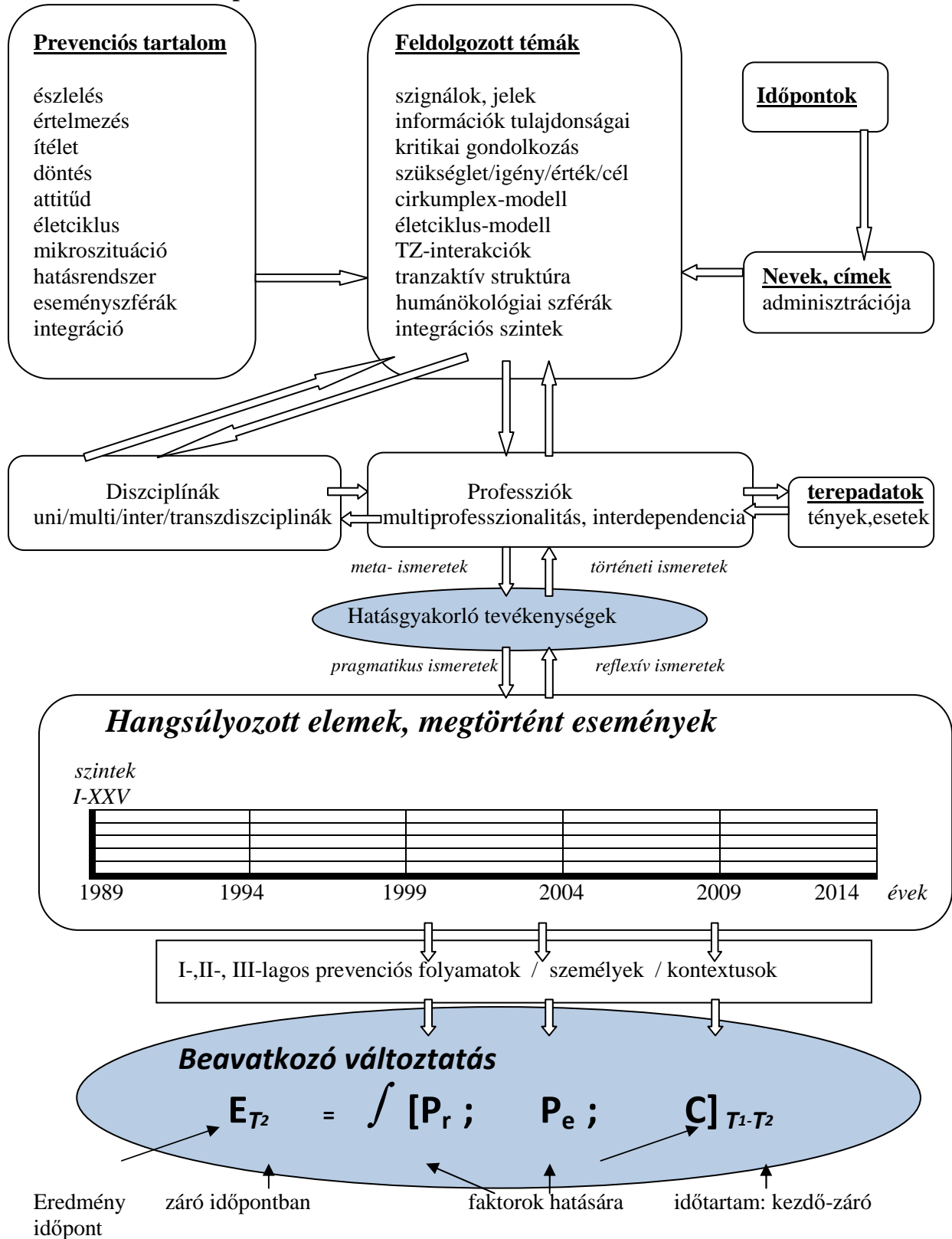

90

A PREVENCIÓ EREDMÉNYÉNEK KIALAKULÁSA, A PEDAGÓGIAI TRANZAKCIÓ IDŐIGÉNYE

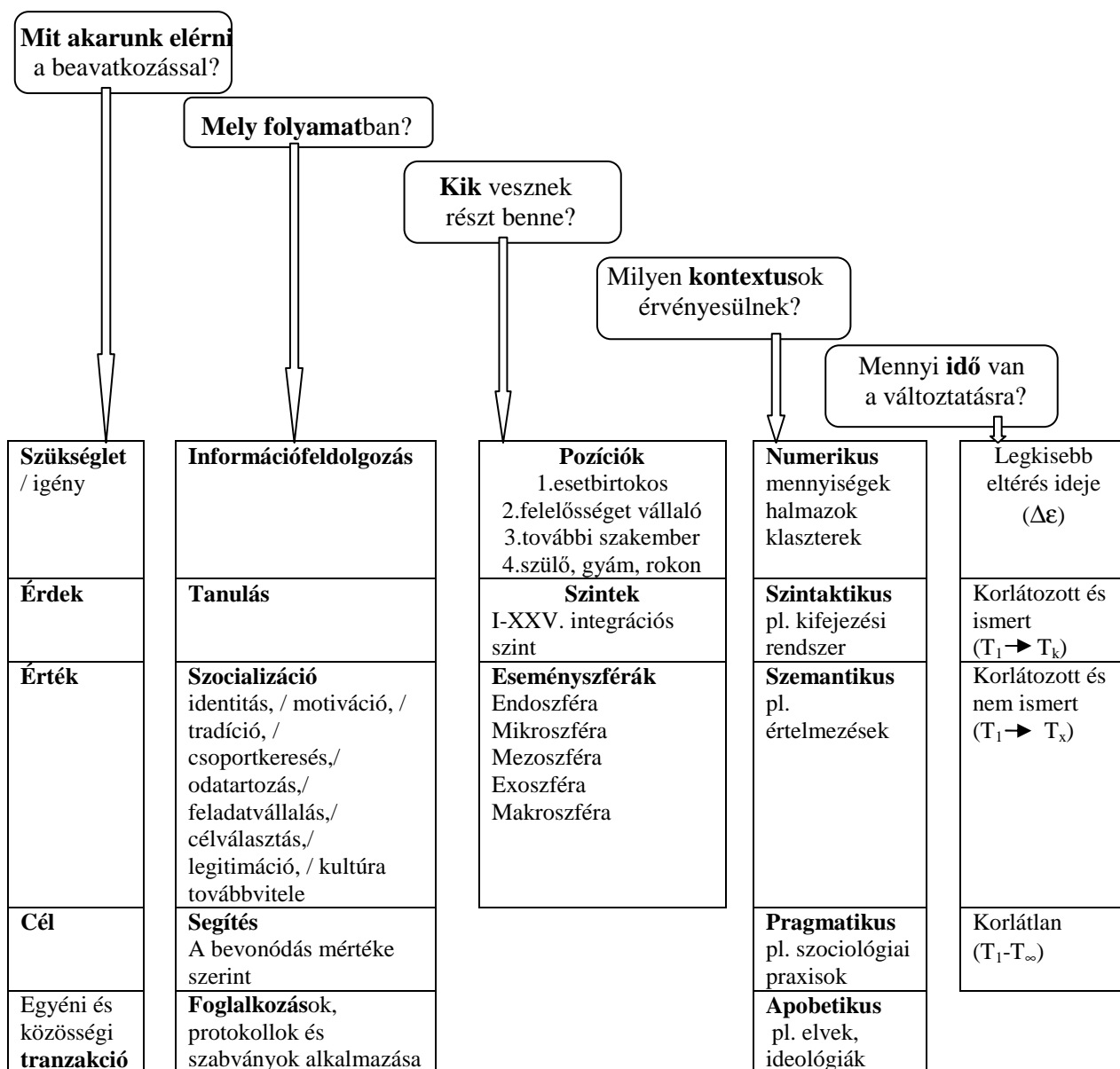
⁹⁰ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Átalakító hatás

1. Mentális térkép

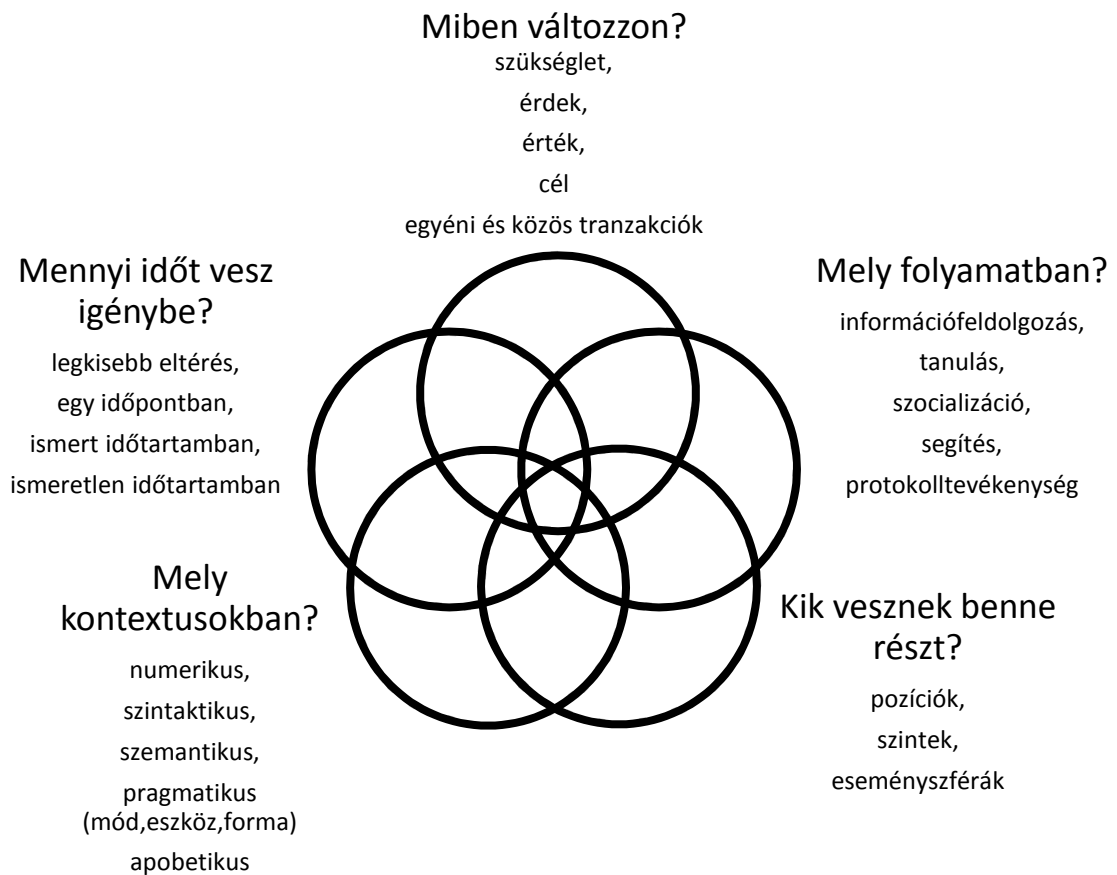

2. Az aktualizált elemek kapcsolatrendszere

A *hatásyakorlás szituációjában* aktualizált elemek tranzaktív kapcsolatrendszert hoznak létre. Megválaszolendő kérdések a felelős tevékenységhez:

1. ábra
Prevencióval kapcsolatba hozott tartalmak

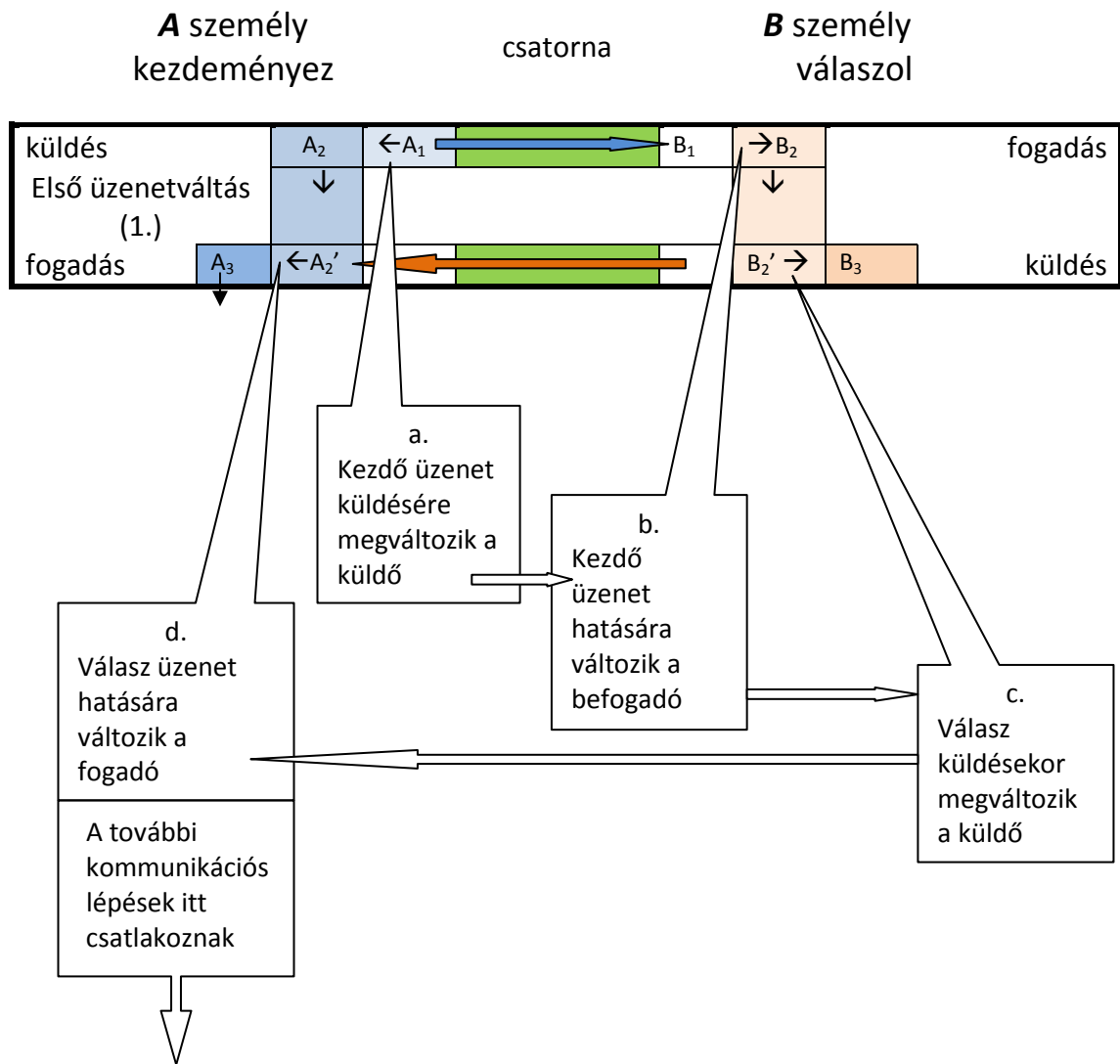
2. ábra
Tematikus kapcsolatok az egyes tartalmak között

3. Időigényes állapotváltozások

3.1. Állapotváltozások egy üzenetváltás folyamatában

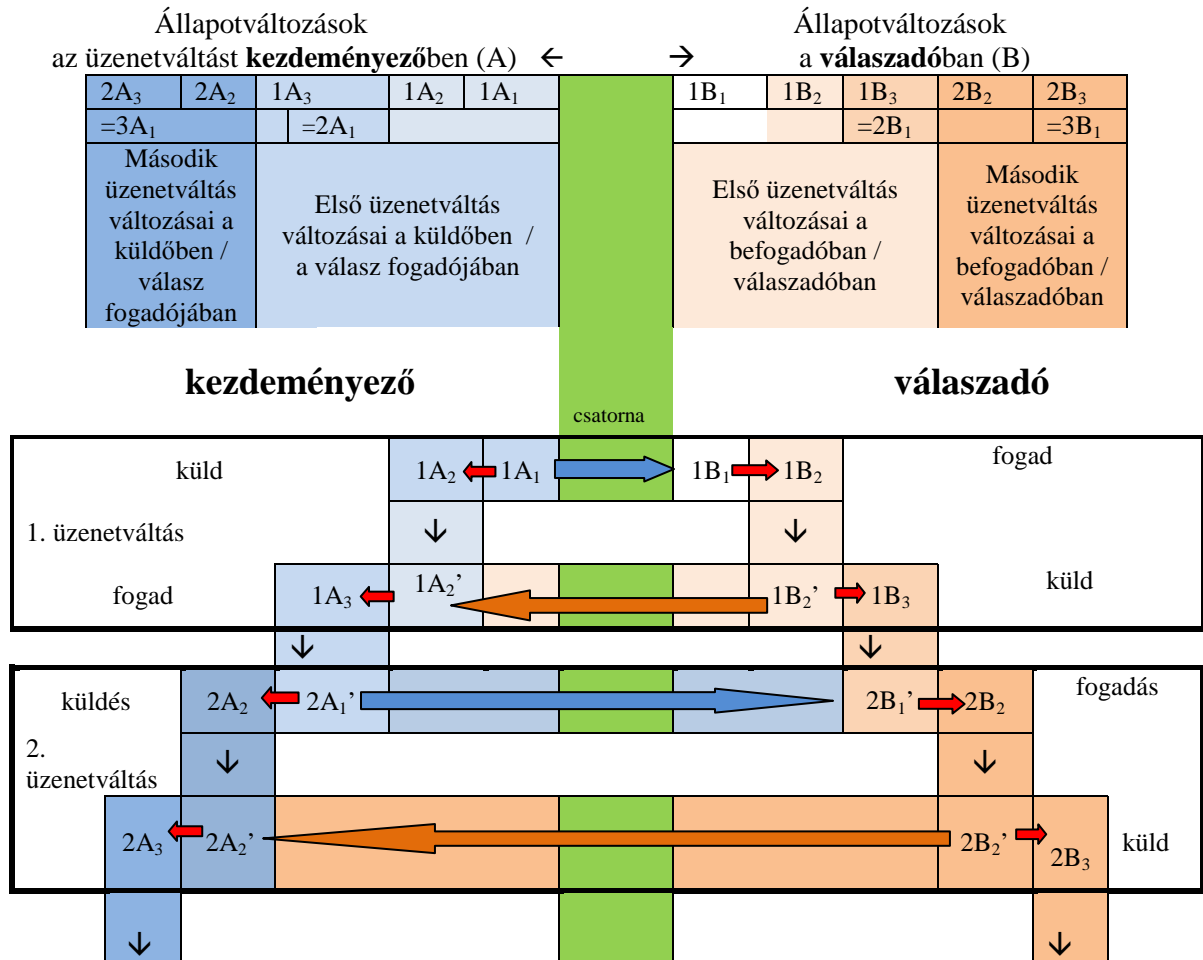
Jelmagyarázat:

A tranzakcióban szereplő információforgalom (\Rightarrow) és hatásgyakorlás (\rightarrow) az üzenetváltásban mindhárom faktor együttes érvényesülésében valósul meg adott időhatárok között.

3.ábra
Állapotváltozások helye az üzenetváltásban

3.2. Állapotváltozások egymást követő üzenetváltásokban

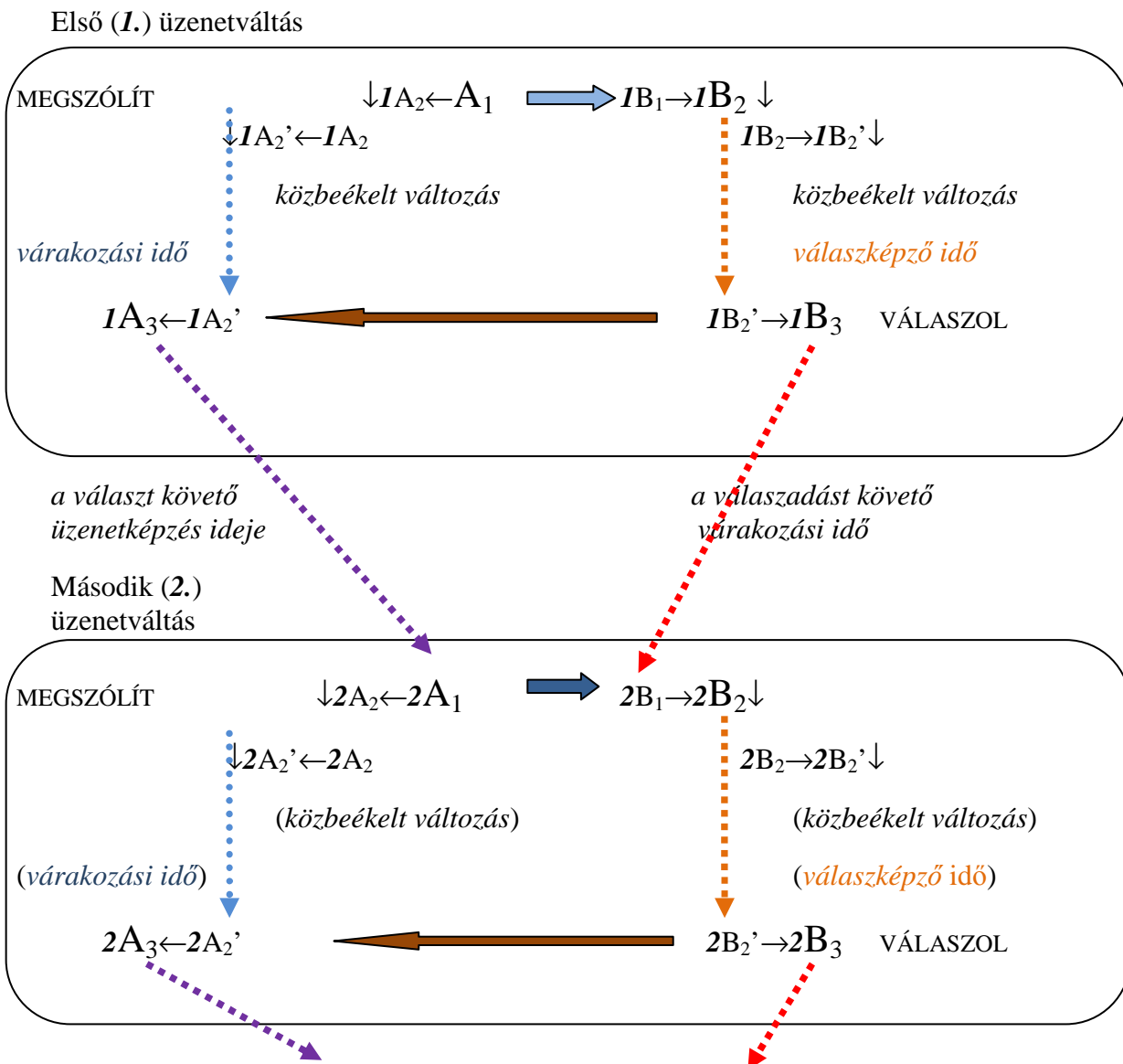
4. ábra

Az egyes üzenetváltások egymáshoz kapcsolódnak

Témaközpontú interakciókban a személy és a közösség valamivel áll kapcsolatban. A hatásgyakorlások üzenetváltó kapcsolatban állapotváltozásokat hoznak létre. Az állapotváltozások minden tranzakció során kettős eredményhez vezetnek. Egyik ezek közül kifelé, a környezetre irányul, a másik befelé irányul. Tehát aki másokra hat, maga is átalakul, és aki mások hatását befogadja, az is átalakul.

A hatásgyakorló személy integrációs szerinti identitásának megfelelően lép akcióba és fogadja be az őt érő hatásokat.

3.3. A válaszképzési és várakozási idők helye a tranzakciókon belül és a tranzakciók között

5. ábra
Várakozási és válaszképzési idők helye

Személyes munka, intézményi tananyag elkészítése, folyamatmenedzsment megvalósítása, kormányzati tevékenység végzése, nemzetközi jogi keretek létrehozása kapcsán jól lehet érzékelni, hogy a hatásgyakorlás állapotváltozást eredményez, ami időt igényel. A kommunikáció sem folyamatos, a fókuszba helyezett témák sem azonosak, a helyszínek és szituációk gyorsan változhatnak, stb. tehát az idő gyorsabban múlik, mint amennyi hatás irányítására képesek vagyunk. A váratlanok, közbeékelődő hatások szövevénye a tudatos tevékenységgel együttesen jelenik meg, ami az előrelátó és tapasztalaton alapuló beavatkozások esélyét befolyásolja. A személy szabad döntéseit érő hatások és törekvéseit kialakító motivációk a preventív munkát befolyásolják, ami azt

eredményezi, hogy tudásunk alapján tevékenykedve sem lehetünk biztosak a legjobb eredmény elérésében.

4. Állapotváltozások az integrációs tér szintjeiben és szintjei között valósulnak meg

Jelmagyarázat:

Folyamatrész	Kezdeményező (A) üzen és megváltozik	Kezdeményező (A) vár, fogad és megváltozik	Megszólított (B) befogad és megváltozik	Megszólított (B) készül, válaszol és megváltozik
Állapotváltozások	$A_2 \leftarrow A_1$	$A_3 \leftarrow A_2' \leftarrow A_2$	$B_1 \rightarrow B_2$	$B_2 \rightarrow B_2' \rightarrow B_3$
A változás száma	$\Delta \mathbf{1}$	$\Delta \mathbf{4}$	$\Delta \mathbf{2}$	$\Delta \mathbf{3}$
Belső és külső hatás				

Szint	A szint megjelölése	Kezdeményező (A) üzen és megváltozik	Kezdeményező (A) vár, fogad és megváltozik	Megszólított (B) befogad és változik	Megszólított (B) készül, válaszol és megváltozik
		$A_2 \leftarrow A_1$	$A_3 \leftarrow A_2' \leftarrow A_2$	$B_1 \rightarrow B_2$	$B_2 \rightarrow B_2' \rightarrow B_3$
		$\Delta \mathbf{1}$	$\Delta \mathbf{4}$	$\Delta \mathbf{2}$	$\Delta \mathbf{3}$
XXII.	Globális				
XXI.	Interkulturális				
XX.	Kulturális				
XIX.	Kontinentális				
XVIII.	Regionális				
XVII.	Szubregionális				
XVI.	Ország				
XV.	Ország-rész				
XIV.	Ország-régió				
XIII.	Megyei és Budapest				
XII.	Járás				
XI.	Megyeszék-hely				
X.	Megyei jogú város				
IX.	Város				
VIII.	Nagyközség				
VII.	Körjegyzőség				
VI.	Község				
V.	Intézmény				
IV.	Csoport				
III.	Család				
II.	Egyén				
I.	Tárgy				

6. ábra

Az integrációs tér a tranzakciók horizontális és vertikális irányú hatásakorlátságának tere

Bármely szereplő, bármely állapotában, bármely szint másik szereplőjével képes a kommunikatív pozícióban tranzakció hatására változni (küldés hatására történő változás: $\Delta 1$, $\Delta 3$, vagy befogadás hatására $\Delta 2$, $\Delta 4$ történő változás során).

A gyakorlat alapján kiemelt szintekként szoktuk kezelni a globális, nemzetközi, országos, intézményi és egyéni szintek üzenő és befogadó személyeit magukban foglaló szinteket, akik a szintnek megfelelően hosszabb-rövidebb idő alatt tudják az egyes tranzakciókat megvalósítani. Minél magasabb az integrációs szint, annál integráltabb összetevő együttes hatására alakul ki az eredmény, ami a várakozási és a válaszadási idő meghosszabbodását is jelenti. Hazánkban a prevenció eseményei között a pedagógiai prevenció elsősorban az iskola-intézményekben valósítható meg, ám a neveléstudomány teljesebb értelmezési keretben mindenkire érvényesíthető, bármely szinten és szituációban, abban bármely szerepben vesz részt a tranzakciókban. A 25 év eseményei bizonyítják, hogy a diszciplinaritás, a professzionalitás, a folyamatmenedzselés területén egyre bővülő lehetőségekkel gazdagodhat az a gyakorlat, ami lehetséges volna a tudomány és az irányítás/kormányzás lehetőségei szerint. A prevenció gyakorlatára vonatkozó elveink, reflexív és történeti ismereteink mozaikszerű eredmények alapján alakíthatók ki. Az együttműködés és a hálózati munka nagyon differenciált érdekek, eltérő értékek és esetlegesen finanszírozott célokhoz igazodott az elmúlt negyed században. A preventív területek, események összesítése fehér foltok megszüntetésével jár együtt, melyben – szakosztályi törekvésünk lehetőségei szerint is – szorgalmas munkával részt kívánunk venni.

5. Időt igénylő változások

Intra-tranzakcionális időfelhasználás eseményei:

a. az üzenetküldő belső változása:

a.1. az adó tranzakciója során

a.2. a vevő tranzakciója során

b. az üzenetbefogadó belső változása

b.1. vevő hatásra bekövetkező változása

b.2. adó hatásra bekövetkező változása

c. a személy adott tranzakciótól elkülönített, saját folyamatainak párhuzamos megvalósulása

Inter-tranzakcionális időfelhasználás:

a. válaszképzés üzenetváltások között

b. várakozás üzenetváltások között

c. a személy adott tranzakciótól elkülönített, további folyamatainak párhuzamos megvalósulása

Az egészség épségének fenntartása folyamatos feladat, ami által a dinamikus egyensúly állandóságát biztosíthatjuk lehetőségeink szerint. Biológiai, pszichikai és mentális adottságaink révén fejleszthetjük képességeinket ezen a téren, de egyéni és közösségi lehetőségeink – bár tág térben helyezkednek el – mégis korlátozottak. Különbözőek vagyunk abban is, hogy lassan vagy gyorsan reagálunk-e, aktívak vagy passzívak vagyunk-e. Időre van szükségünk a szocializáció, a tanulás, a segítség az egészségfejlesztés stb. tranzakcióihoz.

19.
MÁHR Gábor

,nem vagyunk egyedül sohasem'

Az én bánatom

Az az én bánatom,
ha Isten sír bennem,
és én hagyom.

20.

OROSZ Árpád

görög katolikus pap

HÍDÉPÍTÉS A FOLYÓ KÉT PARTJÁRÓL KIINDULVA

Gondolatok a cigányságról

A cigányság Magyarország leginkább veszélyeztetett csoportja. Sürgető feladat a cigányság problémáira megoldást keresni, és mihamarabb orvosolni. Felemelkedésüket azonban számos akadály nehezíti: szegénység, szegregáció, munkanélküliség, alacsony iskolázottság.

Hazánkban a mélyszegénység fogalmát gyakran azonosítják a cigánysággal, holott a mélyszegénység nem egyértelműen származás függő. A már említett okok miatt azonban – aluliskolázottság, munkanélküliség, negatív etnikai megítélés - sokan sztereotipizálnak. Bár kijelenthető, hogy a mélyszegénységben élők jelentős része cigány származású. Szakértők becslése szerint a Magyarországon mélyszegénységben élők mintegy negyede roma, akik szegregált, hátrányos helyzetű térségekben élnek szinte minden munkalehetőség nélkül.

A magyarországi romák jelentős része az ország gazdasági, infrastrukturális és foglalkoztatási hátrányokkal sújtotta kistérségeiben él. A roma népesség Magyarországon belüli területi megoszlása meglehetősen egyenlőtlen: Délnyugat- és Északkelet-Magyarország a hagyományos megtelepedési területük, amire mind a szociológiai felmérések, mind a népszámlálási adatok rámutatnak. Ebben a két térségben él a hazai cigányság mintegy kétharmada, utóbbiban nagyjából a fele.

A roma háztartások jelentős részének az állami és egyéb szociális juttatásokon kívül nincsen állandó jövedelme. A halmozódó mélyszegénység pedig alternatív jövedelemforrások, sokszor pedig illegális tevékenységek, valamint kriminalitás megjelenését eredményezi. Általában vizes, fűtetlen, zsúfolt és rossz minőségű lakásokban laknak. Bútoraik alig vannak, azok jobbára fekhelyekre korlátozódnak. Értelemszerűen nem alakulnak ki a lakásban különböző funkciójú helyiségek, csak egy olyan számottevő tér van, ahol az élet zajlik. Együtt, egy szobában, sőt egy ágyban is alszanak szülők, gyerekek, testvérek. Ott főznek, ahol alszanak, s ott kellene a gyerekeknek is tanulniuk, ahol a szülők dolgoznak vagy a telepiek összesereglenek. Ezekben a lakásokban víz jobbára nincsen, ezért a tisztálkodási lehetőségek sem adóttak. Itt nem beszélhetünk a lakás berendezésének rendjéről, kulturális előírásokról. Olyan bútorok vannak, amihez a család éppen hozzájutott. Ez nem a kultúra választása, ez a szegénység kilátástalansága.

A cigányságnak gyors segítségre van szüksége. A legsürgetőbb a szegénység felszámolása, a munkához jutás, az egészségügyi problémák és a lakáshelyzet megoldása.

Nagyon fontos lenne a cigánygyerekek iskolába járása, érdekeltté téve a tanulásban mind a gyermeket, mind szüleit. Erre egyik felkészítő az óvoda, ami sokuknak elérhetetlen. A szülőkkel is foglalkozni kell: meg kell őket is tanítani írni, olvasni, hogy lássák ennek fontosságát, tudjanak segíteni gyermekeiknek, számukra is fontos legyen a gyerekek iskolázottsága.

Ezekből következik, hogy a pasztoráció nem folyhat csak lelki szinten. Az evangelizációval együtt kell járnia a szociális gondoskodásnak, az anyagi és egészségügyi körülmények javításának.

Sajnos nagyon sokszor előítélettel vélekedünk a cigányokról. Ebből kiindulva a cigánypasztoráció kétrétű feladat. Nemcsak a cigányok felemelésével, a társadalomba való bevonásával kell foglalkozni, hanem a többségi társadalmat is alkalmassá kell tenni arra, hogy képesek legyenek be- és elfogadni őket.

A cigánymisszió lényege a cigányokkal való együttélés, együttgondolkodás. A társadalomnak fel kell készülnie a cigányok befogadására. Nagyon fontos a párbeszéd a cigányok és a nem cigányok között. Alkalmassá kell tenni a társadalom tagjait arra, hogy befogadják a cigányokat, akarjanak velük kapcsolatot teremteni, lássák meg bennük is az embert, az értéket, az emberi értékeket.

A cigányság történelme, megpróbáltatásai, vándorlásai, vallási hiedelmei, kultúrájuk mind meghatározzák őket. Ezek mélyebb ismerete nagyban segítené a cigányok és a nem cigányok közötti közeledést, az emberibb elfogadást.

Nagyon nehéz feladat a cigánypasztoráció. A cigányok és a nem cigányok közötti hidat mind a két oldalról építeni kell. Meggyógyult, megújult emberi kapcsolatokra van szükség. A cigánypasztoráció a cigányok és a nem cigányok pasztorációját is kell, hogy célozza. A cursilló egy nagyon kicsi lépés ebben a nagy feladatban. Már több cigány is részt vett ezen a lelki gyakorlaton. Talán a résztvevők hazavitték valamit abból, hogy a cigányok is emberek, vannak érzéseik, szeretik a gyerekeiket, ők is mindent megtesznek értük. Imádkoznak, szeretik a Szűzanyát. Bízom benne, hogy a cigányok is hazavitték, hogy itt őket elfogadták, meghallgatták, testvérként kezelték őket, leültek velük egy asztalhoz.

A cursilló három napja során az egyik legfontosabb feladat a helyes énkép kialakítása. Az első este elmélkedései és a Keresztút mind ezt a célt szolgálják. Olyan kulcskérdések hangzanak el, mint „Ki vagyok én?”, „Milyennek lát engem az Isten?”, „Milyennek teremtett engem az Isten?”. Az első este szilencium van, lehetőséget teremtve ezzel is a résztvevők számára, hogy elcsöndesedve magukba nézzenek és megtalálják a fenti kérdésekre a választ. Az alap, amire mindenki el kell, hogy jusson, az az, hogy – Bőjte Csaba testvér szavaival – „Isten nem gyárt selejtet”. A cigány testvérek is ekkor ismerik fel, hogy értékesek, fontosak az Isten számára, részei Isten tervének. Miközben a civil életben folyamatosan azt akarják elhíttetni velük, hogy értéktelenek, feleslegesek, sőt, hogy teher a létük a társadalom számára, addig a cursillóban megtapasztalhatják az Isten végtelen szeretetét. Azzal térnek haza, hogy tudják: az Isten szereti őket. Ezzel párhuzamosan a nem cigány résztvevők is megtapasztalják, hogy mire képes a szeretet. Képesek lesznek az előítéleteiktől – ha nem is teljesen, de – megszabadulni, megtanulják a cigány emberben is a testvért és Krisztust látni. A cursillónak sikerül a – sokszor igen jelentős – gazdasági, kulturális, szociális és képzettségbeli különbségek helyett az egyezőségeket megmutatni és felerősíteni: Isten gyermekei vagyunk, Krisztus testvérei vagyunk, cigányok és nem cigányok egyaránt.

Igazán hatékony pasztorális eszközként csak akkor tud működni a cursilló, ha a fent leírtak alapján mindkét oldallal egyszerre foglalkozik. Nem lehet – nem szabad! - külön „cigány cursillót” csinálni. Fontos feladat, hogy a szolgálatba is egyre több cigány származású munkatársat vonjunk be. Azt tapasztalom, hogy a közösség formál. Hazatérve a cursillóról, ha csatlakoznak a közösséghez, lesznek terveik. Szépítik a kápolnát, programokat szerveznek, zárandoklatot, lekipásztori segítségre van szükségük, de egyre több mindent önállóan is megoldanak. Ezzel párhuzamosan törekszenek rendezni az életüket. Többen festették szépítették házaikat, utána kérték, hogy legyen is megszentelve. Fát vásároltak télre, a gyermekekre is tudatosabban figyelnek, járjon a gyermek hittanra, legyen elsőáldozó, bérmálkozó. Többen olvastak már szentek életéről szóló könyveket és érdeklődnek a vallási témájú könyvek, filmek,

zenék iránt. Törekcszenek, Isten parancsai szerint élni, megtanulni bízni az ő kegyelmében. Sokat kell őket bíztnatni, de mindannyian gyarló emberek vagyunk.

A cursilló senkit nem változtat meg kívülről, mintegy erőszakkal. Nem alakítja át az embert, de az Isten szeretetével arra indít mindenkit, hogy ő maga akarja a változást. Ilymódon a változás mégis megtörténik, de belülről. Segít felszítani a vágyat, hogy olyan legyek, amilyennek minden ember teremtett: Isten-képmásnak. Ezt pedig minden emberben, professzorban és írástudatlanban, szegényben és tehetősnben, elítéltben és szabad emberben, cigányban és nem cigányban el lehet érni.

E budapesti pedagógiai konferencián rengeteg téma felmerült, amivel segíteni kellene a cigányságot. A sok-sok felvetés mellett azonban bátorkodom megjegyezni, hogy a HIT, az ISTEN SZERETETÉNEK MEGTAPASZTALÁSA dolog, ami felforgatja addigi életüket, s egyszerre szinte mindent megváltoztat: foglalkozik a gyermekével (étel, ruha, idő stb), környezetével (megkapálja a kertjét, eltakarítja a szemetet...), közösségi életre vágyik (együtt imádkozni, énekelni...), megjelennek az ünnepek az eddigi sablonos, egyhangú életben (vasárnapok, ünnepek), visszaszorul a bűnözés (hiszen becsületes keresztény életre törekszik), rendeződnek kusza emberi kapcsolatok (házasságot kötnek templomban, hűségre törekszenek) stb.

Tehát minden szinten jó a segítség számukra, de a legtöbb az, ha a szívüket Isten tölti be, s átveszi a „vezetést” egész személyiségükben.

A mellékelt felvételeken arról a 3 napos cursillóról vallanak, ahol megváltozott az életük.

21.
MÁHR Gábor

,nem vagyunk egyedül sohasem'

Az én örömem

Az az én örömem,
ha Isten szeret bennem,
és én is szeretem.

Dr.habil CZAKÓ Kálmán PhD
 a PREVENCIÓS szakosztály korábbi elnöke
 egyetemi docens, neveléstudomány

25 ÉV

A PREVENTÍV PEDAGÓGIAI MUNKÁT MEGALAPOZÓ ISMERETEK ÉS TAPASZTALATOK, VALAMINT AZ EREDMÉNYEK ELÉGTELENSÉGE

1. Információk – információ tulajdonságai (numerikus, szintaktikus, szemiotikus, pragmatikus, apobetikus) tulajdonságai – filozófiai megfontolások / Minőség / Léte-tér-idő, valóság állapot, dinamikus állapot, változása,

1.1. Mennyiség, szám, skála, adat - Mérés – Statisztika – Folyamatirányítás **Mérhetőség**

A hiteles mérés igazolt, kiválasztott paraméterek szerint tényeket állapít meg, állapot leírását és csoportosítását alapozza meg. - A megelőzés során az előrelátás és a tapasztalat alapján járunk el, amely során az *előfeltételezéseket* igazolni kell, a *kiválasztást* döntésnek kell megalapozni, az *adottságokat* tényekre támaszkodva kell megállapítani, az *állapot azonosítását* méréssel kell megalapozni és a szétválasztás során kell képeznünk eltérő *halmazokat* az eseménytérben. Mérőeszközök számértékben kifejezett információt szolgáltatnak, amelyek valamely független és valamely függő változó között definiált kapcsolat szerint jönnek létre. A kapcsolat valamely függvényben adható meg. A független változó a függvény értelmezési

⁹¹ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Mérleg

tartományát (D_f), a függő változó a függvény értékészletét (R_f) adja meg. – Aminek értékeit mérőeszközünk nem tudja az adatképzés során megalapozni, annak mérhetősége nem rögzíthető a fizikai rendszerek adatai között, annak nincs helye az adatbázisban.

Jelek

Adataink jelekre épülnek. A különböző jelféleségek leírására többféle lehetőségünk van.

Ssz.	Jelcsoport neve	A jelcsoport tulajdonsága	Leírhatósága
	folytonos jelek	idő és érték folyamatos	a. képlettel b. grafikusán c. differenciál egyenlettel d. értékfelsorolással (értékkészlettel)
	diszkrét idejű jelek	egyenletes eloszlású időpontokban vett jelértékek egy számsort képeznek	a. képlettel b. rekurzív formulával
	kvantált jelek	(=lépcsős) megszámlálható számhalmazból diszkrét értékű jelek	c. grafikusán d. értékfelsorolással (értékkészlettel)
	digitális jelek	<i>időben és értékészletében diszkrét</i> jelek	

Skálák

Az ember az információk kifejező rendszerét valamely, számára értelmezhető szintaktikai rendszer kialakításával alkotja meg és az értelmezés szerint felfogott jelentés révén cselekszik és gondolkodik.

Valamely objektum jellemzésére egy meghatározott változójának az értéke szolgál. A változó tulajdonságra, attribútumra, jellemzőre, karakterre vonatkozik, és valamilyen értéke, azaz karakterállapota, megvalósult formája van. Akkor mondjuk, hogy az adat **definiált adat**, amikor meg van határozva, hogy milyen objektum és milyen változó milyen értéket vesz fel. A számsorok és a megfigyelés tárgyának tulajdonságai között hasonlóság van, amely alapján skálák alakíthatók ki.

Az **skálák négy típusát** különböztetjük meg. Ezek: 1. nominális, 2. ordinális, 3. intervallum skálán vagy 4. arány skálán mért adat. A statisztikai műveletek a skála típusától függenek. [Stevens, 1946] A megfigyelés tárgyának tulajdonságaihoz *szabályok* alapján számértékeket kell hozzárendelnünk, azután a felhasználandó *skála matematikai tulajdonságait*, továbbá a matematikai tulajdonságnak *megfelelő statisztikai műveletek és eljárások körét* figyelembe kell vennünk. Az alapvető műveletek az egyenlőség vagy a sorrendiség *meghatározására*, az intervallumok/különbségek egyezőségének vagy a hányadosok egyezőségének *vizsgálatára* irányulnak. – A skálák problematikáját az elméletek összetettsége, illetve a matematikai alapok felhasználhatósága szerint vehetjük figyelembe. Filozófiai területre vezet a megfigyelt jelenség mibenlétének megállapítása és a jellemzésére alkalmazott tulajdonság kiválasztása. – Ezek eredményeként válaszolható meg az a kérdés, hogy az adat valóban reprezentálja-e azt, amire vonatkozik. Több-e a kapott számadat, mint a műveletek eredménye? Vagy a szám nem tulajdonsághoz rendelést jelent, mert a mérés csupán a mennyiség megállapítását tartalmazza, a mennyiségi jellemzők közötti kapcsolatokat jellemzi? Nemzetközi standard kézikönyvként Agresti műve szolgál. [Agresti, 2002] Az ordinális skálákon végezhető műveletek és tesztek, különös tekintettel a sztochasztikus egyenlőségek, különbségek vizsgálata magyarul is hozzáférhető. [Vargha, 2007]

Valamilyen kódnyelv használatával kódolt információ alkalmas arra, hogy parancs legyen a számítógépnek, ami a parancsot végrehajtja. A gépi adatfeldolgozás eredményének értelmezője az ember.

Kauzális rendszerek leírására törekszünk

A valóság része a fizikai rendszer. A valóság kauzális (ok-okozati) összefüggéseknek ad helyet, ezek egy részét képezik a fizikai rendszerek (adott időpontbeli állapotuk nem függ a jövőtől), amelynek változásait állapotjellemzők értékeinek megváltozásával követhetjük. A változásokat értelmezzük.

1.2. Jel- észlelés - fehér foltok

Jel

A {jel – rendszer – időtartomány} fogalomcsoport tagjai a műszaki ismeretanyagban definícióknak megfelelően három pillért alkotnak azon információk nagyobb egységbe rendezéséhez, amelyeket valamely valóságos folyamat mérhető mennyiségeiről szerzünk be mérőeszközökkel.⁹² – A definíciók axiomatikus és heurisztikus mivoltuk szerint a lezáró vagy a továbbutaló kifejezés lehetőségét, a behatároló és a kifejtendő értelmezések lehetőségét rejtik magukban. Ahogyan a teljes azonosíthatóságra, leírhatóságra törekvés és a mindig kiszabadulni akaró, megköthetlenségre irányuló törekvés két, egymástól eltérő szándékból ered, eltérő szándékot rejt a műszaki világ eseményeinek megismerésére valamint a művészi, személyes események megismerésére való törekvés.

Fehér foltok

Az emberiség kultúrtörténete rámutat arra a tényre, hogy miközben a mérhető és tudatos tevékenység ténszerűségét kívánva legyőzzük az alkotás egyes folyamatainak bizonytalanságát, a meg nem mért és fel nem ismert folyamatok jelenlétében tevékenykedünk. Ennek bizonyítéka a folyamatos korrekció, a 'véletlenekkel' való küzdelem, az új problémák megoldásának folyton megújuló szükséglete, az ismeretlen kutatása, a globálisan mindig jelenlevő feladatok ellátása, új kérdések és új kérések felmerülése, új tapasztalatok megszerzése. A mérőeszközök fejlesztésének meg nem szűnő kötelezettsége annak bizonyítéka, hogy a 'tegnap eredményei holnap felülmúlhatók' a megszerzett információk alapján. Hiányok, tudatlanságunk jelenléte a művészetek, az emberi minőség fejlesztésének állandó kiindulópontja. Bár a tapasztalatok tárháza gazdagodik, előrelátásunk sohasem tökéletes. A megelőzés arra irányul, hogy adott elérendő állapot megvalósítására egyre nagyobb biztonsággal eljussunk. Minthogy sem a kockázat, sem a bizonytalanság nem szüntethető meg az ember életében, minthogy külső eszközrendszer sohasem elegendő az emberi döntés szabadságának sem az elvételére, sem a megadására, azért felértékelődik a minták, a jóakarát szerepe, a valóság elfogadása, az igazság keresése, az alkalmasság és a hozzáértés növelése. Az emberi dimenziók épsége mindig több mint a mérési eredmények alapján létrehozható legjobb. A jelek – a rendszerek – az időtartamok az ember által irányítható szférán túlra nyúlnak. Az ember része annak, amelyen nem képes kívül helyezkedni. Erre szoktunk utalni a természeti törvények, a történelmi események esetében, de így van ez a személy esetében is saját maga és a közösség megismerése terén.

Észleléseink magyarázatára törekszünk, kísérleti eredményeinket kiértékeljük, értelmezzük az „idők jeleit”, megtervezzük tevékenységünket, elképzeléseink megvalósítására törekszünk, az egész világ felfogására, megértésére, magyarázatára

⁹² http://e-oktat.pmmf.hu/webgui/www/uploads/images/813/JR_BSc_Lev_ea_01.pdf

irányulva nemzedékről nemzedékre adjuk tovább tudásunkat. A 'fehér foltok' megszüntetésére törekvő ember felfedezőként, a 'homo faber' az események alkotó és cselekvő részeseként, a homo politicus' a történések alakítójaként tevékenykedik, stb, de mindig csak viátor, azaz úton levő mindenki, aki olykor sikeresen a helyes irányban halad, olykor deviáns módon utat elhagyóként tévelyeg a természet 'édenkertjében' vagy megtévedve keresi erőt adó forrásait környezete 'ördögi kínálatából'.

Műveletek

A 'műveletek' adatokhoz kötöttek. Ha megengedjük a fizikai és nem fizikai rendszerek közötti különbségtételt, akkor a műveletek vonatkozásában is az adatokhoz és a nem-adatokhoz-kötött műveletek lehetőségét is számon kell tartanunk.

2. Adottságok, képességek, felelősség, kompetencia

Emberi mivoltunkból következően kompetensnek, azaz illetékesnek, jogosultnak, tudás megszerzésére, a nehézségeken felülkerekedésre, küzdelemre képesnek tartjuk magunkat, olyannak, aki a létező világ sokféleségének kezelésére, a jelenségek felfogására, mértékekhez igazodásra, együttműködésre, kommunikációra, kapcsolatra hivatott. - Hiányosságaink azokban az élőlényekkel, eszközeinkkel összehasonlítva is kitűnnek. Például látásunk az infravörös tartományban tökéletlen egyes madarak látásához képest, vagy 'meghosszabbított érzékszerveink', eszközeink közül a távcsövek sokkal nagyobb felbontásban képesek a jelek felfogására, mint a szemünk és mobiltelefonunk adatfelvételét, működése folyamatát is csak a képernyőn követjük. Az élőlények között megkülönböztető képességeinket is tudatosíthatjuk. Értelmi képességeink, kultúránk, kapcsolatteremtő képességünk sokoldalúsága alapot ad rá.

Hangok, ritmusok, érintések jelentőségét mérlegeljük, generációk összetartozását, minták szerepét értékeljük. Múltunk, jelenünk, jövőnk elfogadását akarjuk elérni azzal, hogy születésünktől kezdve erősítjük egymást a családban, tanítjuk és fejlesztjük a követő nemzedék tagjait intézményeinkben. Sokfélék vagyunk, eltérő életszakaszban alkotjuk közösségeinket. Egymás elfogadása és egymás javának munkálása adja azt a közös alapot, amelyben a jóakaraton túl megnyilvánul az emberi életminőség fejlesztésére irányuló törekvésünk. Közös jövőnk nemcsak lehetőség, hanem elkötelezettségünk és felelős tevékenységünk tere is. Időnk több-kevesebb, nem kimeríthetetlen, erőnk korlátozott, de eredményesen felhasználható, forrásaink feltárhatóak, de nem kiapadhatatlanok. A hatásgyakorlás nem szünteti meg a várakozást és a megfontoltságot, de megalapozza azt a tényt, hogy munkánkat kellő időben felelősségteljesen elvégezhetjük.

A neveléstudomány annak a tudásnak a gyűjtőhelye, mely a személyek és generációk egymásra utaltsága és egymáshoz rendeltsége szerint az egyének és a közösségek fejlesztésének munkájában felhasználható.

A tranzakció változással jár, új állapot, az állapotjellemzők új értéke, új információ jön létre. - A vonatkozó állapotjellemzők valamely együtteséből új kompetenciaprofil alakítható ki az állapot befolyásolására hivatott személyre vonatkozóan. Ha a személy állapotváltozását **leíró jellemzők értékei** megalapozzák azon követelmények megjelölését, amelyek az állapota kezelésére való tudás és felkészültség meghatározását lehetővé teszik, akkor valamely hivatásra való felkészülés optimalizálható a társadalom egészében. A tapasztalatok és az előrelátás alapján például a **prevenciós feladatok tartalmának megfelelő professziók** kialakítása, azok egymáshoz való viszonya, a gyakorlati munka szinergiája az életminőség vonatkozásában eséllyel hozható létre. – A felkészítés és a tudás átadásának helye a képzés-nevelés intézményrendszere, mely számára az akkreditáció felelőseinek a felkészítés korszerű, hiteles anyagát kell

garantálniuk, hogy a képzésbe való belépés, a legitimációk megszerzése, valamint a professzió gyakorlása a jog és a társadalmi igények szerint biztosítható legyen.

3. Tranzakció, együttműködés, hálózatok

3.1. Tranzakció

Hatáskapcsolat. A kommunikáció kölcsönös, üzenetváltó kapcsolat, melyben egy üzenetváltás két felet igényel és legalább két tranzakciót tartalmaz (1.gerjesztőtől, 2.reagálótól).

Meghatározva az objektumot és a hozzá tartozó változó felvett értékét definiált **adat**okhoz jutunk. Amikor valamely tulajdonsághoz számértéket rendelünk, szabályokat alkalmazunk, ezt követően figyelembe kell vennünk a skála matematikai tulajdonságait, és csak azután végezhetjük el a hozzárendelhető statisztikai műveleteket és alkalmazhatjuk az eljárásokat.

Szabályokat alkalmazva **műveletek** révén határozható meg az egyenlőség vagy a sorrendiség, valamint műveletek révén vizsgáljuk az intervallumok/különbségek egyezőségét vagy a hányadosok egyezőségét.

A számsorok és a megfigyelés tárgyának tulajdonságai közötti hasonlóság alapján **skálák** (1. nominális, 2. ordinális, 3. intervallumskála, 4. arány skála) alakíthatók ki. – A skálák alkalmazása egész sor kérdés felvetéséhez vezet. Egyrészt a mérhetőséggel kapcsolható elméletek szövevényessége következményeként, másrészt a matematikai smeretek felhasználhatósága vonatkozásában. Az elméletek a megfigyelt esemény mibenlétét és fenomenológiai megközelítését fejtegetik, amit a számértékekkel nem tartanak szükségszerűen azonosíthatónak vagy leírhatónak. Azt a kérdést fogalmazzák meg, hogy a méréssel megállapítható-e valaminek a mibenléte, vagy a jellemző felvett értékeivel leírható-e az esemény. – A matematikai alapok alkalmazásakor az a bizonytalanság lép be a folyamatba, aminek megszüntetése csak akkor lehetséges, ha bizonyosságot szerzünk arról, hogy a számszerű eredmények nem csak a műveletek eredményei, hanem a valóságot hitelesen leírják.⁹³

A leírhatóság és a bizonyosság mint filozófiai és matematikai természetű kérdés tökéletesen nem válaszolható meg, és a hiányos megválaszolás állapotában az a lehetőségünk marad meg a gyakorlati beavatkozás követelményeinek következményeként, hogy előfeltételezéseket fogadunk el munkánk során. Filozófiai természetű hiányainkat illetően: a teljes valóságban megismerhető és a leírható egészszel szemben feltételezéseinket korszerűként, munkánk által megismert és leírt részként kezeljük és annak folyamatos fejlesztésére törekszünk. Matematikai alapok alkalmazását illetően: a teljesnek megfeleltetett tökéletes értékmegfeleltetés helyett a gyakorlatban elérhető optimális módon járunk el a matematika eszköztár használatával. Miközben a filozófiai és a matematikai kérdések későbbi megválaszolását elfogadjuk, a tulajdonság/adat és a mérés/szám egymáshoz rendelésében általánosan elfogadott gyakorlatot alkalmazunk. – Ha már most tudnánk a bizonytalanságokat megszüntető végső választ, akkor megválaszalnánk ezt a kérdést: 'Az adat valóban a vizsgált objektumot reprezentálja és a műveletek számszerű eredménye valóságos mennyiségnek felel meg?'

Vannak **előfeltételezéseink**. Vannak választásaink a sokaságból, és vannak számba vet adottságaink. Van szűrésre, kiválasztásra, szétválasztásra irányuló szándékunk.

Előfeltételezéseinket a vizsgálatok végén felül kell vizsgálni, és ha szükséges, korrigálni

⁹³ AGRESTI, A. (2002): Categorical Data Analysis. John Wiley & Sons, Inc. New York.

kell.

3.2. Együtműködés

A pszichikum egyes funkciókban – elképzelés, elvárás, reménykedés, félelem, képzelet, ábránd, stb – időben eltávolodik a fizikai rendszer oksági folyamatától. Terveink, elvárásaink, reményeink, félelemeink, képzeletünk, stb – a jelentől eltérő idővel hozza összefüggésbe az észleléseket és az élményeket. Azok megítélése, azonosítása, magyarázata lehet helytelen, hibás, a valóságtól elszakadó, elfogadhatatlan.

A felfogott jel (üzenet) gerjesztés a psziché számára, melyre vagy stabil (BIBO) típusú választ ad) (= bonded input implies bouded output), vagy amelyre labilis típusú választ ad, azaz meghatározott gerjesztésre nem meghatározott a válasz.

Ssz.	A megnyilvánulás (itt: kommunikáció) orientációja	A felek törekvését jellemzi	Mit tesz	Meta-alapja (az értékesség kritériuma)
1.	Eredményorientált	tényszerűség (objektivitás)	a kitűzött célt közelíti , az elért eredményt minősíti	épség
2.	Megértésorientált	tényszerűség (objektivitás)	észlelésből következtetve jut el az ítéletig	igazság
3.		kifejezésre juttatás (expresszivitás)	a mért és meg nem mért jelenségre utal, ha lehet írja le , fejezi ki	valóság
4.		kifejezésre juttatás (etikai/morális dimenzióban) (expresszivitás)	viszonzást nem várva javára tesz	jóság
5.		kifejezésre juttatás (esztétikai dimenzióban) (expresszivitás)	a szépet kifejezi	szépség
6.		normához igazodás (mértékek dimenziójában)	elfogadja mások eltérő látásmódját	helyesség

Az eredmény orientáltság és a megértés orientáltság lehetősége mindig jelen van a kommunikációban. Valójában a meta-alapok, a törekvés-elvei szűrőt képezve teszik lehetővé, engedik meg, hogy a kommunikáció folyamata eredményes, célját elérő legyen.

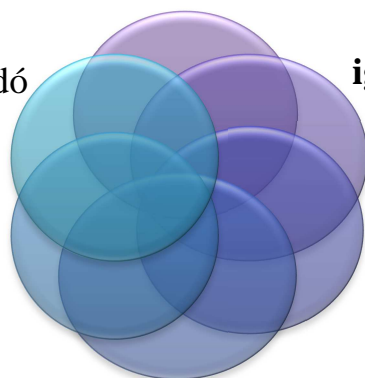
ép, egészséges, hasznos

jó, erkölcsös, mértékadó

igaz, logikus, elfogadható

szép, tetsző, élvezhető

helyes, törvényes, jogos

valóságos, megfeleltetett, látszólagos

Személytől függően az egyes meta-elvek, a kommunikációs törekvés során egymással kapcsolódnak, a kommunikációs folyamat tartalmát szűrik. Valamennyi szempont együttese adja meg a legtöbb követelménynek megfelelő végső tartalmat, mely a lehetséges tartalmak között a legkisebb halmazmetszetek egyik eleme lesz.

A kezdeti állapotban érvényesített szempont és a végső állapotban érvényesülő szempont lehet azonos, de lehet eltérő is. A kommunikációs folyamat által létrehozott megváltozott állapotok a felekben saját dinamikus egyensúlyi állapotuk szerint alakulnak ki. A kialakult új állapotban a törekvés vagy megfelel a korábbi elvnek/elveknek, vagy megváltozik.

A **tipizálás** lehet megtévesztő gondolkozásunk számára, de illusztrálja a kommunikáció polarizálhatóságát, továbbá az inputok és az outputok sokféleségét, valamint a kommunikatív rendszer labilitását. – Például a **művész** a jelek kapcsán fejezi ki bármiféle korlátozás elutasítását. Nem adja fel a valóság egészére irányulását abban a vonatkozásban, hogy a mérhető mellett a meg nem mérhetőre irányítsa alkotásaival a figyelmet, a kifejezhető mellé odaállítsa a kifejezhetetlenre utalást, a valódiságot ütköztesse az igazságosnak mondottal, az elfogadottat szembeállítsa azzal, ami nem értékes, vagy nem igaznak tartott, vagy nem valóságos. Alkotásának értelmezésében magára hagyja az alkotás szemlélőjét és bírálóját, és visszalép, „fényt hagy”⁹⁴ abban a tudatban, hogy „küldöncnek jöttem, s eltűnök majd, ha üzenetem általadtam.”⁹⁵ - A **mérnök** nevében hordozza azt a törekvését, hogy mért adatok alapján alkosson. Nem találja kellőképpen egzaktnak mindazt, amire csak utalhatunk. Következtetéseiben a mérhetőség feltételét nem tekintheti fölöslegesnek, a helyességet nem érzi elég konkrétan, szigorúnak, pontosnak. - A **filozófus** a Lét egészének megragadására a következtetések világában mozogva törekszik. A fizikai valóság kizárólagosságával, mérhetőségével szemben kétségeket fogalmaz meg, a kristálytisza ész logikáját igyekszik alkalmazni, miközben annak korlátaival is számot vet folyamatosan. - A **'homo politicus'** el kell hogy fogadja az emberek sok féleségét, miközben céljainak megvalósítására törekszik. A gyakorlat érdekében éppúgy megőrzi távolságát a logika vitatható eredményeitől, mint a művésznak azon törekvésétől, hogy elégedetlen legyen a kifejezhetetlen és a megérthetetlen kikerülhetetlen jelenléte miatt. Fontos a

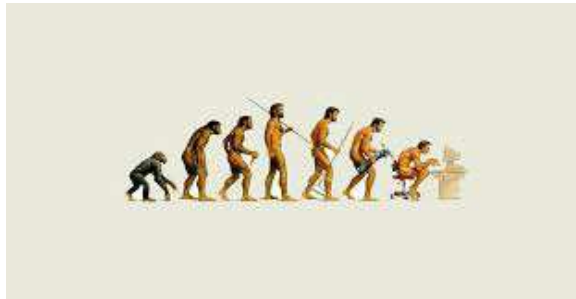
⁹⁴ MÉCS László: *Fényt hagyni magunk után.*

⁹⁵ MÉCS László: *Meteor.*

'politikus' számára, hogy hasznosíthatja a mérnök alkotóerejét a gyakorlat befolyásolásában.

3.3. Hálózatok

A hálózattal kapcsolatban beszélünk jelfolyamról, neurális hálózatról, Kirchoff-típusú hálózatról, stb.

96

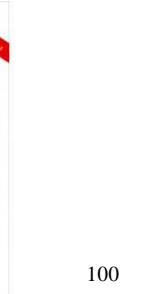
97

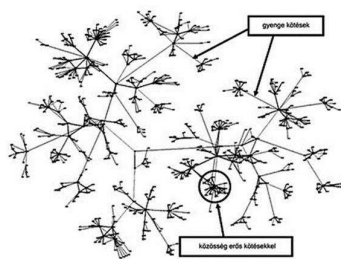
98

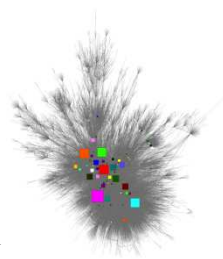
99

100

101

102

⁹⁶ <http://moly.hu/konyvek/fodor-gyorgy-halozatok-es-rendszerek>

⁹⁷ https://www.google.hu/search?q=H%C3%A1ll%C3%B3zatok&tbm=isch&imgil=-XCgzsoCr709AM%253A%253BCMw-X3S-k5zQsM%253Bhttps%25253A%25252F%25252Fw1.inf.unideb.hu%25252Fhalozatok-spec.&source=iu&pf=m&fir=-XCgzsoCr709AM%253A%252CCMw-X3S-k5zQsM%252C_&biw=1229&bih=851&usg=__jzea0--2PTZD-6k8WzRcZ98T42E%3D&ved=0CDsQyjc&ei=GZmKVdXhJ4bkUsL5g4AJ#imgrc=-XCgzsoCr709AM%253A%253BCMw-X3S-k5zQsM%253Bhttps%25253A%25252F%25252Fw1.inf.unideb.hu%25252Fdocuments%252F10279%252F16431%252Fhalozat.jpg%252Faf8d8b91-c84c-4b02-b66a-d7e753a36300%253Ft%253D1349381091000%253Ft%253D1349381091354%3Bhttps%253A%252F%252Fw1.inf.unideb.hu%252Fhalozatok-spec.%3B259%3B194&usg=__jzea0--2PTZD-6k8WzRcZ98T42E%3D

⁹⁸ https://www.google.hu/search?q=H%C3%A1ll%C3%B3zatok&tbm=isch&imgil=-XCgzsoCr709AM%253A%253BCMw-X3S-k5zQsM%253Bhttps%25253A%25252F%25252Fw1.inf.unideb.hu%25252Fhalozatok-spec.&source=iu&pf=m&fir=-XCgzsoCr709AM%253A%252CCMw-X3S-k5zQsM%252C_&biw=1229&bih=851&usg=__jzea0--2PTZD-6k8WzRcZ98T42E%3D&ved=0CDsQyjc&ei=GZmKVdXhJ4bkUsL5g4AJ#imgrc=m1-KpLLl-lxT7M%253A%3B3Acp2mSoUS2YXIM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.antikvarium.hu%252Fkonyv%252Ffoto%252Fszamitogep-halozatok--8139273-150.jpg%3Bhttps%253A%252F%252Fwww.antikvarium.hu%252Fkonyv%252Fkonya-laszlo-szamitogep-halozatok-294809%3B340%3B453&usg=__jzea0--2PTZD-6k8WzRcZ98T42E%3D

⁹⁹ <http://www.slideshare.net/android8205/it-halozat>

¹⁰⁰ https://www.google.hu/search?q=H%C3%A1ll%C3%B3zatok&biw=1229&bih=851&tbm=isch&imgil=jNbz9rqE7iAqhM%253A%253BjCtTvAz4ziMLoM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.pcvitalitas.hu%25252Ffomatikai_halozatok&source=iu&pf=m&fir=jNbz9rqE7iAqhM%253A%252CjCtTvAz4ziMLoM%252C_&usg=__Jh_taFnRneEo8h7qppscUR2xDg%3D&ved=0CDoQyjc&ei=j5uKVbKeAcn7UsLylYAG#imgrc=xnd1-sAaIkdsMM%253A%3B0r0i1jCUaFA0q0M%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.alinea.hu%252Fcustom%252Falineam%252Fimage%252Fcache%252Fw1000h800wt1%252Fproduct%252Fboritok%252F041_Hataratlan%2520halozatok.jpg%253Ffastmod%253D1428995174.1409426379%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.alinea.hu%252Fhataratlan_halozatok%3B1000%3B800&usg=__Jh_taFnRneEo8h7qppscUR2xDg%3D

¹⁰¹ https://www.google.hu/search?q=H%C3%A1ll%C3%B3zatok&biw=1229&bih=851&tbm=isch&imgil=jNbz9rqE7iAqhM%253A%253BjCtTvAz4ziMLoM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.pcvitalitas.hu%25252Ffomatikai_halozatok&source=iu&pf=m&fir=jNbz9rqE7iAqhM%253A%252CjCtTvAz4ziMLoM%252C_&usg=__Jh_taFnRneEo8h7qppscUR2xDg%3D&ved=0C

4.A jéghegy látható és nem látható része

A prevenció tevékenységek a prevenció helyein valósulnak meg. Ezeket 'prevenció toposzoknak' nevezzük. A topológia tudományát elsősorban a geometriai, sík és térbeli elhelyezkedéshez kötött események tudományterületének tekintjük, ugyanakkor a prevencióban egy objektívált preventív eseménytér szintjeinek eseményeire alkalmazott tudományként kezeljük.

Sok mindenről esik szó hétköznapijainkban. Az egészségfogalom korszerű tartalmának megfelelően a megelőzés – kezelés – rehabilitáció eseményei minden praxisterülettel kapcsolatban állnak. - Általában csak néhány kiemelt területet tartunk számon, ott is egy-egy probléma köré csoportosítjuk a teendőinket. Például az épség vonatkozásában kiemeljük az egészségügyet, ami kapcsán elsősorban az orvoslás jut eszünkbe. – Szűkítés jelent, hogy a betegségfogalomra irányultan gondolkozunk. Az emberre figyelve ezért állítható előtérbe egy-egy erőteljes megfogalmazás, például hogy „négy 'örült' érzésünk van, az intenzív szorongás, a harag/védekezés, a depresszió/kiégettség és a büntudat.”¹⁰⁴ A klinikum tapasztalati alapon rendszerezi a korrekció területeit¹⁰⁵. Ez követően miért is ne volna hasznos ezekről fő jellemzőik szempontjából tájékozódni (ok, tünet, kezelés, teszt) a legáltalánosabban elkülönített esetekben? Ilyenek: depresszió, mániás depresszió (bipoláris zavar, az érzelmi hullámvasút), pánikbetegség, skizofrénia (a valóságot érzékeli rosszul), szorongás, stressz, szenvedélybetegség, személyiségzavar. – Az egyéni és a közösségi magatartás normától való nagyfokú eltérését a gyakorlatban nem hagyhatjuk figyelmen kívül és meg kell próbálnunk a gyakorlat és az elmélet síkján azok befolyásolására felkészülni a nevelés sikere érdekében. Anélkül, hogy terapeuták vagy orvosok lennének a nevelők, adott esetben a szituáció kezelése érdekében munkahipotézisként kell elfogadniuk néhány kiindulópontot, bele kell lépniük azokba a folyamatokba, amelyek az egyének és a közösségek életében prevenció toposztként adódnak a nevelés során. Adott esetben kauzalitás (ok-okozat) vonatkozásában a feltételezések így is alakulhatnak:

DoQyjc&ei=j5uKVbKeAcn7UsLyLYAG#imgrc=xv6TuR2lcE45rM%253A%3B9N_SWAyC0MH7xM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.tankonyvtar.hu%252Fhu%252Ftartalom%252Ftamop412A%252F2010-

0019_Informacios_techonologiai_alkalmazasa%252Fimage005.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.tankonyvtar.hu%252Fhu%252Ftartalom%252Ftamop412A%252F2010-0019_Informacios_techonologiai_alkalmazasa%252Fch02s02.html%3B570%3B425&usg=__Jh_taFnRneEo8h7qppscUR2xDg%3D

¹⁰²https://www.google.hu/search?q=H%C3%A11%C3%B3zatok&biw=1229&bih=851&tbm=isch&imgil=jNbz9rqE7iAqhM%253A%253BJcTtvAz4ziMLoM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.pcvitalitas.hu%25252Finformatikai_halozatok&source=iu&pf=m&fir=jNbz9rqE7iAqhM%253A%252CJcTtvAz4ziMLoM%252C_%usg=__Jh_taFnRneEo8h7qppscUR2xDg%3D&ved=0CDoQyjc&ei=j5uKVbKeAcn7UsLyLYAG#imgdii=rBk8RPsK1PS-oM%3A%3BBrBk8RPsK1PS-oM%3A%3BAyAULmlMqMLeM%3A&imgrc=rBk8RPsK1PS-oM%253A%3B1v29GAmPRJdn_M%3Bhttp%253A%252F%252Fm.cdn.blog.hu%252Fne%252Fnetwork%252Fimage%252Fk%2525C3%2525A9p4.png%3Bhttp%253A%252F%252Fnetwork.blog.hu%252Ftags%252Fh%2525C3%2525A11%2525C3%2525B3za%2525B1407%3B857&usg=__Jh_taFnRneEo8h7qppscUR2xDg%3D

¹⁰³https://www.google.hu/search?q=H%C3%A11%C3%B3zatok&biw=1229&bih=851&tbm=isch&imgil=jNbz9rqE7iAqhM%253A%253BJcTtvAz4ziMLoM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.pcvitalitas.hu%25252Finformatikai_halozatok&source=iu&pf=m&fir=jNbz9rqE7iAqhM%253A%252CJcTtvAz4ziMLoM%252C_%usg=__Jh_taFnRneEo8h7qppscUR2xDg%3D&ved=0CDoQyjc&ei=j5uKVbKeAcn7UsLyLYAG#imgrc=coNZO7uAryI-GM%253A%3B0OyVAP9SGOjUM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.ibend.hu%252Fsites%252Fdefault%252Ffiles%252Fbamboo-slide-image%252Fimg4_uj.png%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.ibend.hu%252Fnode%252F42%3B960%3B400&usg=__Jh_taFnRneEo8h7qppscUR2xDg%3D

¹⁰⁴ SZENDI Gábor honlapja:
[https://www.google.hu/search?q=dr.szende+t%C3%A11p%C3%A11%C3%A9lkoz%C3%A1s+blogja&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=FpplVeiJHYsfyAOK8YDQDw \(2015.05.05.\)](https://www.google.hu/search?q=dr.szende+t%C3%A11p%C3%A11%C3%A9lkoz%C3%A1s+blogja&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=FpplVeiJHYsfyAOK8YDQDw (2015.05.05.))

¹⁰⁵ <http://www.webbeteg.hu/aloldal/psziches>

Ssz.	Funkcionális hiányosságok (deficienciák) lehetséges helyei (prev.toposz)	Neveléssel kapcsolatban kiemelt korrekciós témák				
		egyéniek			közösségek	
		autizmus	agresszió	depresszió	kirekesztés	diszkrimináció
1.	Észlelés					
2.	Értelmezés					
3.	Magyarázat					
4.	Következtetés	x				
5.	Ítélet			x		x
6.	Döntés				x	
7.	Attitűd		x			
8.	Életciklus					
9.	Szituáció					
10.	Hálózat					
11.	Szférák					
12.	Szintek					

A gyermek viselkedése **láttatja** azokat a területeket, amelyen a nevelőnek tájékozottnak kell lennie. - A gyermek is megéli a stresszt. Tekintély, erő, tudás, életkor, a testvérekhez, a szülőkhöz, a nevelőkhöz, a tanárokhoz, a felnőttekhez való viszony, az elvárások érzékelése, a társakkal való együttműködés élménye stb tartozik témánk körébe. A gyermek viselkedéséből felismerhető az őt ért hatásokra adott válasz. A tanulás, az agresszió, az életérzés élményekkel kapcsolt megjelenése vezeti el oknyomozó kutatásainkat ahhoz, hogy a segítség során, az életükbe való bevonódás fokát és mértékét megtaláljuk. – A károsító stressz elkerülését, kivédését felelős nevelőként kísérvük figyelemmel. A szükséges tudás megszerzése tematikus tanfolyamok tárgya. Például az „Élhetsz stresszmentesen” gyermektanfolyam¹⁰⁶ egy a lehetőségek sorában. Reziliencia (helyreállító képesség), defenzív képesség (védő képesség), vulnerabilitás (sérülékenység), szenzibilitás (érzékenység) alapján a gyermek fejlődéséről képet alkotunk magunkban. Mindegyik szempontot alkalmazva egy **összesített képet** állíthatunk össze. A szempontok szerint felvett ‘értékek’ egy első küszöbérték és egy felső határérték között helyezkednek el az alkalmazható értékskálán. - A szempontok közül itt csupán a rezilienciát idézzük fel bővebben. Képesek vagyunk arra, hogy dinamikus egyensúlyi állapotunkat, a hozzátartozó struktúrákat és funkciókat a minket ért hatások befogadása után visszanyerjük. A változások ilyenkor az eredeti irányítási képességet nem szüntetik meg, a szervezet, a személyiség megőrzi működési képességét, tud tovább növekedni és fejlődni. Ezt a hatást feldolgozó, ‘elnyelő’, állapotvisszaállító képességet nevezzük rezilienciának.¹⁰⁷ A helyreállítás folyamata természetesen függ attól, hogy a személynek milyen a tanulási képessége, tud-e alkalmazkodni, stabil-e a kiindulási állapota. – Minősítésmentes, ténymegállapító fogalom a reziliencia, mely nem az értékhez igazodásnak, hanem a rendszer tranzaktív menedzselhetőségét visszaállító folyamatnak az alapja. Az etikai-morális jó/rossz tartalom megítélése nem tartozik bele. A reziliencia megőrzi, helyreállítja a működés

¹⁰⁶ „Élhetsz stresszmentesen” gyermektanfolyam. További információ: Takács Péter (06-30-343 8817) info@boldog-gyermek.hu

»

¹⁰⁷ WALKER, B., és SALT, D. (2006), *Resilience thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World*. Island Press, Washington DC.

lehetőségét a személyes képesség korlátjáig. – Természetesen a fogalom kiterjesztett értelemben a rendszereket érő hatások kivédésének lehetőségét és fenntarthatóságát is magában foglalhatja. Különbséget kell azonban tennünk azt illetően, hogy egy rendszer fenntarthatósága és rezilienciája két egymástól eltérő tulajdonság, de nincs kizárva, hogy egy rendszerre mindkét jelző érvényes legyen. - A nevelés során a megelőzésben arra törekszünk, hogy a személy megtartsa fejlődési képességét és a személyes érettség állapotába eljutva legyen tevékeny.

A TÁRSADALOM MAGATARTÁSA AZ ÖREGÉKKEL SZEMBEN. AGE-IZMUS

1. Idősödés – társadalom – etika

Az emberiség történetében az ókortól kezdve megjelent a fiatal és öreg korosztály elkülönülő társadalmi csoportja. A filozófusok figyelmét már ekkor sem kerültk el az öregedéssel kapcsolatos kérdések. Elég, ha Cicero híres művére gondolunk (Cato, avagy az öregedéstről)¹⁰⁸. Buddha is az öt emberi kettősség egyikeként határozza meg a fiatal-öreg megkülönböztetést. Az öregedés kérdésköre tudománnyá a 20. században vált, mivel a populáción belül az öregek aránya ekkor kezdett a fejlett országokban lényeges mértékben növekedni és felbomlani a tradicionális több generációs család-struktúra. Haranghy László patológus professzor ezért nevezi a gerontológiát a 20. század tudományának. A megnevezés Ilja Mecsnyikovtól¹⁰⁹ származik (1905, geron= öreg, ógörög). A szociális gerontológia fogalma csak a 2. világháború után alakult ki (E. J. Stieglitz, 1949)¹¹⁰.

A társadalom, értve ezalatt a többséget kitevő fiatalok és középkorúak korosztályait, az idősök irányába mindig kettős, ambivalens viszonyulást mutatott (dualitás, Covey), egyrészt a csökkenő teljesítő képesség miatt negatív, másrészt az összegyűjtött tapasztalat alapján pozitív értelemben ítélte meg. Ez a múltban is, a történelem folyamán megtalálható, bár a negatív attitűd modern korunkban növekedni látszik. Kondratowitz szerint koronként a nyelvi megjelölésben is elkülönült a még aktív, bölcs és a leépült, elesett állapotú öreg képe. A tapasztalat elismerése vezetett arra, hogy az állam, a város vezetői a múltban az idősök köréből kerültek ki (gerúzia, szenátus; senis, senilis=öreg, latin). A szenátus, szenátor megnevezés máig megmaradt több országban bizonyos megválasztott vezetők számára kortól függetlenül (pl. USA, Románia). Egyes történelmi időszakokban az idősök hosszan tartó uralma nem szolgálta az adott népesség javát (gerontokrácia, pl. egyes királyok, pártvezérek a szocializmusban). Angol nyelvterületen a senior („idősebb”) szó magasabb fokozat, rang kifejezését jelenti (pl. katonaságnál, orvosoknál). A presbiter egyházi rangban is az „öreg” jelentés bújik meg. Az említett kettősség negatív oldala a szenilitás kifejezés - eredetileg csak öregséget jelentő szó - pejoratív értelmében jelentkezik. A kérdés reális elemzéséhez szükséges az öregedés biológiai, pszichológiai jelenségeit a maguk valóságában áttekinteni. A testi képességek egészséges egyénnél is az idő függvényében hanyatlanak, pl. egy 75 éves ember nem tud egy 30 éves ember sebességével futni. Ezt ronthatja a megszorodó betegségek hatása. A szellemi képességek vonatkozásában mindenképp el kell különíteni az egészséges és a kóros agyi működéssel rendelkező idősök csoportját, utóbbi a kor előrehaladtával gyakoribbá válik, de a többség ép, ha lassulás vagy ún. jóindulatú felejtés elő is fordul (szeniorizmus), sőt nem kevesen sokirányú gondolkodási mintát mutatnak. Náluk is fontos az ún. folyékony vagy fluid intellektus és az ún.

¹⁰⁸http://andragogiaesmuvelodeselmelet.hu/sites/default/files/archivum/az_idosek_tanulasanak.pdf Az idősök tanulásának eyéni és társadalmi haszna.

¹⁰⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Ilja_Iljics_Mecsnyikov [2015.07.01.]

¹¹⁰ www.amazon.co.uk/Geriatric-Medicine-Edited-Stieglitz-etc/dp/B0018D7FQU[2015.07.01.]

kristályosodott intellektus elkülönítése (Cattel, Horn). Az előbbi a gyors, rugalmas helyzetfelismerés és megoldás készsége, az utóbbi a tapasztalatokon alapuló mérlegelő, ítélő képesség, az elsónél keletkező következtetések gyűlnek össze a második tapasztalattárában. Az első a fiataloknál erősebb, az évek alatt gyengül, a második korral gazdagodik és végül a bölcsesség forrása lehet.

Az idősök irányába megnyilvánuló magatartás a társadalmi etika témakörébe tartozik. Minden emberi jelenség az emberek kapcsolatát is jelenti, mivel az ember csak társas lényként képzelhető el. Az erkölcs az emberek közti viszonyokat kifejező magatartás a másik érdekének figyelembe vételével. Egy adott közösségben a közvélemény ereje által alátámasztott, elismert, általában íratlan szabályok, követelmények összessége, szemben a joggal, amelynél a szabályok kodifikálva vannak, megsértésüket szankcionálják.

Így az erkölcsöt az idős emberekhez fűződő viszony tekintetében is fel kell vetni, a mindennapokban figyelemmel kíséreni és az ahhoz rendelt tudományt, az etikát, mint központi problémakört kell a gerontológiával foglalkozó szakembernek kezelnie, de minden fiatalabb, idősök körében élő személynek is. Az etika tehát az emberi magatartás normáit elméleti szinten összegző tudomány és ugyanakkor a magatartás gyakorlati megvalósulását, a moralitást elemző, értékelő, szabályzó szakterület is. Ezek alapján van egy normatív és egy leíró (deskriptív) oldala. A magatartás az egyén, vagy csoport más emberek irányába megnyilvánuló viselkedését jelenti, az etikus magatartás elismeri, tiszteletben tartja, segíti a másik ember igényét, elvárását. Ennél figyelembe veendő az a szükséglet (szellemi, érzelmi, materiális, stb.), amit az egyén saját maga számára elvár. Ez fejeződik ki a keresztény vallás második isteni főparancsában: “szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”, illetve a kanti etika kategórikus imperatívuszában: úgy kell viselkedni, hogy ez mindenki számára meghatározó legyen. Tehát benne foglaltatik mások felől az adott egyén számára visszavárható magatartás. Mindebben kifejeződik az emberi méltóság tiszteletben tartása, mint az etika alapkategóriája.

A magatartás etikai szempontból vagy diádot foglal magába: két személy, vagy csoport egymás iránti megnyilvánulásait értékeli, vagy triászban valósul meg: egy személy vagy csoport két másikat egyenlő mértékkel vesz-e számításba, illetve ítél-e meg. Ez utóbbi különösen döntési helyzetben levő személynél bír jelentőséggel (családfő, vezető, ellátást nyújtó személy, stb.). Mindezek alapján a gerontológiai etika első sorban a generációk közti kapcsolatok dimenziójában közelíthető meg, elsősorban a fiatal, illetve középkorú felnőttek, valamint idősök kapcsolatában, úgy is, mint egyének (családban, más társas közösségben) és úgy is, mint csoportok (a társadalom egészében) egymáshoz való viszonya. Más szóval és konkrétan: ha a fiatalabb felnőtt idősrel áll szemben, az általában elvárható tisztelettel fordul-e feléje, az emberi méltóság elismerése kifejeződik-e magatartásában (diád), vagy egy fiatalabb felnőtt a vele hasonló korút és az idős személyt egyenlő mértékkel, diszkriminációmentes gondolkodással ítéli-e meg (triász).

A modern társadalmak az idősök tiszteletteljes megközelítését hirdetik (normatív etika), azonban a mindennapi élet szintjén ez gyakran másképp valósul meg (deskriptív etika, moralitás). Két momentumot azonban a konkrét elemzésnél figyelembe kell venni. Egyik oldalról azt, hogy az idős az egyenlő esélyhez csökkent kapacitása miatt többlet gesztust kell kapjon, azaz kivételezettséget igényel bizonyos esetekben, mert ez adja meg a fiatalnak biológiailag adott biztonságot (pl. közlekedési eszközön ülőhely átadása), ez egyenlíti ki a hanyatlás hátrányát és ez nevezhető pozitív diszkriminációnak (sokan ezt a kifejezést helytelennek tartják). Mindezt meghaladóan bizonyos, csupán tiszteletet kifejező gesztusok is meg kell jelenjenek egy etikus társadalomban (pl. idősök

előre engedése bizonyos helyzetekben). Másik oldalról tény az, hogy az idős egyén is ember, tehát megnyilvánulásai lehetnek önzőek, visszataszítóak, de – ne felejtsük – ezek lehetnek előző negatív tapasztalataik reakciója.

A társadalmi etika speciális fejezete az időskori demencia (elbutulás) tüneteit mutató személyek irányába megnyilvánuló magatartás. Az emberi személyiséget megillető méltóságot ekkor is, az élet végéig tiszteletben kell tartani. A személyiség egyes szegmensei nem egyszerre hanyatlanak (mozaik-személyiség), a megmaradt területek még empátiás odafordulást igényelnek (kommunikáció fontossága), különösen az érzelmi szférára érvényes ez.

2.Age-izmus

Az idősek arányának emelkedésével párhuzamosan (mostanra a fejlett országokban a 60 év felettiek a népesség egynegyedét teszik ki) a 20. század folyamán egyre kifejezettebben, egyre szélesebben megjelenik az irányukban megnyilvánuló negatív magatartás. Robert Butler amerikai professzor, akit a modern gerontológia atyjának tartanak, 1967-ben alkotta meg és írta le az age-izmus fogalmát (age(éjdzs)=kor, angol) a rasszizmus (etnikai csoportok iránti negatív attitűd) és a szexizmus (nők negatív diszkriminációja) kifejezések analógiájára. Az ő definíciója szerint: az age-izmus „az idős emberek sztereotíp megítélése, illetve diszkriminációja csupán azért, mert idősök,...az idősök olyan kategóriát képviselnek, amely szenilis, rigid a gondolkodásban és viselkedésben, régi divatú erkölcsiségben és készségekben,...a fiatalok számára megengedi, hogy az időseket tőlük különbözőnek tekintsék, ami elvezet ahhoz, hogy ne emberi lényként azonosítsák őket”. Az age-izmus a benne levő szavak alapján lehetne bármely korosztályt érintő jelenség és akár negatív, akár pozitív irányú megkülönböztetést fejezhetne ki, de első leírója alapján csak az idősek negatív diszkriminációját értjük alatta. A jelenség a hátrányos megkülönböztetést (negatív diszkrimináció) és a negatív megítélést egyaránt tartalmazza. A sztereotípiák kérdésénél fontos kiemelni, ami azt jelenti, hogy a kezdődő agyi betegségben szenvedők vagy a rigid személyiségek valóban megjelenő tüneteit eleve minden időspre jellemzőnek tartják.

A Butler-definíció tehát három megközelítést tartalmaz, három elfogadhatatlan vagy hamis társadalmi beállítódást: 1. megkülönböztető magatartás mások irányából az idősek felé, 2. az időseknek a társadalom élete szempontjából negatív jellemzése, 3. végletes következmény (az idősek más lények). Ez utóbbi vélekedés is megjelenik olykor a fiatalabbak gondolkodásában és végzetes cselekményekhez is vezethet, ilyen szituációt ír le – tudatosan eltúlzott történettel - Buzzati olasz író 'Hajtóvadászlat öregekre' című novellájában. Ez már átvezet az abúzus témakörébe, az age-izmus ennek előszobája, előjátéka (preludium, Palmore).

Az age-izmus belső attitűdje megjelenhet mindhárom emberi szférában és hat a személyiségre:

kognitív, logikai oldal: hiedelmek, általános sztereotípiák;

affektív, érzelmi oldal: ellenérzés, előítélet,

magatartásbeli oldal: direkt, indirekt diszkrimináció, megkülönböztető magatartás, bántó viselkedés.

Pszichológiai elemzéssel elkülöníthető

implicit (nem tudatos, csak viselkedésben megnyilvánuló) és

explicit (tudatos, esetleg meg is fogalmazott) age-izmus.

Utóbbi lehet intrinsic (csak attitűdben megjelenő gerontofóbia, a személy uralni, kontrollálni próbálja) vagy extrinsic (a magatartásban, cselekvésekben meg is nyilvánuló) forma.

Paradox jelenség az ún. beépült (embodied) age-izmus, amelynek jellemzője, hogy a negatív megítélést az idős magáévá teszi, valósként éli meg, csökkent értékűnek tartja magát. Ez a vélekedés kihat magatartására, funkciózavart okozhat mindennapi életvezetésében és idővel egy circulus vitiosus mechanizmusa alapján valódi hanyatlásba torkollik (ez az ún. szociális leépülés szindrómája, social break-down, Kuypers, Bengtson).

Larchinski a társadalmi jelenségek analízise alapján főleg négy tényezőre vezette vissza az age-izmus kialakulását:

a nyugati társadalomban és filozófiában az öregség a halál kapuja, szépség és érték csak az ifjúságban van (jeunizmus, jeune=fiatal, francia), a társadalmat az ifjúság-központúság jellemzi, ezt terjesztik állandóan a reklámok, média, stb., a gazdasági produktivitás a társadalmi lényeg, ebben az idők már közvetlenül alig vesznek részt,

az idősekről terjesztett adatok többsége az idős otthonok lakóitól származik, akik a korosztály hanyatló hányadát képviselik.

Az age-izmus a társadalom minden szintjén megjelenhet, így mikro-szinten, azaz a családban (idős szülők, nagyszülők irányába), mezo-szinten: munkahelyeken, hivatali ügyintézésben, szociális és egészségügyi intézményekben, szervezetekben, valamint makro-szinten: állami rendelkezésekben, törvénykezési gyakorlatban, társadalmi közvélekedésben. A szakmai közlemények a következő formáit különböztetik el: nyelvi, munkahelyi, lakóhelyi, családon belüli, mediális, gazdasági. A felsorolásból hiányolható az egészségügyi és szociális ellátáson belül tapasztalható forma, amelyben különösen kiszolgáltatott lehet az idős személy. Egy nemrégiben amerikai felmérés adatai szerint 60 és 80 év közötti megkérdezettek 80% –a már találkozott életében életkora miatti negatív megkülönböztetéssel (Palmore, 2001).

3.A családi mikroszféra, idők a családban

Bengtson szerint három viszonytípus határozza meg a generációk közti szolidaritást a családon belül:

kapcsolat: találkozások gyakorisága,

egyvetértés: elvek hasonlósága

érzelmi kapocs (az élet folyamán kialakult lelki közelség).

Az első objektív, a másik kettő szubjektív dimenziót fejez ki és a három együtt sajátos kombinációs mintázatokat alakít ki az adott egyének személyiségvonásai szerint. A segítő magatartás akár deszcendáló (szülőktől gyerek felé), akár aszcendáló (gyerektől szülő felé) irányú, nagyrészt ezektől függ, mivel a felelősségérzés mélységére nagy hatással vannak. Természetesen lényeges befolyással bír az az egyszerű tény, hogy a generációk együtt laknak-e, vagy távol egymástól. A fiatal felnőttek már tizennyolc év körül megkezdik a függetlenedést szüleiktől, az együttlakás, az anyagi segítség szükséglete és az érzelmi kapcsolat szabja meg ekkor a viszonyt, ami később a középkorú felnőtt és az időskorú szülő viszonyára is kihat. Fontos kérdés a reciprocitás, a viszonyosság ténye. Ezt lehet szinkron (egyidejű), vagy diakron (időben eltolt) megközelítésben elemezni. A harmadik korhoz tartozó szülő mind anyagilag, mind fizikailag tud segíteni felnőtt gyermekének és ugyanakkor ő is kap, illetve várhat segítséget. Ez elősegíti az érzelmi kölcsönösséget is. Időben eltolódva (diakron viszony) pedig egy korai periódus szülői segítsége, önfeláldozó magatartása a dependens (önálló életvitelre képtelen, mástól függő) periódusban hasonló gondoskodás megalapozója lehet gyermeke oldaláról. Természetesen ez az "adom-kapom" szabály nem abszolút érvényű, de véleményem szerint hat. Találkoztam olyan esettel, amikor a felnőtt gyerek azzal tagadta meg idős rokkant szülője gondozását, hogy övele gyermekkorában nem

foglalkozott, elhanyagolta és ezért nevelőotthonban kellett nevelkednie. Az öröklés lehetősége is befolyásolja a kapcsolatot. A második világháború előtt, illetve nyugaton, sok helyen most is a családi tulajdon birtokosa az idős családfő, aki ezzel tartja kezében az egész családot és hamis kapcsolódásra ösztönöz. Az öröklés előrehozása, azaz az anyagi javak átadása az ifjabb generációnak viszont hálátlanságra vezethet, az idős szülő elhanyagolása, anyagi javaiból való kiszorítása következhet be, mint Lear király esetében. Ugyancsak a rokkanttá válás az erős családfő függőségbe kerülését okozhatja, különösen akkor éles a váltás, ha az korábban zsarnoki szigorral tartotta kézben a család irányítását (ledölt zsarnok, fallen tyrant). A mai magyar valóságban a rendszerváltás, a kapitalizálódás új, friss lehetőségei a fiatal felnőtteknek kedveznek, így ők bírnak nagyobb tulajdonnal, több anyagi eszközzel, amelyekben szüleiket gyakran nem részesítik. Így előfordul, hogy dúsgazdag felnőtt gyermek idős szülője nyomorog.

Az altruisztikus felnőtt-gyermeki magatartás próbakövét jelenti a rokkant idős szülő ellátása, gondozása. Bár sok elemzés említi az elidegenedés (alienáció) jelenségét korunk generációk közötti kapcsolatában, a felmérések azt mutatják, hogy a legtöbb rokkant idős személyt gyermeke látja el világszerte (85-95%-ban). E. Shanas geroszociológus "hidrafejű szörnynek" nevezi azt a tévhitet, hogy az időseket a középkorú generáció elhanyagolja. Többségben fennáll a kötelezettség és a felelősség érzése, azonban olykor objektív gátak akadályozzák a végrehajtást, pl. más feladatok: munkaköri sajátosságok, gyermeknevelés. A középkorú nők szendvics-helyzetbe kerülnek az ellátandó gyerek és szülő között. Általában a fiatalabb korosztály irányában erősebb érzelmi töltéssel alátámasztott a felelősségérzet. Ha az ellátást végző személyeket vesszük számba, legtöbbször a család nőtagjait találjuk e feladat végrehajtói között (feleség, leány, meny, stb., nők vannak központban, "women in the middle", Brody). Ennek hátterében az a tradíció áll, hogy a gondozás a családon belül a nő feladata és így a felelősségérzet szempontjából is rájuk helyeződik e kötelesség.

Más szempontból nézve a kérdést abban az esetben, ha több felnőtt gyermeke van az idősnek, általában csak egyik látja el magatehetetlen szülőjét (kétszemélyes viszony, dyadic pattern). A feladatmegosztás elvárható formája ritkán alakul ki (function sharing, Litwak), nem ritka a feladat másokra történő hártása ("valaki másnak a felelőssége": somebody else's responsibility, Catalano), akár a családon belül, akár a család részéről a hivatalos intézmények irányába. Ez a kérdés elvezet az idős szülők kihasználásához, kizsákmányolásához, elnyomásához, bántalmazásához (abúzus, abuse), aminek családon belüli (és kívüli) formáinak széles spektruma jelenik meg a társadalomban. A nyugati szakirodalomban nagy teret szentelnek leírásának és az ellene való küzdelemnek. Definíciója: egy vagy több olyan cselekvés vagy a szükséges cselekvés hiánya egy kapcsolaton belül, amelyben a bizalom elvárható és ez a magatartás ártalmat vagy distresszt okoz az egyik (esetünkben az idős) személynek (Wikipédia). Ez lényegében az ún. bántalmazott, vagy megkínzott szülő szindróma (battered parent syndrome, Steinmetz) konkrét megjelenését, sokszor annak extrém formáját jelenti.

Az esetek egy részében átlépi az etika határait, jogi lépéseket tesz szükségessé. A megkínzott személy (battered person) témaköre 1962-ben kerül leírásra a gyermekek, mint áldozatok vonatkozásában. Az 1970-es években jelenik meg a feleség, majd a nagyszülő (Burston: granny bashing, 1975), a szülő (1978), a férj, mint áldozat. Közös jellemzői az így kialakult alávetettségi viszonyoknak: az áldozat hibásnak érzi magát, nem tud kitérni a helyzetből, félti életét, testét, vagyonát, stb., a bántalmazót mindenhatónak hiszi. A bántalmazók és az áldozatok között különböző interakciók zajlanak, eleinte a feszültség jellemző, de mindkét fél valamiféle nyugalom irányába akar eltérni. Előfordul az ún. Stockholm szindróma: az áldozat védi az elkövetőt, a vonzalom nem szűnik meg irányába, esetleg erősödik; sokszor ennek érzelmi alapja az összetett családi

viszonyok között meg is található. A következő formáit különítik el:

- fizikai: ütés, verés, ellökés, stb.,
- szexuális: megerőszakolás,
- pszichikai, érzelmi: megalázás, szidás, kinevetés, stb. (verbális – non-verbális),
- financiális: becsapás,
- elhanyagolás: szociális – egészségügyi,
jogi.

Bizonyos személyi rizikótényezők elősegítik a bántalmazási helyzet kialakulását. Az idős szülő oldalán: rokkantság, depresszió, memóriazavar, demencia, irritatív személyiség (viktimológia). A bántalmazó felnőtt gyerek oldaláról: mentális zavar, kriminális személyiség, munkanélküliség, alkoholizmus, droghasználat, anyagi kapcsolat, együttlakás. Az időseket érintő ártalmas bánásmód (mistreatment) legmélyrehatóbb analizisének taxonómiáját több szakértő alakította ki M. Hudson vezetésével, ez az ún. Delphi-panel. Ez 5 szint egymásra épülő rendszerét tartalmazza, fontosnak tartják az aktív agresszív magatartás és az elhanyagolás éles elkülönítését. A meghatározáshoz szükséges 5 szint így következik egymás után:

1. szint: idős személy
2. szint: személyes, szociális, szakmai vagy üzleti bizalmas kapcsolat
3. szint: agresszív viselkedés (abúzus) vagy elhanyagolás (neglect)
4. szint: szándékos vagy nem szándékolt ártalomokozás
5. szint: konkrét forma: fizikai, lelki, szociális, finansziális.

Az esetelemzések kapcsán bizonyos jellegzetességeket találtak az egyes bántalmazási formáknál:

- fizikai-pszichikai abúzus:
áldozat: fiatal-öreg, házas (de problémás kapcsolatban él), önellátó, rossz emocionális állapot, másokkal él, de szociálisan izolált,
elkövető: házastárs, mentális probléma, friss egészségromlás vagy stressz, áldozattól függés,
domináns: az elkövető tulajdonságai,
- materiális abúzus:
áldozat: özvegy vagy elvált, egyedül élő, pénzügyet nem tud intézni, nincs segítője, egészség-problémája van, depressziós,
elkövető: fiatal, esetleg távoli rokon, külön él, alkoholista, fizikai vagy emocionális problémája van,
domináns: az áldozat jellemzői,
- elhanyagolás:
áldozat: öreg-öreg (>80 év), özvegy, rokkant, gondozótól függ,
elkövető: együtt élő rokon, gondozó, eltartó, saját problémája van, a gondozott, mint stresszor jelenik meg,
domináns: az idős áldozat jellemzői.

Külön kategóriaként szerepel az önelhanyagolás (ezt a szakma Diogenes szindrómának nevezi az ókori bölcs ismert magatartása alapján) és idegen személy által okozott sértés, ártalom. A következmények lehetnek testiek (sérülések, alultápláltság, kiszáradás, kihülés, funkcióképesség gyors romlása, orvosi kezelések elmaradása, stb.), lelkiek (megváltozott, visszahúzóbb magatartás, depresszió, sírás, nem valós magyarázkodások, stb.) és szociális jellegűek (érthetetlen anyagi zavar, elhanyagolt küllem, stb.) Mindezek észlelése lehet a bántalmazás gyanújele. Ezek alapján található fel az érintett áldozatok, jó esetben vitális ártalom bekövetkezése előtt. A házi orvosnak, a szociális ellátóknak, a szélesebb rokoni körnek, a lakóközösségnek van ebben szerepe. Sok idősnél az ún. poszttraumás stressz szindrómája alakul ki (ismételt megélése a

bántalmazásnak, ami valójában is bekövetkezik; depresszió, a lehetőség kerülése: elkerülési neurózis, fokozott éberség, megromlott emberi kapcsolatok, testséma érzetének változása, szexuális és intimációs problémák). Egy vizsgálat azt mutatta ki, hogy azoknak, akik a negatív megkülönböztetés körülményei között élnek, 7,5 évvel rövidebb az élettartama.

Az előfordulás nagyságrendjére vonatkozólag becült, extrapolált adatok állnak rendelkezésre. Az USA-ban 1991-ben 735.000 eset fordulhatott elő (idősek ellen), csak 14,4%-uk került bejelentésre. Mindenütt működik a családon belüli csendes titoktartás (silent secrecy). A nőknél az aktív abúzus, férfiaknál az elhanyagolás volt jellemző. A formák gyakorisági sorrendje: elhanyagolás > pszichikai > pénzügyi > fizikai volt.

Egy másik részletes elemzést érdemes említeni: Új-Zélandon 2002 és 2004 között 1288 esetet regisztráltak, az áldozatok közt 70% a nők aránya, az elkövetők 70%-a családtag, ebből 40% saját gyerek. Az egyes formák aránya a következő volt: 59% pszichés, 42% pénzügyi, 12% fizikai, 2% szexuális bántalmazás.

4.Szervezeti, intézményi mezo-szféra és az állami döntéshozatal makro-szférája

Humán aspektusból természetesen még mindig értékesnek tartható a kor adta tapasztalat, azonban ez kezd kikerülni a társadalom domináns preferenciái közül. A modern társadalmakban mindenütt érvényesül az időseket negatívan megkülönböztető tendencia és már a felnőttkor idősödést megelőző időszakában is észlelhető. Tudatos küzdelem szükséges már a 45-50 év feletti kizárulása ellen, ilyen pl. a 50+ mozgalom Svédországban, amely az egyik első volt Európában. A diszkrimináció az ennél idősebb korosztályok iránt még kifejezettebb. Kikerültek a döntéshozatalból, még saját ügyekben is kis súllyal tudnak részt venni, az időseknek, mint csoportnak az autonómiája sérül, ezért alakultak különböző szervezetek az érdekérvényesítésre (grey panthers, Idősek Parlamentje Belgiumban, Időügyi Tanács Magyarországon). Etikai szempontból ezt meghaladóan fontos, hogy az idősek ne csak adomány jelleggel kapjanak segítséget megélhetésükhöz, hanem hogy a harmadik életkorban aktivitásuk megőrizhető legyen, a részvétel helyettesítse a segítséget. Ebben az értelemben kell megközelíteni az idősoktatás (geroeducáció) Európa szerte szélesedő formáit, az önkéntes szervezetek időseket tömörítő alakulatait, az idős személyek meghatározó szerepét civil szervezetekben. A reintegráció, illetve a társadalmi integráció megőrzése etikai szükséglet a társadalom egésze oldaláról, az idős számára pedig pszichológiai és biológiai előnyökkel jár. Ez a hatás pozitívan hat vissza a társadalomra nem csak szellemi vonatkozásban, hanem a hanyatlás gátlása által kevesebb anyagi forrás igénybevételét teszi szükségessé a gondozási igények kielégítésénél. A szociológia a "generációk közti szerződés" fogalma alatt az adott időpont anyagi forrásainak szétosztásának igazságos, kiegyensúlyozott megvalósítását érti. Ez természetesen a produktív generációk irányából történő transzfert tesz szükségessé (pl. felosztó-kirovó nyugdíjrendszer).

Az age-izmus, mint diszkriminatív megközelítés a társadalom minden területén megnyilvánulhat: a döntéshozás helyein, a munkahelyen, a hivatalokban, lakóhelyeken, üzletekben, járműveken, stb. Ezekben az adott társadalom mentalitása, domináns attitűdje fejeződik ki. Több társadalomtudós megfogalmazta, hogy egy társadalom etikai állapotára jellemző az, ahogy időseivel bánik, Ferenc pápa szerint meghatározza a társadalom minőségét (a fiatalokkal való bánásmóddal együtt), mások szerint fejlettségének legjobb fokmérője.

A mezo- és makro-szféra gyakran egymásba kapcsolódva jelentkezik, ezért együtt tárgyalható. Nyugat-Európában az idősebb munkavállalók előnyeit is kezdik figyelembe

venni (grey revolution) az alkalmazás eldöntésénél, az aktuális kompetenciához szükséges tudást, bár nehezebben sajátítják el, stabilabban és szélesebb összefüggésben használják, ebben hosszú szakmai és emberi tapasztalatuk hatása érezhető.

A felmérési adatokban azonban a megkülönböztetést megtaláljuk. Egy közelmúltban kérdőíven végzett vizsgálat (Eurobarometer) a következő adatokat szolgáltatotta az Európai Unió (EU) 27 államának átlagában és Magyarországon (M.o.) az idősök életkori negatív megkülönböztetése vonatkozásában (hányan tapasztaltak ilyent): munkahelyi vagy álláskeresésben 15 illetve 28 %, egészségügyi ellátásban 11 ill. 20 %, szolgáltatásokhoz hozzáférésben 10 ill. 22%, oktatáshoz hozzáférésben 8 ill. 17%, szabadidő-szolgáltatásban 6 ill. 11% (a személyes érintettség körülbelül ezen számok felének felelt meg). Látható, hazai adataink az európai átlag kétszeresét mutatták.

A KSH 2012-ben végzett adatgyűjtése ennél még rosszabb helyzetet tükrözött, idősebb korok miatt hátrányos megkülönböztetést szenvedett el álláskeresésnél az 55-64 éves korcsoportnak mintegy 41%-a, elbocsátások során 38%-a, hivatali ügyintézésnél 28%-a. Az age-izmus jele az is, ha a médiumok tematikájában nem létszámuknak, problémáik mértékében jelennek meg az idősök. Jászberényi a televíziós reklámokban vizsgálta ezt a jelenséget. 350 hirdetés közül 62-ben jelent meg idős személy, ezekben sem – néhány kivétellel – őket érintő kérdések kapcsán (21 Télapó, 15 háttér-ember, statiszta, 7 vicc tárgya, 8 tanácsadó, 7 rossz tanácsadó).

A mindennapi találkozások helyein megnyilvánuló stílusban is megjelenik a lekezelés, tehát az etikai háttér az etikett szintjén is megmutatkozik. Közösségi helyeken durva jelenségek is előfordulnak: ismeretlen fiatalok tettelegessége (lásd Buzzati novelláját).

Az age-izmus nemcsak az idősöket, mint személyeket érinti, hanem minden szervezetet, intézményt, sőt szellemi terméket, amely az idősökkel foglalkozik. Az age-izmusnak új formái is kialakulnak (new ageism, Kalish), eszerint az idős ember nem más, mint dependens, autonómia nélküli, könnyen áldozattá váló esendő személy, aki nagyfokú gondoskodást, segítséget igényel. Ez az attitűd - bár a segítségadás pozitívum – infantilizál, alacsonyabb rendűvé tesz, paternalisztikus magatartás alapjául szolgál. A másik véglet az a felfogás (geriatric ideology, Goodwin), amely nem fogadja el az idősödésből fakadó hanyatlást, csak a betegségek és ártalmak kumulációjával magyarázza azt, így az idősöket önmagában koruk miatt megillető különleges figyelmet nem tartja indokoltnak. Ezt a nézetet antiageista age-izmusnak nevezhetjük. Az új age-izmus gyakran észlelt formája egy idősellenes attitűd amiatt, hogy az idősök a nyugdíjrendszerben és elesettségük kompenzálására (szociális ellátás) jelentős finansziális segítséget kapnak (Sheppard), és úgy vélik, ez a fiatalok megsegítésének rovására történik. Ezt nevezte Butler gazdasági age-izmusnak (economic ageism, ageismus oeconomicus).

Az állami, köztisztviselői döntéshozás szintjén lényeges lenne, hogy minden rendelkezés, törvény meghozatala előtt abból a szempontból is hatástanulmány valósulna meg, hogy milyen kihatása van az idősök életviszonyaira. Ezt részben lefedi az a gyakorlat, ha időben a megfelelő idős szervezet megkapja véleményezésre a tervezetet (l. belga Idősök Parlamentje, nálunk formai lehetőség van erre, de a gyakorlatban ritkán valósul meg). Egyébként a rendszerváltás óta hazánkban egyik parlamenti ciklusban sem érte el a képviselők körében az idősök (60 felettek) aránya a lakossági idősarányt.

Az idős személyek esélyegyenlőségét nemzetközi dokumentumokban írják elő, pl. az európai Szociális Kárta, az ENSZ által kiadott, vezető politikusok által elfogadott madridi Akcióterv az Idősödésről (2002), az újabb Idős Személyek Jogai (Rights of Older Persons, 2009). Az USA-ban külön Idősügyi Törvény van érvényben, nálunk az Országgyűlés Idősügyi Stratégiát fogadott el (2009), az érvényes Alaptörvény is kitér az

idősek esélyegyenlőségére.

5.Age-izmus az egészségügyben és szociális ellátás területén

Az egészségügyi és szociális ellátásban részesülők között az idősek aránya biológiai adottságaik miatt (involúció=öregkori hanyatlás, multimorbiditás=több betegség együtt) messze magasabb a fiatalabb korosztályokénál. Nagyobb szomatikus és pszichológiai sérülékenységük miatt kiszolgáltatottabbak, több figyelmet, odafordulást, konkrét ellátást igényelnek, így valósulhat meg náluk az emberi esélyegyenlőséget biztosító etikai alapkövetelmény. Ez azonban nagyobb fizikai és lelki megterhelést is jelent az ellátók részéről. Külön megközelítést igényel - mint már említettük - a demens személyek kezelése az emberi méltóság, a készségek beszűkülése és a függőség célkeresztjében. A bioetika alapelvei minden korosztály orvosi ellátásának számára meghatározóak, de az elmondottak értelmében az idősek vonatkozásában különös, mélyebb figyelmet érdemelnek. Az alapelvek a következők (Beauchamp, Childress):

1. autonómia: az egyén önrendelkezésének elfogadása (pl.döntés kezelés elfogadásáról),
2. nem ártani (non-maleficentia): az orvosi beavatkozás ne ártson (ez a hippokratészi „nil nocere” elve), ne legyen nagyobb egészségkárosodás általa mint nélküle; a modern orvostudomány alkalmazásában bizonyos rizikó mindig van, de a várható előny/hátrány arány az előbbi javára utaljon,
3. jót tenni (beneficium): az egész ember biológiai, pszichológiai javulását szolgálni,
4. igazságosság: mindenki azonos mértékben, az orvostudomány adott fejlettségi szintjének megfelelően részesüljön az ellátásban (itt merül fel az age-izmus gyakorlati veszélye).

Az idősek orvosi, egészségügyi ellátásában az erre specializálódott szakemberek körében megfelelő empátia tapasztalható, de szélesebb körben az age-izmus több vonatkozásban tetten érhető. Már ott kezdődik a negatív attitűd, hogy a szakmai hierarchiában az idősgyógyászat a sor utolsó negyedében található és ez kihat az orvosok szakmaválasztására. Az idősek ellátásában jelentkező megkülönböztetések elemzése szakmaetikai, deontológiai tárgykörbe tartoznak, ezért itt csak röviden említek néhány vonatkozást. Panaszokat alábecsülik, öregedéssel hozzák összefüggésbe, ezért nem vizsgálják ki. A modernebb kezelési lehetőségből kihagyják (régebben ennek a szűk lehetőségek álltak háttérben, pl. vesedialízis). Informálás és megalapozott beleegyezés elmulasztása. Rehabilitáció elhagyása. Intézeti komfort biztosításának hiánya, a csökkent mozgásképesség figyelmen kívül hagyása.. A személyiség tiszteletben tartásának mellőzése. Kayser-Jones ennek 4 fokozatát különítette el:

1. infantilizáció: gyermekként kezelik az időst,
 2. deperszonalizáció („elszemélytelenítés”) személyiségének egyediségét, speciális igényét nem veszik figyelembe, ide sorolható a személytelen megszólítás (bácsi, néni, „egyeske”),
 3. dehumanizáció: nagyfokú testi és szellemi hanyatlás miatt szinte már nem is emberként bánnak az időssel („tárgy-státusz”),
 4. viktimizáció: legtöbbször a fokozott ápolási teher, a kiegészítő következtében a gondozó durván bánik, esetleg bántalmazza a gondozottat.
- Ez utóbbi formák a szociális intézményekben is előfordulnak, különösen bennlakásos otthonokban, ahol a személyiséget korlátozó túlzott szabályozás vagy a családpótló bizalmas viszonyal való visszaélés lehet ennek alapja.

6. Teendők a generációk közötti szolidaritás erősítése és az age-izmus háttérbe szorítása terén

Az állami rendelkezések, törvények (primordiális prevenció) segítsék elő az idősök esélyegyenlőségét illetve indirekt formában se sértsék azt, valamint járuljanak hozzá, hogy ez a társadalmi élet minden területén megvalósuljon. Ennek eléréséhez szükséges az érdekvédelmi szervezetekkel kiépített szorosabb kapcsolat.

Az oktatásban nagyobb teret szentelni az emberi élet alakulásának, az egyes életkorok jellemzőinek ismertetésére, a törvényszerűen bekövetkező biológiai, pszichológiai és szociális változásokat adott tantárgyakban (környezetismeret, biológia, stb.), vagy külön erre kialakított tantárgyban ismertetni, gyakorlati bemutatásokkal kiegészítve, sőt több tantárgyban indirekt összefüggések által közel hozni a tanulókhöz (pl. magyar, történelem). 12 éves kortól szóba jön ez az oktatási cél, a NAT-ban megjelenjen, és természetesen a felsőbb osztályokban mélyebb és szélesebb összefüggésekben ismétlődjön. A felsőoktatásban a humán szakok mindegyikében jelenjen meg, sőt bizonyos relációban minden szakon megjelenhet. Az oktatók ilyen irányú továbbképzése elengedhetetlen lenne.

Gyakorlati programok, amelyek személyes kontaktus által közel hozza egymáshoz a fiatalabb és idős korosztályt, így művelődési programok, felnőttoktatási formák (pl. Nyugat-Európában intergenerációs tanulás, internet-oktatás), tanulók segítsége a napi életvitelben (házánkban már megindult a szociális gyakorlat tárgy keretében), találkozás jelentős idős személyiségekkel, stb.

Írott és sugárzott médiumokban több ismertetés az idősödés témakörben, mind tudományos, mind ismeretterjesztő, mind érdeklődést keltő kulturális formában, jelentős, nagy életművet bemutató, sok tapasztalattal rendelkező, vonzó személyiségek szerepeltetése, ami által az emberi értékeket, az életen áthúzódó munkálkodás hozamát megismerik és az idős személyeket méltón értékelik.

A családon belüli információ-áramlás és személyes kapcsolatok tudatos rendezése, tervezése sokat jelentene a generációk közti érzelmi viszonyok javítása terén, ami szélesebb területen is előnyvel járna.

Művészeti alkotások felhasználása: időseket bemutató és idős alkotók által készült művek elemzése.

Felhasznált és kiegészítő irodalom

BOGA Bálint: A gerontológia etikai vonatkozásai. 1.-2. M. *Bioetikai Szemle* 1998, 4(1-2), 56-60, és 1999, 5(1), 7-11

BOGA Bálint: Gerontológia és etika. Age-izmus. In: uo: *Pillantás a dombról*. United p. c., Neckermarkt, 2014. 159-192.

BUTLER, R. N.: Age-ism: another form of bigotry. *Gerontologist* 1969, 9, 243.

BYTHEWAY, B.: Age-ism. Open University Press, Buckingham, Philadelphia, 1995.

DECALMER, P., GLENDENNING, F.: *The Mistreatment of Elderly People*. SAGE Publications, London, Newbury Park, New Delhi, 1994.

HARRIS, D. K.: *Sociology of aging*. Harper-Row, NY, 1981.

HOYMAN, N. R., KIYAK, H. A.: *Social gerontology*. Allyn and Bacon, Boston, 1991.

HUDSON, M. F.: *Elder Mistreatment: A Taxonomy with Definitions by Delphi*. *J. of Elder Abuse and Neglect* 1991, 3, 1-20.

Időskorúak társadalmi diszkriminációja. *Eurobarometer* 76.2 QB26,

szamvarazs.blogspot.hu/2012/11/idoskoruak-tarsadalmi-diszkriminacioja.html

JÁSZBERÉNYI József: *Az ageizmus*. *Polgári Szemle* 2010, 6(1), 22-36.

JÁSZBERÉNYI József: *Az „öregek” nem is léteznek? Az időskorúak ábrázolása a magyarországi televíziós reklámokban*. Médiakutató, 2008 ősz

KACZOR Anna: *Az idősekkel szembeni ageizmus csökkentésének lehetőségei Magyarországon*. Diploma-munka. PPKE, 2012.

KOKAS Dóra, LAKATOS Szilvia: Az idősek. In: VARGA Aranka (szerk.). *Esélyegyenlőség a mai Magyarországon*, Pécsi Tudományegyetem, BTK NTI, 2013. 163-172.

Munkaerő-piaci diszkrimináció. *Statisztikai Tükör*, KSH, 2012 (okt. 30.), VI./81.

PALLÓ Imola: *Diszkrimináció a munkaerő-piacon*. users.atw.hu/stilgyak/and1.2/paimo.html

PECZE Mariann: Aggizmus – sztereotípiák és előítéletek idősekkel szemben. *Educatio* 2007, 1, 160-163 (Nelson, Todd (ed.): Stereotyping.. c. mű recenziója)

STEUER, J., AUSTIN, E.: *Family Abuse of the Elderly*. *JAGS* 1980, 28, 372-376.

TELEKESI-CZIPPERER Zsófia: *Diszkrimináció és ageizmus. Nyílik a generációs olló?* Pályázati munka I. díj Új Egyenlítő 2013.

24.

KISS János

a Győri Balett igazgatója

CSEPI Alexandra

dramaturg

Ne bánts!

Rendező, koreográfus: Velekei László Harangozó-díjas

Asszisztens: Kara Zsuzsanna

Dramaturg: Csepi Alexandra

Zene: zenei montázs

Látvány: Vidos Tibor

Videó effektek: Jekli Zoltán

Jelmez: Baracsi Orsolya

Világítás: Szabó Attila

Táncolják:

Egy lány	Gyurmánczi Diána/Tüü Barbara
Az apja	Artem Pozdeev/Sebestyén Bálint Harangozó-díjas
Az anyja	Matuza Adrienn/Tatiana Shipilova
Vízió	Daichi Uematsu/Szanyi Tamás
Egy fiú	Jekli Zoltán/Engelbrecht Patrik
Szomszéd pár	Alekszey Dolbilov/Balikó György – Hancz Alexandra/Varga Ágnes
Lányok	Berzéki Melinda – Tüü Barbara – Tatiana Shipilova / Marjai Lili – Tetiana Baranovska – Szendrei Georgina

A Győri Balett 2015. május 14-én mutatta be Velekei László koreográfus „Ne bánts!” című balettdarabját. Új darabunkat a 'Fiatalok a Fiatalokért' gyermek- és ifjúsági művészeti nevelési programunk null-kövének tekintjük.

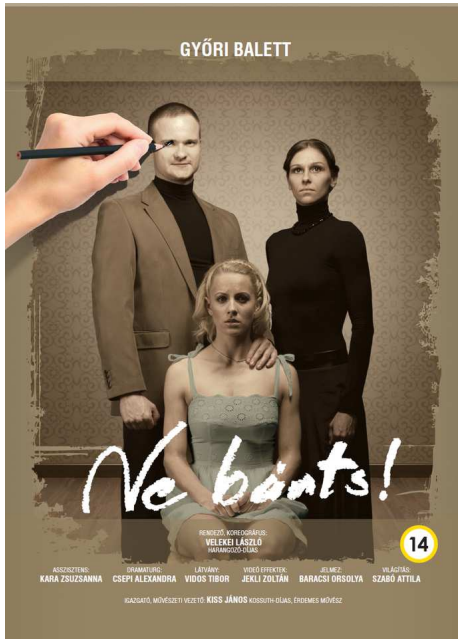
'Fiatalok a Fiatalokért' programunk missziója összetett: egyrészt fel szeretnénk kelteni a fiatal korosztály figyelmét és érdeklődését a művészetek, esetünkben a táncművészet iránt, hogy a gyermek korosztályból „balettet értő” és szerető nézőt neveljünk, az ifjúságnak pedig a korosztályukat érintő problémákra rámutatva – és nem tabuként kezelve azokat - egy „beszéljünk róla” fórumként szeretnénk működni előadásainkkal.¹¹¹

Az említett *Ne bánts!* című produkciónk a családon belüli erőszak témáját dolgozza fel. A darab fókuszában egy fiatal lány áll a család „szentháromságának” egyik tagja. A

¹¹¹ *Kritikák* olvashatók a következő helyeken [2015.07.10.]:
<http://nemzetnapszamosa.cafeblog.hu/2015/06/21/apa-kerlek-ne-bants/>
http://www.kisalfold.hu/gyori_hirek/apa_csak_egy_van_ne_bants/2431958/
http://itvagyokamagyartancfesztivalon.blog.hu/2015/06/22/otodik_nap_973
<http://tanc.reblog.hu/ne-bants>

társadalmi nyilvánosság felé a normális család képét betegesen közvetítő szülők a lakás ajtaját becsukva már nem alkotnak olyan szoros köteléket. Az anya megengedő passzivitása utat enged a mindent irányítani akaró apa ámokfutásának. De mit tehet egy lány, ha a felemésztő családi közeg börtönként zárul rá? Ha már a saját testével is más rendelkezik? Ha a körülötte élők nem látnak semmit? Ha a barátok nem akarnak látni semmit? S ha a saját anyánk úgy tesz mintha nem történt volna semmi...

A családon belüli erőszak és a gyermekek szexuális bántalmazásának látenciája igen magas; s a család minden torzultsága rányomja bélyegét a gyermek szocializációs képességeire és lelki fejlődésére. Ezért is tartjuk megkerülhetetlennek, hogy a témáról nyíltan beszéljünk. Fontos, hogy a gyerekek felismerjék, hogy mi számít szexuális-fizikai-lelki bántalmazásnak és, hogy ismeretet szerezzenek arról, hogy milyen módon és honnan tudnak segítséget kérni, ha környezetükben ilyet tapasztalnak, esetleg maguk is áldozatok. Tisztában voltunk azzal, hogy előadásainkkal ezt a bonyolult problémát nem tudjuk megoldani. Az 14-ei ifjúsági bemutatónk után a színpadon, a 15-ei előadás után pedig egy kisebb elszeparált részen az aulában feldolgozó beszélgetéseket tartottunk, hogy a nézők egy szakpszichológus segítségével a látottakat fel tudják dolgozni, tájékoztatást kapjanak a segítségnyújtás lehetőségeiről, beszélgettünk a téma fontosságáról Bencze Emőke pszichológussal, a Szt. Cirill és Method Alapítvány munkatársaival, a darab alkotóival és szereplőivel.

A Ne bánts! című darab plakátja a három főszereplővel. Apa: Artem Pozdeev; Anya: Matuza Adrienn; Lány: Gyurmánczi Diána. Fotó: Jekli Zoltán

Kép az előadásból. A Lány, hogy fenntartsa a családi békét, beavatkozik szülei konfliktusába.

Kép az előadásból: a „nem történt semmi” jelenet. Az anya maszkot visel, hogy jelezze a külvilágnak: minden rendben van!

Az előadás után „Beszéljünk róla!” fórumot tartottunk: szakemberekkel, alkotókkal és szereplőkkel.

25.

A prevenciós szakosztály munkatársai

A TÁRSADALMI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A preventív pedagógiai hatásgyakorlás célkatalógusának és az önálló nevelői szakmának a megalapozása

A társadalom tagjainak kívánatos tartós fejlődése egyéni, közösségi, tárgyi, objektivizált események függvénye. A **szükségletek** befolyásolására, a jogos igények tudatosítására az egész emberi életet átfogó elméletek, életvitelt, életmódot, felfogást befolyásoló törekvések tág keretet adnak. A minta és a döntés felelősségét nem lehet elválasztani az embertől. Egyéni szándékai sohasem állnak a közösségen kívül. Szükségeit és igényeit összhangba hozva mértéktartó életet élhet az ember, a mértéktelenség, a pazarlás, a visszaélés azonban mindig lehetséges. Az életfelfogások, életfilozófiák, vallások sokaságában szinte mindenre találunk példát. Ez a legalapvetőbbnek tekintett szükséglet-szint a kiindulópontja annak, hogy a társadalom egésze és minden egyén a biztonságra törekszik, a fennmaradást szolgáló alapok rendelkezésre állására figyel. – A tévesen 'szükségesnek' ítélt igények kudarcok útján indítják el az embert, ami következtében letér arról az 'útról', amelyen előbbre juthatna érdekei felismerésében, céljai megfogalmazásában és a másokkal való együttműködésben. A biológiai, szellemi, lelki szükséglet 'fontosságának' helyes megítélése adja meg az elfogadható érdekek felismerését. Előnyösnek, hasznosnak, fontosnak, lényegesnek tartott dolgok válnak érdekké. Az **érdekek** egyéni és közösségi belső folyamatoknak a szerveződése révén válnak felismertté és kifejezetté. Az érdekek harmónikus, ellentmondó vagy ellentétes mivolta a kifejezetté válásukat követő összehasonlítás során válik ismertté. Valójában az integrációs szintek szerint is csoportosíthatók az érdekek, hiszen minden integrációs szint funkciója feltételekhez kötött, amelyek biztosítása a cselekvő lehetősége vagy a környezetet jelentő többi változás eredménye, mely a cselekvő számára adottságként jelenik meg. A választható **kapcsolatok** szempontjából a helyes gondolkozásnak nagy szerepe van. Személyes kapcsolódásunk **érték**választás. Az értékítéletek ragaszkodásaink, élményeink, érzelmeink, tudásunk szerint alakulnak. Az értékítéletek befolyásolhatósága, alakíthatósága ismert tény. Törekszünk arra, hogy a dolgokat megismerjük, megmagyarázzuk, megértessük, másokat meggyőzzünk. Ahhoz, hogy valamely értékesnek tartott esemény az egyéni és a közösségi megmaradást, valamint fejlődést szolgálja, hogy a társadalomban szinergikus hatások érvényesüljenek, annak az egyéni és közösségi változások adott időkereten belüli populációs méretű változásokat eredményező létrejötte a feltétele. A változásképes rendszer funkciói új funkció kialakulásának lehetőségét alapozzák meg. Az eredményként megjelenő új funkció valójában a korrábiához képest integráltabb működés lehetőségét adja meg. Akár azonos, akár más mértékű integrációs szint működése mindig eredményorientált, mely lehet akár tudatos, akár nem tudatos célmegjelöléssel összekapcsolt. A célszerűség megléte esetében egyeztethetők a tevékenységek. Amennyiben az értékítéletek és törekvések egyirányban megfogalmazott **célok** kitűzését teszik lehetővé, nyitva áll az az út, amelyet együttműködésnek tekintünk.

Az integráció a vázolt összetevőkkel – szükséglet/igény, érdek, érték, cél, együttműködés – a kívánt változtatások láncolatában nyomon követhető. A közösségben azonban sokkal többféle egymásrahatás nyilvánul meg. Ezek: segítség,

agresszió, szimpátia, ellenszenv, adás, elvétel, szolidaritás támogatása, támadás, versengés, együttműködés. Miközben célrairányuló menedzselt tevékenységeinket eltervezzük, azt ugyanakkor csak részben ismerjük, hogy miféle hatások jönnek majd létre, és azok milyen összefüggésbe kerülnek majd az általunk elérendőnek tartott céllal.

Tudatos hatásgyakorlással az **integráció** előmozdítható. Valószínűen az integráció lebontása éppen az együttműködés-cél-érdek-szükséglet dezorganizálásával valósul meg, azaz az egyes hatásgyakorlás során ezek elbizonytalanítása, megváltoztatása, megszüntetése, cseréje következik be. Az integráció megszünése funkciók eltűnésével jár együtt. Vagy a magasabb integráltságú működés lerombolásával, vagy a működést biztosító alrendszernek a megszüntetésével csökken az integráció a teljes rendszerben (Total Systema = TS). – A család nem szüntetheti meg a gyermek érdeklődését, a barátokkal való kapcsolattartás nem szüntetheti meg a szülők egymáshoz tartozását, az intézmények nem szüntethetik meg a baráti közösségeket, a települések nem szüntethetik meg az intézményes szerveződések létjogosultságát, az ország nem vonhatja meg a településszerveződések létjogosultságát. Az országcsoportok, kontinensek saját értékei, a kultúra önállósága, a globális praxisok nem érvénytelenítik az alacsonyabb integrációs szint működését, hanem éppen azokra épülnek. Igaz ez nagyon eltérő integrációs szinten belüli funkciók esetében is. Például az anya-gyermek közötti funkcionális kapcsolat semmilyen globális praxis eredményessége okán nem szüntethető meg. A vallás, a kultúra az egyéni véleményalkotás felelősségét nem szünteti meg. – A biológiai fejlődés folyamata a szerveződési szintek egymásraépülését időbeli folyamatként is láttatja.

Azonos integrációs szinten az elfogadás, a lojalitás, a befogadás adja meg a létező funkciók megmaradását, az egyes egységek egymás mellett élését. Párhuzamosság, eltérő megítélések kapnak helyet valamely integrációs szintben. Az integráció akkor éri el magasabb működési szervezettségét, ha a párhuzamosság az alacsonyabb integrációs szint funkciója szempontjából változik. Ez valamely egységen (kultúra, vallás, ország, intézmény, stb) belüli változás eredménye, melyet kívülről, azaz felülről vagy párhuzamos egységből nem, vagy alig lehet integrálni.

Felülkerekedés, hatalomgyakorlás, a hatalom biztosítása, megtartására törekvés mindig jelen van a hatásgyakorlás során. A szervezetek feletti új szervezet létrehozása, a megnevezések lefoglalása, a jogosultságok privilegizálása stb eszköz csupán a hatalomgyakorlás során, amely megmutatja a hatásgyakorlók valódi szándékát. A korlátozások mindig a választható események és a kapcsolatok körét szűkítik.

A személyes jelzőrendszer fejlesztése az igények gyors, váratlanul megjelenő eseményeivel pl. tűzre, támadásra, balesetre, egészségi állapotváltozásra, terroreseményre, erőteljes nyomásra vonatkoznak. Pl. időjárástól, láttnivalótól, étkezési igénytől, közlekedési lehetőségektől függő kínálatok kapcsolódnak a jelzőrendszert fejlesztők érdeklődési körébe.

Egyéni és közösségi feladataink megoldására folyamatos professzionalizálódás a társadalom megfelelő válasza. Bár a nevelés erőtlen is lehet, félretehetőnek látszik, mégis nélkülözhetetlen és végül mindig a remény eszköze. Ahogyan a pszichiáter az orvosi tapasztalatok és gyakorlat alapján, a pszichológus az egyéni és közösségi pszichés folyamatokra vonatkozó tudás alapján gyakorolja hivatását, a nevelői hatásgyakorlás szakembere személyreszóló munkát végez, egyfajta edző, társ, segítő egyszerre. A pszichiáter rendelése, a pszichológus tanácsadása mellett a nevelő hatásgyakorlását az iskolarendszeren kívül lévők számára is éppen a megelőzés terén **önálló professzióvá** kell tenni, ahol a nevelő a **nevelés** saját eszköztárát, módszereit és

formáit önálló professzió gyakorlatában hasznosítja. Nem csupán tanácsadóként, olykor a személyes vezetés mestereként, hanem hatásgyakorlóként, az eseménybe bevont 'hivatás-' professzió-gyakorlójaként kell dolgoznia ezen **önálló új szakma** szakemberének, akinek a megfelelő kompetenciák folyamatbaillesztésére, további szakemberek bevonására is fel kell készülnie.

Minden olyan területen szükség van a nevelő hatásgyakorlására, ahol személyek vesznek részt a folyamatokban. A folyamatok minden egyes eleme, az irányítás kompenzációs helyei alkalmat adnak a beavatkozásokhoz.

A politika része az emberi kultúrának. Egy területre vonatkozó kultúrpolitikának nem feladata az illetékességén kívül eső vallásgyakorlatról ítélni, nem foglalja magában a vallást, mint ahogyan a politika sem teszi azt. Viszont felhasználja a politikai akarat a vallásos tények befolyásolását, valamint hatásgyakorlóként befolyásolja a kultúra érvényesülését, láttatja a vallás kultúraalakító, benne a kultúrpolitikát formáló, a személyes-közösségi eseményeket alakító szerepét. A szükségletek és részben a törekvések az érdekek kialakulását megelőzik. Az értékek és a célok azt követően fogalmazódnak meg.

'Úton lenni' emberi sors. Egyedül és csoportban is korlátok, falak, határok között mozgunk, de a sokféle elkülönülés ellenére is van átjárás, létezik valódi kapcsolat, lehetséges az együttműködés és lehetséges éppé, egésszé, egységet alkotóvá válni.

Elsődleges, másodlagos, harmadlagos teendők igénylik a felkészült szakemberek munkáját a sokféle praxis folyamataiban. A **célkatalógus tartalmazza azokat a beavatkozási célokat**, amelyek adott területen megjelennek. A nevelés szakembere – kellő képzettség birtokában – önálló professzió gyakorlójaként kompetens számos területen az attitűdök és a magatartás alakításában. Például a következő területeken lehet hatásgyakorló: biztonság megteremtése, életminőség fejlesztése, életvezetés, előkészítés, facilitálás, folyamatirányítás, gátlás, gazdasági folyamatok, gyógyítás, hitélet, integrációs feladatok, karbantartás, kárt okozó elemek eliminálása, katasztrófavédelem, kompenzálás, korrigálás, mentorálás, munka világa, nevelési folyamatok, oktatási folyamatok, óvintézkedés, pasztorációs folyamatok, rendészeti teendők, segítségi folyamatok, szocializációs folyamatok, tanulási folyamatok tervezése, vallásgyakorlással kapcsolatos folyamatok, védelmi feladatok, veszély elhárítása, veszteségek minimalizálása.